ڪنڊڙيءَ جو گلزار

صوفي روحل فقير

مرتب: ڊاڪٽر نواز علي شوق

Sukkur Historical Society

كَندڙيءَ جو كلتار

صوفي روحل فقير

مرتب

ڊاڪٽر نواز علي شوق

Published on the Occasion of
SUKKUR THROUGH CENTURIES
NATIONAL SEMINAR-2001

ڪتاب جو نالو: صوفي روحل فقير
مرتب: ڊاڪٽر نواز علي شوق
ڇاپو پهريون: مئي ٢٠٠١ع
ڇپيندڙ: پويٽ پريس خيرپور
ٽائيٽل: سنڌيڪا اڪيڊمي
ڇپائيندڙ: سکر هسٽاريڪل سوسائٽي، سکر
اهتمام: ڊاڪٽر ڪليم لاشاري

قيمت: =/100 رپيا

ملڻ جا هنڌ
سنڌيڪا زونل آفيس
١٩ - بلديه پلازا گهنٽا گهر چوڪ سکر
ڪاٺياواڙ اسٽور اردو بازار ڪراچي
سنڌ بوڪ ڪلب گاڏي کاتو حيدراباد
رابيل بوڪ شاپ المنظر لاڙڪاڻو

فهرست

پبلشر نوٽ

هيءَ هڪ حقيقت آهي تہ ڪلهوڙن جو دور سنڌي ادب جو سونهري دور هو. هن دور ۾ بلند پايہ شاعر پيدا ٿيا. شاهہ لطيف جهڙو عظيم شاعر بہ هن ئي دور ۾ پيدا ٿيو. هن دور ۾ سنڌي بيت ۽ ڪافي ترقي ڪئي. ڪي نيون صنفون ايجاد ٿيون. مطلب تہ سنڌي ادب هر لحاظ سان مالا مال ٿيو. روحل فقير جو جنم بہ هن ئي سونهري دور ۾ ٿيو. پر افسوس جو ههڙي صوفي بزرگ ۽ شاعر تي ڪو خاطر خواهہ ڪم ڪونہ ٿيو. آفرين آهي مرحوم. لطف الله بدوي کي. جنهن ڪنڊڙيءَ جي پن صوفي شاعرن روحل فقير ۽ مراد فقير جو ڪلام سهيڙي "ڪنڊڙي وارن جو ڪلام" نالي سان ترتيب ڏنو. جيڪو ادبي بورڊ پاران ڇپجي چڪو آهي. جيڪڏهن غور سان ڏٺو وڃي تہ ان ۾ ٻنهي شاعرن جو سمورو ڪلام شامل نہ آهي. روحل ۽ مراد فقير سنڌيءَ سان گڏ هندي جا بہ وڏا شاعر هئا. پر بدوي مرحوم واري ڪتاب ۾ ٻنهي شاعرن جو هندي ڪلام شامل نہ آهي. ان کان علاوهہ ڪنڊڙيءَ جي ٻين شاعرن تي بہ ڪا خاص تحقيق ڪانہ ڪئي وئي آهي. تهنڪري ان ڳالهہ جي سخت ضرورت محسوس ٿي رهي هئي. تہ ڪنڊڙي جي ڪلتارن جو سمورو ڪلام ڪٺو ڪري ڇپرايو وڃي. اهو اسان جي اشاعتي پروگرام ۾ شامل آهي. پر في الحال وقت جي تنگي سبب اسان فقط روحل فقير جو ڪلام ڇپرائي رهيا آهيون. ان کانپوءِ ٻين شاعرن جو ڪلام ڇپرايو ويندو.

ڊاڪٽر نواز علي شوق سنڌ جو هڪ سڄاڻ اديب آهي. هن سنڌي ڪلاسيڪي شاعري. خاص طور حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائي ۽ سچل سرمست تي قابلِ تعريف تحقيق ڪئي آهي. هيءَ ڪتاب شوق صاحب وڏي محنت ۽ محبت سان تيار ڪيو آهي. مون کي ذاتي طور معلوم آهي تہ هن ڪنڊڙيءَ ۾ رکيل ڪنڊڙي جي ڪلتارن واري قلمي بياض کان علاوهہ اختر درگاهي واري بياض ۽ ڪن ٻين قلمي بياضن جي مدد سان روحل فقير جو ڪلام ڪٺو ڪيو آهي. ان کان علاوهہ شوق صاحب روحل فقير جو هندي ڪلام پڻ هن ڪتاب ۾ شامل ڪيو آهي ۽ ڏکين لفظن خاص ڪري هندي

زبان جي ڏکين لفظن جي معنيٰ پڻ ڏني آهي، جيڪا تمام ضروري هئي.

اسان کي خوشي آهي ته پهريون ڀيرو روحل فقير جو سنڌي سرائڪي ۽ هندي ڪلام سکر هسٽاريڪل سوسائٽي پاران ”سکر صدين کان سيمينار“ جي موقعي تي ڇپجي پڌرو ٿي رهيو آهي. ان لاءِ اسان سکر هسٽاريڪل سوسائٽي جي سرپرست ۽ سکر نيشنل سيمينار جي روح روان ڊاڪٽر ڪليم الله لاشاري صاحب جا بيحد ٿورائتا آهيون جنهن اسان جي هر طرح مدد ڪئي ۽ هي ڪتاب شاندار نموني ڇپجي پڌرو ٿيو.

سکر سنڌ — اياز گل

٢٠ آڪٽوبر سنه ٢٠٠٠ع — سيڪريٽري

اشاعتي ڪاميٽي

[redacted]

مقدمو

سوانح: روحل فقير جا وڏا اصل ۾ ساهيوال جي هڪ ڳوٺ لونگڙيءِ جا رهاڪو هئا. روحل فقير جو والد شاهو فقير ڪلهوڙن جي دور ۾ ڪنهن سبب اتان لڏي اچي عمر ڪوٽ ويجهو هڪ پٽ تي آستانو اڏي ويهي رهيو. ان پٽ کي اڄ به ”روحل جي پٽ“ چيو ويندو آهي. پراهو ڳوٺ هنيئر ڦٽي ويو آهي. شاهو فقير کي ٽي پٽ هئا. سلطان، روحل ۽ ميوو. انهن مڙني مان روحل مشهور ٿيو. هو ذات جو زنگيجو هو. جيئن پاڻ ئي چيو اٿائين:

لوڪ آکي هي روحل بولينداٰ.
ڪوئي آکي هي ذات زنگيجا.
نهين روحل، نهين ذات زنگيجا.
اي ڪو سر الاهي هي.

روحل جي ابتدائي زندگي ۽ تعليم تربيت متعلق ڪا معلومات نه ٿي ملي. باقي سندس ڪلام جي مطالعي جي آڌار تي چئي سگهجي ٿو ته هن عربي فارسي جي تعليم حاصل ڪئي هئي. جيئن ته ٿر جي آسپاس هنديءَ جو رواج گهڻو هو، تنهنڪري هن هندي زبان تي به دسترس حاصل ڪئي. ان جو ثبوت سندس هندي ڪلام آهي. جوڌپور جي راجا بجيه سنگ سان سندس ڄاڻ سڃاڻ هئي. هن پنهنجي هڪ هندي تصنيف ”اگم وارتا“ جوڌپور جي والي راجه بجيه سنگ لاءِ تيار ڪئي هئي. اهو ڪلام سوال جواب جي صورت ۾ آهي. راجا جي هڪ درباري پنڊت ايسر سنگ راجا جي سامهون فقير صاحب کان ڪي سوال ٿي پڇيا. روحل فقير ان جا جواب ڏيندو رهيو.

مرحوم لطف الله بدوي لکيو آهي ته ”تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ، جڏهن فقير صاحب جوانيءَ جي سن کي پهتو، تڏهن ان وقت ڪلهوڙن جي دور ۾، سرڪاري ملازمت ۾ گهڙيو هو ۽ ميان غلام شاهه جي دور ۾ ترقي ڪري وزير جي عهدي تي وڃي پهتو هو... جيئن زباني روايتون آهن راڄي ليکيءَ جي مدد سان، روحل فقير به سرڪاري ملازمت ۾ داخل

ٿيو."[1] پر ڪجهه عرصي کان پوءِ سرڪاري نوڪري ڇڏي ڏنائين. فقير صاحب ميان غلام شاهه جي ملازمت ڇو ڇڏي؟ ان لاءِ لطف الله بدوي مرحوم جي راءِ آهي ته راڃي ليکي جون مير بهرام خلاف سازشون ڏسي هن نوڪري ڇڏي ڏني. ان مامري ۾ ڊاڪٽر عطا محمد حامي مرحوم جي راءِ وڌيڪ وزندار معلوم ٿئي ٿي. حامي مرحوم پنهنجي مضمون "ڪنڊڙيءَ جا ڪلتار" ۾ لکيو آهي ته "ميان غلام شاهه حرمين شريفين مان هڪ ڪفن آندو هو ۽ ان کي زم زم جي پاڻيءَ ۾ تر ڪري متبرڪ سمجهي پنهنجي لاءِ رکيو هئائين. مگر سندس وفات وقت ان جي پٽ ميان سرفراز خان[2] اهو ڪفن پنهنجي پيءُ کي ڏيڻ جي عيوض پنهنجي لاءِ رکي ڇڏيو."[2]

انهيءَ واقعي کيس ايڏو ته متاثر ڪيو جو نه فقط نوڪري ڇڏي ڏنائين، پر دنيا جي ڌنڌن کان به بيزار ٿي پيو ۽ حقيقي مرشد جي تلاش ۾ نڪري پيو. گهمندي ڦرندي اچي جهوڪ ميران پور پهتو ۽ شاهه عزت الله جو مريد ٿيو. پورا پنجويهه سال مٿيون پريائين ۽ چلا ڪڍيائين. مرشد مٿس مهربان ٿيو. سندس من جون مرادون پوريون ٿيون ۽ سندس دل کي سڪون مليو. پوءِ مرشد کيس وڃڻ جي اجازت ڏني ۽ چيائينس، "ته فقير تنهنجي رهڻ جي جاءِ اها آهي، جتي توکي خود بخود روڪ ٿئي". روحل فقير مرشد جي حڪم موجب هڪ ڳوٺ کان ٻئي ڳوٺ هڪ شهر کان ٻئي شهر هلندو رهيو. آخر هلندي هلندي هڪ جاءِ تي سندس پهرياڻ هڪ ڪنڊيءَ جي لام ۾ اٽڪي پيو. پوءِ فقير ان هنڌ لڌو لاهي ويهي رهيو. ٿوري وقت اندر اتي هڪ ڳوٺ ٻڌجي ويو ۽ اهو ڳوٺ "ڪنڊڙي" جي نالي سان مشهور ٿي ويو جتي ڪيترائي عشق جا اڃايل اچي پنهنجي اُڃ لاهڻ لڳا.

ان وقت خيرپور جو حڪمران مير سهراب خان هو. مير صاحب به روحل فقير جو معتقد هو. کيس ڪوٽ ڏيجي ويجهو ڪوٽلي ۾ زمينون ڏنائين. روحل فقير ڪڏهن ڪڏهن مير صاحب وٽ ويندو هو. جتي شادي شهيد ۽ ٻيا گهڻائي امير ڪبير موجود هوندا هئا. مير صاحب روحل فقير کان سندس صوفيانو ڪلام وڏي ذوق شوق سان ٻڌندو هو.

روحل فقير سنه ۱۸۰۴ع ۾ وفات ڪئي. سندس آخري آرام گاهه ڪنڊڙي ۾ آهي. جتي هر سال ميلو لڳندو آهي. سنڌ کان سواءِ هند جا به ڪيترائي مريد ۽ عقيدتمند اچي حاضر ٿيندا آهن. روحل فقير جي وصال کان پوءِ سندن وڏو پٽ شاهو فقير ثاني گاديءَ تي ويٺو. هُو به پنهنجي پيءُ وانگر نه فقط صوفي درويش هو. پر سٺو شاعر به هو. نموني خاطر سندس هڪ ڪافي ڏجي ٿي.

موري منڌري ۾ صاحب آيا.
مين ڀهون سک پايا
تن من سين واري جاوان
ستگر سبد سنايا
پريم پيالا هادي دتا
جس ني جوت جگايا
دسوين دوار رمز رلا ڪي
انحد نار بجايا
ڪهي شاهو سن گر روحل
چرني سيس ڪپايا

شاهو فقير سنه ۱۸۱۵ع ۾ وفات ڪئي. سندس وفات کان پوءِ روحل فقير جي ٻئي نمبر پٽ غلام علي فقير فقيرائي گادي سنڀالي. هو هڪ سچو صوفي اهلِ دل درويش ۽ سهڻو شاعر هو. سندس ڪافيون فني ڪمال جو چٽو ثبوت آهن. فقير صاحب جو سمورو ڪلام صوفيانو آهي. هتي سندس به ڪافيون ڏجن ٿيون.

جلي ويا جولان ۾ جيئي.
ڪاڻ تنهي ڪُسڻ ڪيهي.
عشق عاشقن بسمل ڪر چُم چايو.
برهه جي آڙهه ۾ جن جيءُ جلايو.
سُوري پانئن سيج سيئي
شاهه حسن جن تي ڪيو نظارو
مجنون ويڙهن وچ ۾ فرهاد ڏونگر ڏاريو.
شاهي رانجهن ترڪ ڪيئي
پرڪر جام شهودي پيتائون.

ڪسڻ قبول ڪربل منجهہ ڪيائون.

سوڌا ٿيا سر ڏيئي

آڪي غلام علي تڪي مون بحردي.

گهبر انهيءَ سي گهرن سڪ جنين قلزم دي

ماڻهن عبث اهيئي

•

مهاڻيءَ جي من ۾. آهي سمون سدا ساڻ
سميون سيئي سومريون هن حسن ۾ ميران
سر جو سودو سٽ ۾. وڃئون پاڻ نہ آڻ
پرجهي ڏس تون پاڻ ۾. الستي اهڃاڻ
چوٽي ڳولين تو ميان. آهي سوئي توئي ساڻ
سون مياٽي سونُ تي خزاني جي ڪاڻ
تڙ تماچي آئيو هن ڪڪيءَ هاٽي ڪاڻ
منجهہ ملاحن جي هادي هلي آيو هاڻ
غلام علي صدقي ڪريان. پرين مٿان پاڻ

سندس وفات ١٨٣٩ع ۾ ٿي. ان ڪانپوءِ سندس فرزند روحل ثاني فقراهي گادي وسائي. اهڙيءَ ريت روحل فقير جي گادي سندس اولاد سنڀاريندي رهي.

روحل فقير جو ٽيون نمبر فرزند خدا بخش فقير مراد فقير جو پاٽيجو هو. هيءُ فقير بہ سٺو شاعر هو. هتي نموني خاطر سندس هڪ ڪاي ڏني وڃي ٿي.

•

آءُ مل پيارا، جيءَ جيارا
سوا يار تنهنجي گوندر گذارا

تنهنجي وڇوڙي، وڌونهوڙي
هيڪر هلي آ محب موچارا

راتيون ڏينهان رڙان ٿي، آهون ڪريان ٿي
ڪيا سوز تنهنجي اندر اوتارا

اڱڻ آءُ منهنجي، ساڙيو سڪ تنهنجي
ايذا نہ ڪر يار مون ڪان پسارا

ڪندين ڪا پلائي، ايندين جانب جائي
تنهنجي اچڻ لئہ مان تڪيان ٿي تارا

خدا بخش سارون، لهہ تون سنڀارو
دير نہ سنهان ٿي مان، سخن سچارا

سندس وفات ١٨٤٣ع ۾ ٿي. ڪانئس پوءِ روحل فقير جو ننڍو فرزند دريا خان پڻ مراد فقير جو پاٽيجو هو. ڪيس شاعري ۽ فقيريءَ وارو فيض پنهنجي پيءُ ۽ مامي کان مليو. روحل ۽ مراد کان پوءِ ٻين ڪنڊڙي جي ڪلتارن جي پيٽ ۾ سندس شاعريءَ جو درجو مٿاهون آهي. هتي نموني خاطر سندس ڪلام مان ڪافيون ڏجن ٿيون.

•

ميخاني وچ مليا يار، وڃڻ مسيتين ڪيها مقصد،
هتئون هادي جام پيتوسي، کهنا ڪيف ڪلال ڏتوسي
تنهين دي خاص خمار، تالان ڪيتوسي تسبيح تهجد
مڪ محراب سڄڻ دي صورت بيرنگي موهيا موهن مورت
بتخاني ڪنون تي بيزار، من مڪان ٿيوسي مسجد
ميخاني وچ مست ٿيوسي، سجد سجائد پل ڳيوسي
آپ اتي آيا اعتبار، ورد وظيفي ٿيوسي سڀ رد
"دريا خان" آپ وچون نہ آٿين، حق سڄاڻين غير نہ آٿين،
ڪول اکين تان هيئين اظهار، الله مرشد هڪائي هي حد.

•

آءُ ڪانگا ڪر ڳالهہ، مون سان تن ماروئڙن جي،

ماروئڙن جي سانگيئڙن جي،

ٻن عمر تنهنجا ماڙيون بنگلا.
ڪُهہ ڪنگڻ ڪنمال.....

پيٽ پهريندس ڪينڪي عمر،
ور لوئي سا لال.....

آءُ ڏهاڳڻ جن ريءَ هتڙي.
خوش وسن سي شال.....

دريا خان ماروئڙن ريءَ هتڙي.
هئي هئي ڀهڙا حال.....

روحل فقير ۽ سندس اولاد جو ذڪر مختصر طور متي ڏنو ويو آهي. هن خاندان جو هڪ ٻيو وڏو شاعر مراد فقير هو. جيڪو روحل فقير جو ويجهو مائٽ ۽ سالو بہ هو. پنجاب مان لڏ پلاڻ وقت هو روحل فقير سان گڏ هو ڪيس روحاني فيض روحل فقيز ڪان حاصل ٿيو. ڪجهہ وقت ڪنڊڙيءَ ۾ رهي پوءِ اچي ڪوٽلي ۾ رهڻ لڳو. اتي ڪوهہ ڪٽائي ميرن ڪان مليل زمينون اچي آباد ڪيائين. اهو قتل ڪوهہ اڄ بہ زنگيجن جو ڪوهہ سڏيو ويندو آهي. سندس وصال ١٧٩٦ع ۾ ٿيو. سندس آخري آرام گاهہ بہ اتي ئي آهي. هتي سندس ڪلام مان هڪ ڪافي ڏجي ٿي.

•

ڪيتئي يار دي نال جو وعيد. ميان
درد والي رک ديد. ميان!
وحدت دي وڻجاري هو ڪي ڏيندي
در در هل من مزيد. ميان!
سرڏي سودي سورهيہ ڪردي
سولي چڙهہ ٿيون شهيد. ميان!
مار مدد ڪون مل ڪر دور ڪرو
چوڙ وچي يهودي يزيد. ميان
حب الوطن ايمان اساڏا
مراد ڪرين ايهہ عيد. ميان!

مراد فقير بلند پايہ شاعر هو. هو سنڌي سرائڪي ۽ هندي ڪان سواءِ فارسي زبان جو بہ اعليٰ شاعر هو. سندس فارسي ديوان قلمي صورت ۾ موجوذ آهي ۽ سندس سنڌي ۽ سرائڪي ڪلام ڇپجي چڪو آهي.

شاعري

سنڌي

هيءَ بہ هڪ حقيقت آهي تہ سنڌ ۾ هندي شاعري جي شاندار عمارت روحل ئي مضبوط بنيادن تي تعمير ڪئي. ڪانئس پوءِ صوفي دلپت سيوهاڻي پڻ اهو گس ورتو. هُو روحل جي هندي سنڌي ۽ سرائڪي ڪلام ڪان گهڻو متاثر هو. سندس ڪلام ۾ اها ئي ويدانت وائي نظر ايندي. جيڪا روحل جي ڪلام جو اهم جز آهي. ان ڪان علاوه دلپت بہ روحل وانگر هندو مسلم ايڪتا جو درس ڏنو آهي. روحل جو هڪ بيت آهي:

ڪفر ۽ اسلام ۾ ٽا پرن ابتا پير،
هڪ هندو ٻيو مسلمان، ٽيون وچ وڏائون وير،
انڌن اوندهہ نہ لهي. تن ڪي ڪي سچ چوندو ڪير؟
پر روحل راهہ پرين جو. جان گهڙي ڏنو سون گهيرُ
رب مڙي ۾ هيڪڙو. جنهن ۾ ڦند نہ ڦير.
سا ڪاڏي ڪندي پيرُ. جا سُتي ڪعبتہ الله ۾.

ان بيت ڪان متاثر ٿي دلپت ساڳئي قافيي ۾ هي بيت چيو:

ڇاڪي وڏو پاڻ ۾. ترڪن واٽين وير،
جي پير ۾پاڻ ڏٺي. تان ڪرڙ ۾ ڪيرُ،
ڪک پن ۾ پڌرو آهي، پريان سندو پيرُ،
انڌا. ڪاٺا ڪينڪي. لهن هن پونءِ جو پير،
ڪو سچو پسي سير، دلپت چوي دوست جو.

روحل شاهہ لطيف جو شيدائي هو. سندس لنؤ لنؤ ۾ لطيفي لات لڪل هئي. پنهنجي هڪ سي حرفي ۾ فرمائي ٿو:

✓ لنؤ لنؤ دي وچ لات لطيفي اور نہ ڪوئي ٻولي.

لطيفي فڪر ڪان متاثر ٿي. هن پنهنجي ڪن بيتن ۾ اها ئي لات بيان ڪئي آهي. شاهہ لطيف فرمائي ٿو:

وڃين چو وڻڪار. هت نہ ڳولين هوت ڪي.
لڪو ڪين لطيف چئي ٻاروچو ٻئي پار،

نائي نيڻ نهار، تہ ۾ ڏيرو دوست جو.

اها ساڳي ڳالهہ ساڳئي قافيي ۾ روحل هن ريت بيان ڪئي آهي:

ٻڏان جان ٻيهار، تان تون اکين ڪان ٻيي اوڏڙو،
"روحل" وسين روح ۾، وٽ نہ پانئيان وار،
جيئن جو سج صبوح جو، ٿو ڪري باغ بهار،
بيت نہ پانڃو ماڻهوءَ! هي وحدت جو ويچار،
دل ۾ ڪيا ديدار، عشق جنين اکين سين.

شاه ڀٽائي فرمايو:

بيت نہ ڀانيو ماڻهوءَ هي آيتون آهين.

روحل انهيءَ رنگ ۾ هڪ مصراع چئي اهو اظهار ڪيو تہ سندس بيت وحدت جو ويچار آهن:

بيت نہ پانڃو ماڻهوءَ هي وحدت جو ويچار

بيشڪ روحل وحدت واري واٽ جو پانڌيڙو هو. هو ٻين کي پڻ وحدت واري واٽ وٺڻ ۽ انهيءَ رمز ۾ رهڻ جي هدايت ڪري ٿو، چوي ٿو تہ ان ڪان سواءِ ٻيو سڀ ڪوڙ آهي فرمائي ٿو:

وحدت واري واٽ وڃ تون
وٺي نہ آڇج وار
"روحل" رهجان رمز انهيءَ ۾
ٻي سڀ ڪوڙي ڪار

هو ٻڌائي ٿو تہ مٺو محبوب تنهنجي من ۾ موجود آهي. اهو تہ روح ۾ رهي ٿو. وڻ ٽڻ ۾ هڪڙي ئي وائي ٻڌڻ ۾ اچي ٿي، فرمائي ٿو:

سڄڻ مون پرڪيو، رهيو اندر روح،
رهيو اندر روح سئيان، سنجهہ صبوح،
وڻ ٽڻ وائي هيڪڙي،
پريان جي پاڀوهہ.

سرائڪي

سنڌ ۾ سرائڪي شاعري ڪڏهن شروع ٿي، ان لاءِ پڪ سان ڪجهہ بہ نہ چئي نہ ٿو سگهجي. حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائي جي آڳاٽن نسخن "گنج" کان وٺي ٻين ڪيترن ئي رسالن ۾ هير رانجهي جا بيت موجود آهن، پر انهن بيتن لاءِ يقين سان ڪا ڳالهہ چئي نہ ٿي سگهجي تہ اهي ڪنهن جا چيل آهن. ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ جي راءِ آهي تہ اهي بيت ڏيري غازي خان جي هڪ شاعر "نورنگ لغاري" جا چيل آهن. بهرحال شاهہ لطيف جي دور کان سنڌ ۾ سرائڪي شاعريءَ جو رواج هو. ضرور ڪنهن شاهہ سائين جي محفل ۾ اهي بيت چيا ۽ مجلس ۾ موجود فقيرن اهي ياد ڪري رسالي ۾ شامل ڪيا.

ادبي تاريخ جي اڀياس مان معلوم ٿئي ٿو تہ سنڌ ۾ سرائڪي شاعريءَ جو مضبوط بنياد روحل وڌو ۽ ان کي پنهنجي ذات ۽ ڏانوءُ سان وڌيڪ سهڻو ۽ سگهارو ڪيو. روحل کان اڳ اسان کي سنڌ ۾ سرائڪي جو ڪو بلند پايہ شاعر نظر نہ ٿو اچي. هيءَ بہ هڪ حقيقت آهي تہ سنڌ ۾ سرائڪي سي حرفي جو رواج بہ روحل ئي وڌو نہ تہ ان جو رواج ملتان ۽ بهاولپور واري پاسي سرائڪي خطي ۾ هو.

ان ۾ ڪو شڪ ڪونهي تہ سنڌ ۾ سرائڪي شاعريءَ کي روحل ۽ سندس خاندان جي ٻين شاعرن وڏي ترقي وٺرائي. جيئن مٿي بيان ٿي چڪو آهي تہ، روحل جو سوٽ مراد فقير، روحل جا فرزند دريا خان، خدا بخش، غلام علي ۽ شاهو سرائڪي جا سهڻا شاعر هئا. روحل جو پوٽو نظر علي ۽ ان جو پٽ در محمد مسڪين ۽ فقير محمد حسن سرائڪي ۾ شعر چيو آهي. مطلب تہ هڪ ئي خاندان جا شاعر اٽڪل بہ صديون شاعريءَ وارو ڏيو روشن ڪندا آيا. هنن سرائڪي کان علاوه سنڌي ۽ هندي فارسي ۾ پڻ ڪلام چيو. هن خاندان جي شاعرن ۾ روحل، مراد ۽ دريا خان جو درجو بلند آهي. سندن ڪلام هند سنڌ ۾ پيو ڳائجي.

روحل جي سوانح ۽ ڪلام مان چٽيءَ ريت معلوم ٿئي ٿو تہ هو هڪ صاف دل صوفي هو. سندس ڪلام ۾ اخلاق ۽ نصيحت جا نڪتا نمايان نظر اچن ٿا. هتي نموني خاطر ڪجهہ مثال پيش ڪجن ٿا. پنهنجي

هڪ سي حرفي جي شروع ۾ ئي نصيحت ڪندي چئي ٿو تہ ٻانهي جو فرض آهي تہ هر دم پنهنجي خالق ۽ مالڪ کي ياد ڪندو رهي جو تہ الله تعاليٰ جي بابرڪت نالي کانسواءِ ٻي ڪوڙي ڪمائي آهي. دنيا کي رزيل رن سڏيندي ٻڌائي ٿو تہ اها مڪار ۽ ڏوتي آهي. جنهن انهي رزيل رن کان منهن موڙيو. تنهن ڄڻ منزل ماڻي فرمائي ٿو:

الــف – الله دي نــالي ٻــاجهون. ڪـــوڙي هـــور ڪمـــائي.
دنيـــا ڏوتـــي ســـڀ جـــڳ موهيـــا. تيڪـــون سمجهـــ نـــ آئـــي.
نـــال رزالـــي لائـــي يـــاري. ڏاريئـــي ڄـــاڻ نـــ ڪـــائي.
جنهن اهين رن ڪنون منهن موڙيا. "روحل" راهـ حقيقي پائي.

روحل پنهنجي هڪ ٻي سي حرفي ۾ نصيحت ڪندي ٻڌائي ٿو تہ اي غافل انسانَ! هيءَ چئن ڏينهن جي مختصر زندگي اجاين خيالن ۾ نہ گذار، هر وقت الله کي ياد ڪندو رهہ. هيءَ دنيا ڏوتي آهي. انهيءَ جي مڪر کان هوشيار ٿي ۽ غفلت ڇڏي تون فقيري راهہ اختيار ڪر:

الــف- الله ڪـــر يـــاد ســـدا. نـــت وحـــدت وچ گذاريـــن.
جيـــوڻ دي هـــن چـــار ڏهـــاڙي. خـــام خيـــال نـــ گهـــارين.
ايهـ دنيـــا ڏوتـــي ســـڀ جـــڳ موهيـــا. چيـــت چليـــن مـــت هـــارين.
"روحـــل" راهـــ فقيـــري دي وچ. غفلـــت منئـــون وســـارين.

هو طنز ڪندي چئي ٿو تہ توکي ڪوڙ ڪمائڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي. افسوس! تون برن سان سنگت رکي نموني بازي ڪري محض ڏيکاءُ خاطر جسم کي ڀڀوت لائين ٿو. اي غافل! تون پنهنجي امل حياتيءَ جو ڪو قدر نہ ٿو ڪرين پنهنجو وقت اجايو وڃائين ٿو. الله کي ياد ڪر تہ تنهنجو خير ٿئي. چاڪاڻ تہ ان کان مٿي ٻيو ڪو نالو ڪونہ آهي. فرمائي ٿو:

ض – ضـــرورت تيڪـــون ڪهـــڙي، ٻيئـــا ڪـــوڙ ڪمـــاوين
نـــال بـــران دي صحبـــت تيـــڏي، ٻيئـــا انـــگ ڀڀـــوت لڳـــاوين
امـــل حيـــاتي قـــدر نـــ ڄـــاڻين، نـــاحق ويـــل وڃـــاوين،
روحـــل نـــانءُ الله دي ٻـــاجهون، ڪوئـــي خيـــر نـــ پـــاوين.

ٻنهي جهانن جي سردار حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليہ وسلم

جن جي صفت ۽ ساراهہ بيان ڪندي ٻڌائي ٿو تہ ٻنهي جهانن جي سردار جي محبت جي طفيل الاهي اسرار معلوم ٿيا. پاڻ ساري عالم لاءِ رحمت بڻجي آيا. سندن مانُ ۽ مرتبو عرش کان بہ مٿانهون آهي. ساري جڳ ۾ سندن شرف ۽ شان بلند ۽ بالا آهي. فرمائي ٿو:

ميـم- مـــوج محمـــدي انـــدر پـــاتم ســـارا ســـرّ الاهـــي
رحمـــت عـــالم بـــڻ ڪـــي آيـــا. ڏينـــدا جـــڳ گواهـــي.
عرشـــوُن مـــنزل بـــالا تنهـــن دي جـــت اور نـــ پهـــت راهـــي
"روحـــل" اشـــرف عـــالم انـــدر. بيشـــڪ ميـــڏا مـــاهي.

روحل ٻڌائي ٿو تہ دل سان ڪلمون پڙهڻ گهرجي. ماڻهو ڪلمون پڙهن ٿا. ان جي معني نہ ٿا ڄاڻن. جيڪڏهن دل سان ڪلمو پڙهن تہ سندن سڀ سور هڪ لحظي ۾ لهي وڃن ۽ سڪن جي سيج ماڻين. اهڙا انسان ڪنهن جا محتاج نہ رهندا ۽ وحدت جا وڻجارا بڻجي حقيقي اسرار سڃاڻي سگهندا.

زي – زبـــاني ڪلمـــان پڙهنـــدي. مـــول نـــ معنـــيٰ ڄـــاڻن.
جنهـــان ڪلمـــان دل دا پڙهيـــا. ســـيج ســـڪان دي مـــاڻن.
"لا يحتـــاج" گـــذارن هـــر دم. وائـــي اور نـــ وائـــن.
وحـــدت دي وڻجـــاري بڻـــڪي. "روحـــل" ســـير ســـڃاڻن.

روحلؔ هڪ سچو عاشق هو ۽ هن عشق کي هر چيز کان افضل ۽ اعليٰ ٿي سمجهيو ۽ عشق کان سواءِ عمر اجائي ٿي سمجهي. هو چوي ٿو تہ عشق ئي مذهب آهي. عشق ئي ملت آهي ۽ عشق ئي عبادت آهي. فرمائي ٿو:

ي – يقيـــن دي مـــنزل ڄـــاڻين عشـــق حقيقـــت. عشـــق طريقـــت.
عشق بنان ايهـ عمر اجائي، عشق هي عالم عشق هي دولت.
ڄاڻ انهين ڪنون منهن ناموڙين، عشق هي مذهب عشق هي دولت.
روحـــل قـــول اهـــو نـــا فاســـد. عشـــق عبـــادت عشـــق هـــي طـــاعت.

روحلؔ جي ڪافين ۾ تصوف جي نڪتن عشق ۽ محبت وارن معنيٰ جي موتين کان علاوه من موهيندڙ موسيقي ڀريل آهي. روحل جون سموريون ڪافيون لک لهن پر سندس هن ڪافي کان گهڻائي شاعر متاثر ٿيا. سچل

سرمست جهڙو عظيم شاعر بہ متاثر ٿيو. روحل جي ڪافي جو ٿلهہ ۽ ٻہ بند پيش ڪجن ٿا.

نينهن لڳا من پياري دا،
پياري دا، ڪلنگي واري دا.

- پنهان لوڪان نون موت مريندا،
عاشق قتل نظاري دا.

- چن ڪڙيا سارا عالم ويکي،
مين ويکان رُخ پياري دا.

روحل پنهنجي ڪلام ۾ بار بار پاڻ سڃاڻڻ جي تلقين ڪئي آهي. پنهنجي هڪ ڪافي ۾ هو ٻڌائي ٿو تہ مان اڻ ڄاڻائيءَ وچان پنهنجي پرينءَ کي جهنگلن جبلن ۾ ڳوليندو رهيس. پر پوءِ پتو پيو تہ مُنهنجو محبوب منهنجي من ۾ وسي ٿو. انهيءَ اڻ ڄاڻائي جو اظهار ڪندي فرمائي ٿو:

سئيان ڙي مين ايءَ نہ ڄاتا ڄاڻ، وسدا دل وچ
مين متوالي ٻاهر ڍونڍيندي
جهنگل روهہ پئي ووڙيندي
شهر رانجهن دي ڪاڻ..... وسدا دل وچ

هندي

هيءَ هڪ حقيقت آهي تہ صوفي روحل فقير وحدت الوجود جو قائل هو. سندس سمورو ڪلام انهيءَ فڪر سان ڀريل آهي. سندس ڪلام تي ڪجهہ لکڻ کان اڳ ضروري آهي تہ ان نظريي جي تاريخ ۽ تشريح بابت ٻہ اکر لکيا وڃن.

وحدت الوجود جو نظريو ڇو، ڪڏهن ۽ ڪيئن پيدا ٿيو؟ ان لاءِ جيڪڏهن اسان اسلامي تاريخ تي نظر وجهنداسون تہ معلوم ٿيندو تہ خلافت راشده (٦٦١-٦٣٢ع) کانپوءِ بنو اميہ جي دور (٧٤٩-٦٦١ع) ۾ تمام گهڻا ملڪ فتح ٿيا. نتيجي ۾ غنيمت جو مال گهڻو گڏ ٿي ويو. دولت ٻجڙي شيءِ آهي، تنهنڪري ڏن دولت جي گهڻائي اسلام جي سياسي نظام ۾

خاص تبديلي پيدا ڪئي. خليفا مسجد ۽ حجرو ڇڏي عاليشان محلاتن ۾ رهڻ لڳا ۽ منبر بجاءِ عاليشان تخت تي ويهڻ لڳا. اڳ خليفي سان ڪنهن بہ وقت ڪوبہ ماڻهو ملي ٿي سگهيو، پر هينئر محلات جي در تي دربان بيهاريا ويا. خلفاءِ راشدين جي دور ۾ خليفن سڳورن جو جيڪو عوام سان گهرو تعلق هو، سو ختم ٿي ويو. خلافت جي جاءِ تي ملوڪيت اچي وئي. معاويہ جي وفات کان پوءِ يزيدي دور اسلامي تاريخ جو اونداهو دور آهي. ماڻهن سان ڏاڍا ظلم ٿيا. ڪربلا وارو قهري قصيو ٿيو. اهو ئي سبب آهي جو نيڪ دل مسلمان بيزار ٿي ويا ۽ هنن وقت جي حڪومت سان پنهنجا تعلقات ٽوڙي ڇڏيا. سندن قهري ڪارروايون ۽ عيش عشرت واري زندگي ڏسي عوام ڪانئن بيزار ٿي ويو. ڪي الله جا پيارا ٻانها دنيا جي ڏنڌن کان دور ٿي گوشي نشين ٿي ويا جن کي بعد ۾ صوفي سڏيو ويو. هنن ظاهري ڏيک واري عبادت جي ڀيٽ ۾ ان ڳالهہ تي وڌيڪ زور ڏنو تہ سينو صاف رکجي ۽ اندر اُجاري اجو ڪجي. اهو ئي سبب آهي جو حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائي رح فرمايو:

روزا نمازون، ايءُ پڻ چڱو ڪم
اُو ڪو ٻيو فهم، جنهن سان پسجي پرينءَ کي

ٻئي هنڌ فرمايو اٿن:

اندر تون اُجار، پنا پڙهندين ڪيترا

انهن ڳالهين سبب ڪيترائي نوان نظريا پيدا ٿيا، جن مان هڪ نهايت ئي اهم نظريو "وحدت الوجود" آهي.

وحدت الوجود واري نظريي جو مختصر لفظن ۾ مفهوم اهو آهي تہ خدا کان سواءِ ڪائنات ۾ ڪابہ شيءِ موجود ڪانہ آهي. يا ڪٿي ائين چئجي تہ جو ڪجهہ موجود آهي، سو سڀ خدا ئي آهي. اهلِ ظاهر خدا کي ڪائنات جي سلسلي کان ڌار نہ ٿا سمجهن. يعني ڪائنات جي مختلف شين ۽ انسانن ۾ ڪو فرق نہ آهي. جو فرق آهي، سو ظاهر ۾ آهي. پر باطن ۾ بلڪل نہ آهي.

تاريخي لحاظ سان وحدت الوجود جو نظريو مسلمان صوفين ۾ ٽين صدي هجري جي پڇاڙيءَ ۾ قائم ٿي چڪو هو. پر ان کي جهين ستين

هجري ۾ فلسفہ پسند صوفين جي هڪ جماعت وڌيڪ مضبوط ۽ مستحڪم ڪيو. هنن تصوف کي فلسفي جي رنگ ۾ رڱي. هڪ الڳ الاهيات جو فڪري نظام قائم ڪيو. انهن ۾ ابوالفتح شهاب الدين (م ۵۸۷هه) ابن عربي (م ۶۳۸هه) ابن فارض (م ۶۳۲هه) ابن سبعين (م ۶۶۸هه) ۽ عفيف الدين (م ۶۹۰هه) ۽ سندن ساٿي گهڻو مشهور آهن. پر جنهن بزرگ ان عقيدي جي تمام گهڻي تبليغ ڪئي ۽ جنهن جي هٿان هيءُ فلسفو مڪمل ۽ مضبوط ٿيو، سو شيخ محي الدين ابن عربي آهي. جنهن کي شيخ اڪبر سڏيو ويندو آهي. ابن عربي جي تبليغ وحدت الوجود واري نظريي کي اسلامي عقيدي جي حيثيت ڏني. شيخ اڪبر جي ولادت ۵۶۰هه ۾ اسپين ۾ ٿي. هن مشرق ۽ مغرب جي ڪيترن ئي ملڪن جو سير سفر ڪيو. سندن وفات ۶۳۸هه ۾ ٿي ۽ سندن آخري آرام گاهه دمشق ۾ آهي. ابن عربي جي تصنيفات ۾ "فصوص الحڪم" ۽ "فتوحات مڪيہ" کي مڙني کان وڌيڪ شهرت ملي. سندن عقيدن ۽ نظرين بابت انهن ٻنهي ڪتابن مان ڪافي معلومات ملي ٿي.

ابن العربي جا اهي ٻئي ڪتاب جڏهن سنڌ ۽ هند ۾ پهتا تہ اهي سڄاڻ عالمن کي وڻي ويا. هنن انهن جون شرحون لکيون ۽ وحدت الوجود واري نظريي کي زور وٺرايو. هيءُ اهو زمانو هو. جڏهن هندوستان ۾ مسلمانن جي حملن سبب مقامي قوتون ڪمزور ٿي چڪيون هيون ۽ ظاهريءَ طور انهن جو اڀرڻ ۽ وري طاقت ۾ اچڻ مشڪل نظر اچي رهيو هو. اهڙين حالتن ۾ انسان دوست مسلمانن خانقاهون آباد ڪري انسان دوستيءَ جو پرچار ڪيو. جنهن کان نہ فقط مسلمان، پر هندو بہ متاثر ٿيا. ڪيترائي هندو، مسلمان صوفين جا عقيدت مند بڻجي ويا ۽ اهڙيءَ ريت ڀڳتي تحريڪ شروع ٿي. ساڌو سنتن مندر ڇڏي وڃي مٺ[6] آباد ڪيا.

جڏهن هند ۽ سنڌ ۾ اسلامي تصوف مقبول ٿيو تہ هندو ڌرم ۾ هڪ انقلاب آيو. ان ۾ نئين سوچ ۽ نئون فڪر پيدا ٿيو. مثلاً سڀني انسانن سان محبت ڪرڻ، ذات پات واري غير انساني رسم ۽ رواج کان نفرت ۽ بيزاري ۽ انساني ڀائيچاري واري نظريي کي پسند ڪرڻ وغيره. هوريان هوريان سڄاڻ هندن اسلامي عقيدن جا ٻيا عناصر هندو مذهب ۾ سمائي ڇڏيا. جيڪي ڀڳتي تحريڪ جا معتقد هئا، تن کي صوفيت يا اسلامي

تصوف ۾ ڪيتريون ئي سئون ڳالهيون نظر آيون.

هيءَ هڪ اتفاقي ڳالهہ آهي تہ هندن ۾ ڀڳتي تحريڪ پهريون پيرو هندستان ۾ ان وقت پيدا ٿي، جڏهن وحدت الوجود جا حامي اهو عقيدو مسلمانن ۾ مقبول ڪرڻ ۾ مصروف هئا. اهڙيءَ ريت ٻئي تحريڪون رلي ملي هڪ ٿي ويون ۽ ان جي نتيجي ۾ اهو سمجهيو ويو تہ جيڪڏهن ظاهري طور نہ سهي، پر اندروني طور سمورا مذهب هڪ آهن.

اٺين صديءَ ۾ هندومت ۾ زوال اچي چڪو هو. هندن ان کي جيارڻ جي ڪوشش ڪئي. مشهور هندو مفڪر شنڪر آچاريہ (۸۶۸-۷۸۸) مالا بار ۾ پيدا ٿيو. هن هندن کي ٻنهي، فسفياڻي ۽ منطقي انداز سان سمجهايو تہ اسلام ۽ هندو مت هڪ آهن. شنڪر آچاريہ جيڪو خدا جو تصور پيس ڪيو هو، ان جو مقصد عبادت ڪرڻ هو. اسلام هڪ رحيم ۽ مهربان خدا جو تصور پيش ڪيو. جيڪو مخلوق سان محبت ڪري ٿو ۽ مخلوق ان سان محبت ڪري ٿي. ان تائين پهچڻ جو ذريعو ڀڳتي، عبادت ۽ رياضت ئي هو. اسلام جي اثر هيٺ گهڻي کان گهڻا ماڻهو "ڀڳتي مارڳ" جا قائل ٿي ويا.

هندوستان ۾ چشتيہ سلسلي جا بزرگ وحدت الوجود واري عقيدي جا پوئلڳ هئا. هندوستان ۾ سڀ کان پهرين مسعود بڪ هن نظريي جو پرچار ڪيو. جيڪو فيروز تغلق جو همعصر ۽ مائٽ هو. ان جا عقيدت مند ڏينهون ڏينهن وڌندا رهيا. سندس وڌندڙ مقبوليت ڏسي فيروز تغلق فتوا باز ملن کان هن جي خلاف ڪفر جي فتويٰ جاري ڪرائي ۽ کيس سرِعام قتل ڪيو ويو.

شنڪر آچاريہ کانپوءِ رامانج (۱۰۳۷-۱۱۳۷) دکن ۾ ڀڳتي تحريڪ کي زور وٺرايو. کانئس پوءِ رامانند (۱۲۹۹-۱۴۰۱) ڀڳتي تعليم جو پرچار ڪندي هڪ ڌار پنٿ قائم ڪيو. جنهن جو بنيادي اصول هن هيءُ رکيو تہ سمورا انسان پاڻ ۾ ڀائر آهن. برهمڻن جي تعليم خلاف هن پنهنجي پنٿ ۾ گهٽ ذات وارن کي بہ ان ۾ داخل ڪيو ۽ سڀني کي هڪ جيترو درجو ۽ عزت ڏني. رامانند جي چيلي ڀڳت ڪبير (۱۴۸۸-۱۵۱۷ع) هيءُ نظريو پيش ڪيو تہ بندي جي خدا سان محبت تڏهن ٿي سگهي ٿي، جڏهن هو پاڻ کي مذهب جي خانن ۾ نہ ورهائي. هن دعويٰ ڪئي تہ جوتڪارو هر

شخص لاءِ ممڪن آهي. پر شرط اهو آهي تہ سندس دل ۾ الله جي محبت پيدا ٿئي ۽ ان لاءِ ڪنهن مذهب جي پابندي ضروري نہ آهي.

هيءَ هڪ حقيقت آهي تہ هندي ٻوليءَ کي ادبي مقصدن لاءِ مسلمانن ئي استعمال ڪيو جو تہ روز مره جي انهيءَ ٻولي کي برهمڻن ناشائستہ زبان سمجهي نظر انداز ڪري ڇڏيو هو. خوشيءَ جي ڳالهہ اها آهي تہ صوفي سونهارن جون اهي قيمتي تصنيفون زماني جي لاهن چاڙهن کان گهٽي ڀاڳي بچي ويون. هنن هندي زبان جي ذريعي امن، انسان دوستي ۽ ڀائيچاري وارو پيغام هندو گهراڻن تائين پهچايو. مسلمان صوفي شاعرن جو اهو ئي مقصد هو. جنهن لاءِ هنن هندي زبان ۾ شعر چيو ۽ ان جو معيار بلند ڪيو. مسلمان صوفي شاعر. عربي فارسي جا تہ عالم هئا. پر ڪين هندي تي بہ عبور حاصل هو. هنن نين تشبيهن ۽ استعارن سان هندي شاعري کي مالا مال ڪيو. هنن اتان جي جبلن، درياهن، موسمن، ريتن رسمن مطلب تہ سڄي ماحول کي پنهنجي شاعريءَ جو موضوع بڻايو. صوفين جي سماع واري محفل ۾ هندي دوها پڙهيا ويندا هئا. جنهن کي "ڪيرت" چيو ويندو هو. هڪ پيري بنده نواز گيسو دراز کان ڪنهن سوال ڪيو تہ، "سائين! صوفي سڳورا هندي کي ايترو جو ٿا پسند ڪن؟" وراڻيائون تہ، "ڪنهن زبان ۾ ڪا اهڙي خوبي هوندي آهي، جيڪا ٻين ۾ ڪانہ هوندي آهي. هندي تمام مٺڙي سهاجهي ۽ نرم نازڪ زبان آهي. ان جي موسيقي ۾ سوز ۽ گداز آهي. جيڪو هڪ دم دل تي اثر ڪري ٿو".

حضرت امير خسرو کان اٽڪل پنجاهہ ورهيہ پوءِ ملا دائود "چندائن" نالي هڪ مثنوي لکي جنهن جو ملا عبدالقادر بدايوني "منتخب التواريخ" ۾ ذڪر ڪيو آهي. ان کانپوءِ ان طرز تي ٻيون بہ مثنويون لکيون ويون. مثال طور: قطبن جي "درگاوتي" ملڪ الشعراءِ ملڪ محمد جائسي جي "مدومالتي" عثمان جي "چتراولي" ۽ شيخ نبي جي "گيان ديپ" مشهور مثنويون آهن.

وڏي ڳالهہ اها آهي تہ هندي ۾ شعر چوڻ وارا وڏا صوفي بزرگ ۽ شريعت جا صاحب عالم هئا. سندن وڏي عزت هئي، ۽ ڪنهن بہ مسلمان سندن ڀڳتي شاعريءَ تي ڪو اعتراض ڪونہ ڪيو. انهن کان علاوه هڪ وڏو صوفي شاعر حضرت عبدالقدوس گنگوهي (١٤٦١-١٥٣٧) آهي.

جيڪو مشهور ديني عالم هو. هو هندي جو وڏو شاعر هو. سندس تخلص "الڪداس" هو. سندس هندي دوهن جو ڪتاب "الڪ ٻاڻي" جي نالي سان مشهور آهي. جنهن کي "رشد نامو" پڻ سڏيو ويندو آهي.

ان ئي دور جو مشهور شاعر گرو نانڪ (١٤٦٩-١٥٣٨) آهي جنهن هندي شاعريءَ جي ان روايت کي سگهارو ڪيو. جنهن جي ٻاڻي ۾ فارسي، پنجابي ۽ برج ڀاشا جو سنگم نظر اچي ٿو. نانڪ جي شاعريءَ مان معلوم ٿئي ٿو تہ هو اسلامي تصوف کان گهڻو متاثر آهي.

نانڪ جي لاڏاڻي کان ڇهہ سال پوءِ دادو ديال (١٥٤٤-١٦٠٣) پيدا ٿيو. سندس جنم گجرات ۾ ٿيو. پر هن پنهنجي زندگي جو وڏو حص راجستان ۾ گذاريو. هن گجراتي مرائي، مارواڙي، سنڌي هندي ۽ فارسي زبانن ۾ شعر چيو. دادو ديال لاءِ چيو ويندو آهي تہ هو مسلمان هو ۽ سندس اصل نالو دائود هو. هو اڪبري دور جو بلند پايہ شاعر هو. ان دور جو هڪ ٻيو وڏو شاعر عبدالرحيم خان خانان پڻ هو. جنهن هندي، سنڌي ۽ فارسي ۾ شعر چيو. افسوس جو عبدالرحيم (رحيمن) جو فارسي ۽ هندي ڪلا تہ ملي ٿو، پر سندس سنڌي ڪلام زماني جي لاهن چاڙهن سبب گم ٿي ويو. يا ڪنهن مڙهيءَ ۾ پيل هجي. جنهن جي اسان کي ڄاڻ ڪانہ آهي.

هيءَ هڪ تاريخي حقيقت آهي تہ صوفي سڳورن جي سماع وار محفل ۾ فارسي ۽ سنڌي کان سواءِ هندي ڪلام پڻ وڏي ذوق ۽ شوق سا پڙهيو ويندو هو. سنڌي ادبي تاريخ ئي نظر وجهڻ سان معلوم ٿيندو قاضي قادن کان وٺي فقير هدايت علي نجفي تارڪ تائين هندي شاعريءَ ج ٿورو گهڻو اثر هر دور ۾ نظر ايندو. شاهہ ڪريم بلڙيءَ واري جي ملفوظا بيان العارفين ۾ آيل آهي:

"فرمايائون تہ تصوف (سلوڪ جي واٽ) جو ڪنهن پرو پاند لڌو آهي. سڀ ان جي ڄاڻڻ ۾ عاجز آهن. جي ڪو چوي ٿو تہ آءٌ اهو علم ڄاڻان ٿو. تہ پڪ ڄاڻجو تہ ان کي ڪي بہ نہ ٿو اچي.

آهي اهڃاڻ، پيرُ پريان جو جيڏيون،
جنين ساڃاڻ، تنين تان نہ پروڙ ٿو.

پوءِ هي هندي بيت پڙهيائون.

ای سمنا گاٹ پریم کي، پڙي جو کيسي پيرِ
ايھ کولي کلي نھين، سڀ جڳ رهيا اُدير

ترجمو: اي سمن! پريم جي ڳنڍ اهڙي طرح ڏني پئي آهي، جو کولڻ سان پڻ نہ ٿي کلي. سارو عالم ان جي کولڻ ۾ عاجز آهي.[7]

هيءَ هڪ تاريخ حقيقت آهي تہ صوفين واري سماع جي محفل ۾ هندي دوها وڏي ذوق شوق سان پڙهيا ويندا هئا. ان جو هڪ مثال مٿي ڏنو ويو آهي. ٻيو ثبوت شاهہ عبداللطيف ڀٽائي جو رسالو آهي. جنهن ۾ بيراڳ هندي جي عنوان هيٺ هندي دوها ڏنل آهن.

سندس هندي ڪلام پڙهڻ کان پوءِ پتو پوي ٿو تہ روحل فقير کي ڀڳت ڪبير داس سان وڏي عقيدت ۽ محبت آهي: پنهنجي هڪ شبد ۾ چوي ٿو:

مون مين سکل شکل سون نيارا
مين داس کبير کهايا

يعني مان سڀ ڪجهہ آهيان. جنهن کي ڪابہ شڪل نہ آهي. مان پاڻ کي ڪبير جو ٻانهو چورايان ٿو. انهيءَ شبد جي آخر ۾ چئي ٿو:

کهت "روحل" هم روحل پي ناهين
کبير روپ همارا

يعني روحل چوي ٿو تہ مان روحل بہ نہ آهيان، اسان جي صورت ڪبير جي صورت آهي.

ڀڳت ڪبير پنهنجي هڪ دوهي ۾ الله جي وحدانيت بيان ڪندي سبق سيکاري ٿو تہ محبوب تنهنجي من ۾ ائين موجود آهي. جيئن گل ۾ خوشبوءِ تون اجايو ٻاهر ڊوڙندو رهين ٿو. هو توکي هٿ نہ ايندو. اهو تہ رُڃ ۾ رلڻ آهي، اهو الک جنهن کي ڪابہ صورت نہ آهي، هميشہ جيئڻ وارو ۽ فنا نہ ٿيڻ وارو تنهنجي دل ۾ئي موجود آهي: فرمائي ٿو:

کاهي کو پرهت بانوري، اوهہ تو تيري پاس هي
وہ ويا پک تيري مانهين، پهولون مين جيسي باس هي

باهر کو دوڙي هات نہ آوي، مرگهہ ترشنا کيل.
الک امورت، امر ابناسي، تو مانهين پرکاس هي.

روحل فقير بہ ڀڳت ڪبير واري اها وات وٺي اهو ساڳيو سهڻو سبق هن ريت ڏنو آهي.

اپنا روپ پڇان، سمجهہ من درسن پيهي
کستوري وسي مرگهہ کي مانهين
بن ئن ڍونڍي، سونگهي تانهين
هوءِ رهيا حيران

هو چئي ٿو تہ پنهنجو پاڻ سڃاڻ. اي دل! سمجهہ تہ اهو ئي سچو ديدار آهي. مشڪ هرڻ جي اندر موجود آهي. مگر هو ان خوشبوءِ کي بيابانن ۾ ڳوليندو ٿو وتي، هو اهڙي ريت حيران پريشان آهي.

مطلب: تہ سنڌ جي صوفي شاعرن سنڌيءَ کان علاوه هندي ۾ شعر چيوءِ ان جي ذريعي امن، انسان دوستي ۽ ايڪتا جو درس ڏنو. روحل بہ انهن مان هڪ هو. سندس سنڌي، هندي ۽ سرائڪي ڪلام ادبي تاريخ ۾ وڏي اهميت رکي ٿو.

---

[1] ڪنبڙي وارن جو ڪلام: مقدمو ص-٤۽٥: سنڌي ادبي بورڊ

[2] سرفراز جو موت جنهن نموني ٿيو، ان مان اها ڳالهہ پڪ سان چئي سگهجي ٿي تہ اهو ڪفن ڪيس بہ نصيب نہ ٿيو. قيد ۾ ٻنهي ڀيءُ پٽ کي قتل ڪيو ويو. دنيا جي طالبن لاءِ اهو واقعو عبرت انگيز آهي.

[3] وڪريل موتي ص: ٣٠

[4] فقير دريا خان جو ڪلام محترم نياز همايوني وڏي محنت ۽ محبت سان سهيڙيو. اهو "آءِ ڪانگا ڪر ڳالهہ" عنوان هيٺ سنڌي ادبي بورڊ پاران سنہ ١٩٩٢ع ۾ ڇپجي چڪو آهي.

[5] تفصيل لاءِ ڏسو لطف الله بدوي جو لکيل ڪتاب "ڪنبڙي وارن جو ڪلام" سنڌي ادبي بورڊ حيدرآباد سنڌ.

٦ اهو هنڌ جتي هڪ مهنت جي ماتحت گهڻائي ساڌو رهندا هجن يا ان کي خانقاهه. درمسالو ۽ تعليم گاهه بہ چئي سگهجي ٿو. قاضي قادن جو ڪلام بہ اهڙيءَ هڪ مٺ مان مليو. جيڪو هند جي هڪ اديب هيري ٺڪر ايڊٽ ڪري پنهنجي عالمائي مقدمي سان هندوستان ۾ ڇپرايو. تازو ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ وڌيڪ تحقيق ڪري "قاضي قادن جو رسالو" جي عنوان سان عاليشان ڪتاب تيار ڪيو. جيڪو سنڌالاجي پاران ڇپجي چڪو آهي.

٧ شاهه ڪري بلڙيءَ واري جو ڪلام (ٻيو ڇاپو)عمر بن محمد دائود پوٽو ص-١١٨.١٧ شاهه عبداللطيف ثقافتي مرڪز ڀٽ شاهه ١٩٧٧ع

نوٽ: محسن عباسي صاحب جي مهرباني، جنهن هندي ڪلام نقل ڪرڻ ۾ مدد ڪئي. (شرق)

ڊاڪٽر مرليڌر جيٽلي

روحل فقير جو هندي ڪلام

ڪنڊڙي جوسنت روحل فقير اُنهيءَ ڪلهوڙا حڪومت واري زماني ١٧٠١ - ١٧٨٢ع ۾ پيدا ٿيو. جنهن کي عالمن "سنڌي ادب جو سونهري دوُر" سڏيو آهي. سنڌي ٻولي ارتقا جون الڳ الڳ منزلون پار ڪري هن زماني ۾ انهيءَ اوج کي وڃي رسي، اُنهيءَ ۾ جدا جدا موضوعن تي عالم ڪتاب لکڻ لڳا. ديني ۽ اخلاقي تعليم ۽ تربيت جو واهڻ. فارسيءَ بدران مادريءَ زبان سنڌيءَ کي بڻايو ويو. انهيءَ ۾ "سنڌيءَ" جي خاص نالي سان چڱي تعداد ۾ نظم ۾ ڪتاب لکيا ويا. عربيءَ ۽ فارسيءَ مان سنڌيءَ ۾ ڪتابن جي ترجمن جو سلسلو بہ هن دوُر ۾ شروع ٿيو. سنڌ جي سگهڙن شاعرن ۽ ڳالهين ڪندڙن، عوامي آکاڻي قصن کي نئين سر سنڌي بيتن ۾ بيان ڪيو، تہ ٻئي طرف صوفي سالڪن اهڙن قصن جي آڌار تي اعليٰ معيار وارا بيت رچي عوام کي توحيد ۽ طريقت، ايمان ۽ اخلاق جو پيغام ڏنو. سنڌي اساسي شاعري مڪمل طور اوج کي وڃي پهتي. جنهن جي ساک اسان کي شاهه عبداللطيف ڀٽائي جي ڪلام مان ملي ٿي.

ڪلهوڙا حڪومت جي دوُر ۾ فارسي شاعريءَ جي روايت بہ ڪنهن حد تائين جاري هئي، ڇاڪاڻ تہ ان زماني ۾ راڄ، ڪاروبار جي زبان فارسي ٻولي هئي. ڪن عالمن سنڌ جي تاريخ ۽ ٻين موضوعن تي فارسيءَ ۾ بہ ڪتاب لکيا. انهن جو تفصيلوار ذڪر اسان کي ادب جي تاريخ تي لکيل ڪتابن ۾ ملي ٿو.

ڪلهوڙن جي حڪومت واري زماني ۾ سنڌ ۾ هڪ ٻي بہ ادبي ڌارا نظر اچي ٿي. اها آهي هنديءَ ۾ ڀڳتي شاعريءَ جي شروعات. سنڌي ادب جي تاريخ لکندڙن عالمن خبر نہ آهي تہ انهيءَ اهم ادبي ڌارا کي ڇو نظر انداز ڪري ڇڏيو آهي. لطف الله بدويءَ، ڊاڪٽر عبدالجبار جوڻيجي ۽ ڪن ٻين اِن طرف اشارو ڪيو آهي، پر انهيءَ رجحان جي تفصيلوار ڇنڊ ڇاڻ نہ ڪئي آهي. موجوده معلومات موجب سنڌي ۾ روحل فقير ٻهريون درويش آهي، جنهن هندي شاعريءَ جي ڀڳتي ڀاونا واري ڌارا کان متاثر ٿي نہ فقط

سنڌيءَ ۽ سرائڪيءَ ۾ اهڙو شعر چيو آهي. پر هندي ٻوليءَ ۾ به چار ڪتاب لکيا آهن. انهن کان سواءِ هن هنديءَ ۾ دوها، سي حرفيون، پچن (پد يا ڪيت) ۽ دوها به رچيا آهن. روحل فقير جي سڀ کان وڏي خوبي آها آهي ته هن مسلمان هوندي به هندو ڌرم جي گرنٿن، شاسترن ۽ فلسفي جو گهرو مطالعو ڪيو آهي ۽ پنهنجي شخصي انڀوَ جي آڌار تي ادوئيت ويدانت ۽ يوگ، گيان، ڀڳتيءَ ۽ ڪرم جهڙن موضوعن تي هنديءَ ۾ شاعري ڪئي آهي. سنڌي شعر جي تاريخ ۾ مون کي اڄ ڏينهن تائين ٻيو ڪو به سنڌي شاعر نظر نه آيو آهي. جنهن هنديءَ ۾ انهيءَ قسم جي شاعري لکي هجي. ان لحاظ کان روحل فقير جو درجو سنڌي جي مڙني شاعرن کان نرالو ۽ يگانو آهي.

روحل فقير کي گذريئي اٽڪل ٻه سؤ سال ٿيا آهن. پر سندس زندگيءَ جو خاطريءَ جوڳو سربستو احوال معلوم ٿي نه سگهيو آهي. "ڪنڊڙيءَ وارن جو ڪلام" نالي هڪ ڪتاب ۾ لطف الله بدويءَ زباني روايتن ذريعي روحل جي حياتيءَ جو ڪجهه احوال ڪٺو ڪري ڏنو آهي. هن سنت روحل جي ولادت جو سال ۱۷۳۴ع ۽ وفات جو سال ۱۸۰۴ع ڄاڻايو آهي. پر سندس ئي لکڻ موجب اهي سال اندازي تي ٻڌل آهن ۽ انهن بابت وڌيڪ تحقيق جي ضرورت آهي. سنڌ جي عالمن کي ۽ خاص طور ڪنڊڙيءَ جي فقيرن جي عقيدتمندن کي گهرجي ته انهيءَ ۾ کوجنا ڪري روحل فقير جي خاطريءَ جوڳي سوانح عمري لکي تيار ڪن. سنت روحل جي ڪتاب "اگم ورتا" ۾ ڄاڻايل آهي ته هن اهو ڪتاب آتم گيان جا راز جوڌپور جي راجا بجيہ سنگهه کي سمجهائڻ لاءِ لکيو آهي. جوڌپور جي اتهاس مان خبر پوي ٿي ته راجا بجيہ سنگهه ٽيويهن ورهين جي عمر ۾ سن ۱۷۵۳ع ۾ جوڌپور جي راڄگديءَ تي ويٺو ۽ چاليهه سال يعني ۱۷۹۳ع تائين حڪومت ڪيائين. روحل فقير جو سنڌ جوڌپور سان چڱو گهاٽو هو. بجيہ سنگهه جو پيءُ راجا بخت سنگهه به روحل فقير جو عقيدتمند هو. انهيءَ مان ظاهر آهي ته بجيہ سنگهه کي جڏهن روحل فقير "اگم ورتا" جو گيان دربار ۾ ڏنو، تڏهن هن سنت جي عمر چڱي وڏي هوندي. اهو سمو، مير بجر خان جي سن ۱۷۸۰ع ۾ شهادت کانپوءِ جو هوندو. انهيءَ مان لڳي ٿو ته روحل فقير جو جنم ارڙهين عيسويءَ جي پهرئين ڏهاڪي ۾ ٿيو هوندو. جوڌپور جي قلعي ۾ سنت روحل جي سماڌي ٺهيل آهي. گهڻي ئي هندو توڙي مسلمان شرڌالو انهيءَ جي درشن لاءِ ايندا آهن.

روحل فقير جو جنم ٿرپارڪر ۾ عمرڪوٽ ويجهو ڪنهن ڳوٺ روحل واهِ ۾ ڄاڻايو وڃي ٿو. جيئن ته هي علائقو راجستان جي سرحد ويجهو آهي ۽ مٿس راجستان جي ثقافت. ٻولي وغيره جو گهڻو اثر آهي. انهي ڪري سهج سڀاءَ روحل هندي ٻولي جو محاورو حاصل ڪري ورتو. آتم گيان ۽ روحاني علم جي حاصلات ۾ هن ٿرپارڪر جي سنت ڏونگرسي مهاراج کان گهڻو ڪجهه پرايو. جنهن کي سنت روحل پنهنجو گرو ڪري مڃيو آهي. ٻئي طرف هن پنهنجيءَ شاعريءَ ۾ ڪبير ۽ دادوءَ کي به گهڻن ئي هنڌن تي ياد ڪيو آهي. خاص ڪري هو پاڻ کي ڪبير جو ٻيو روپ ٿو ليکي. انهيءَ مان صاف ظاهر آهي ته سنت روحل. هندي جي "نرگڻ مارگي سنتن" جي واڻيءَ جو به گهرو مطالعو ڪيو آهي. زباني روايتن موجب هن جهوڪ شريف جي شاهه عنايت صوفيءَ جي درگاهه تان گهڻو روحاني فيض حاصل ڪيو. سنڌ ۾ سڌن ۽ جوڳين، سادن ۽ سنتن، سامين ۽ ڪنڦٽ ڪاپڙين جي اچ وڃ به آڳاٽي زماني کان وٺي هلندڙ هئي انهيءَ بابت اسان کي گهڻيئي حوالا اساسي سنڌي شاعريءَ ۾ ملن ٿا. خاص طور، سنڌ جي ولهه ۾ هنگلاج ديويءَ جو پراچين تيرٿ استان جگياسين ۽ جاترين جي ڪشش جو مکيه مرڪز هو. اهڙن جاترين ۽ سنڌ جي مڪاني ماڻهن جي وچ ر گفتگوءَ ۽ ويچارن جي ڏي وٺ جو ذريعو به هندي ٻولي هئي. جنهن کي ۾موري اُتر ڀارت ۾ صدين کان وٺي هڪ ڳنڍيندڙ ٻوليءَ Link Language نوَ درجو به حاصل ٿي چڪو هو. انهن سببن ڪري سنڌ ۾ به هنديءَ جو روج ٿيڻ سڀاويڪ هو. جنهن جي ثابتي اسان کي شاهه لطيف جي رسالي ان به ملي ٿي، جهن ۾ "سر بيراگ" هندي ۾ ڪبير، دادوءَ، نانڪ ۽ ٻين سنتن جا هندي دوها گڏ ڪري رکيا ويا آهن. ممڪن آهي ته اهي شاهه ليف جي حاضريءَ ۾ ٿيل سماع جي محفلن ۾ ڳاتا ويا هوندا. جن کي اهه جي مريدن قلمبند ڪري ڇڏيو.

هتي اهو سوال ٿو پيدا ٿئي ته هنديءَ ۾ ڀڳتي. شاعريءَ جو جهڙي رح الگ ڌارائن ۾ ڦهلاءُ ٿيو آهي. تهڙي طرح سنڌ ۾ ڇو نه ٿيو؟ هندي ۾ سگڻ ڀڳتي ڌارا" جو به گهڻو وڪاس ٿيو آهي، جنهن ۾ ڀڳوان رام ۽

ڪرشڻ کي اپاٽھار جو اوتار سگڻ روپ مڃي، انهن کي پوڄيو ويو آهي، گوسوامي تلسيداس جو رامچرت مانس، ڀڳوان رام جي ڀڳتيءَ ۾ لکيل آهي ۽ سورداس ۽ ميران بائيءَ جا پد، ڪرشڻ ڀڳتي جا مثال آهن. ٻئي طرف ملڪ محمد جائسي جو رچيل پدماوت صوفيائي شاعري جو مثال آهي. ۽ ڪبير ۽ دادوءَ جيئي ڪوتا "نرگڻ ڀڳتيءَ" جي شاعري آهي. جنهن ۾ خلقڻهار کي "گڻ – آڪار" کان پري هڪ حق جي وجود ۾ محسوس ڪندي، انسان سموري ڪائنات سان ان جي وحدت جو انڀو ڪيو ويو آهي. ڏسجي ٿو عربن جي سنڌ فتح ڪرڻ کان وٺي انهيءَ علائقي ۾ اسلام جو ڦهلاءُ شروع ٿيو، جنهن جو زور ڏينهون ڏينهن وڌندو ويو. سنڌ جي هندن گهڻي تعداد ۾ اسلام قبول ڪيو. جن اها وات نه ورتي تن مان گهڻا سنڌ مان لڏي ٻين هندو راجائن جي راڄن ۾ وڃي رهيا. نتيجو اهو نڪتو جو سنڌ ۾ هندن جو تعداد ڪل آدمشماري جو اٽڪل پنجويهه سيڪڙو بچيو. اهڙي ماحول ۾ "سگڻ ڀڳتيءَ" واري شاعريءَ جو وڪاس سنڌ ۾ ٿي نه سگهيو. جنهن جو هڪ لازمي جزو مورتي پوڄا آهي، جنهن جي اسلام ۾ اجازت ڏنل نه آهي. ٻئي طرف "نرگڻ ڀڳتيءَ" واري شاعري، صوفين جي وحدت الوجود واري فلسفي ۽ ٻين ويچارن جي تمام ويجهو آهي، انهيءَ ڪري ڀڳتي شاعري جي انهن ٻنهي ڌارائن جي ڦهلاءَ لاءِ سنڌ جو ماحول مددگار ثابت ٿيو.

سنڌي ادب جي ارتقا تي ويچار ڪجي ته نظر ايندو ته سنڌ ۾ عربن جي حڪومت ۷۱۲ع ۾ برپا ٿيڻ کان وٺي ارڙهينءَ عيسوي صدي جي آخر تائين ڪنهن به هندو شاعر جي رچنا نه ملي آهي. ۱۷۴۳ع ۾ ساميءَ ۽ ۱۸۵۰ع ۾ دلپت جو جنم ڪلهوڙا دور ۾ ٿيو آهي. پر سنڌن شاعري ٽالپرن جي دور جي ليکبي. جڏهن هو دنيوي مايا، موهه کي تياڳي ڀڳتيءَ جي راهه تي اڳتي وڌيا. سنڌي ادب ۾ هيءَ اهڙو وڏو خال آهي، جنهن تي ڇڱيءَ طرح ويچار ڪرڻ جڳائي. پراڻي سنڌيءَ ۾ ائين کان ڏهين عيسوي صديءَ واري عرصي ۾ "مهاڀارت" جو سنڌ ۾ تيار ڪيل ڪو ايڊيشن موجود هو. جنهن تان عربي ۾ پوءِ ان جي آڌار تي فارسي ۾ مهاڀارت جون ڪجهه ڪٿائون ترجمو ڪيون ويون. انهيءَ جي خبر اسان کي فارسي ڪتاب "مجمل التواريخ" مان پوي ٿي. ڏهين صديءَ ۾ سنڌ ۾ "ورڻ ديوتا" جو

اوتار "اڏيرو لال" پيدا ٿيو، جنهن کي سنڌي مسلمان به زنده پير جي روپ ۾ مڃين ٿا. هندو ڌرم سان واسطو رکندڙ انهن ٻن ڪٿائن کان پوءِ ويندي سنت روحل فقير جي هندي رچنائن تائين يعني اٽڪل ست سؤ سالن جي ڊگهي عرصي ۾ سنڌ ۾ هڪ به هندو شاعر نٿو ملي. نڪو هندو ڌرم سان واسطو رکندڙ ڪا به رچنا ان زماني ۾ سنڌ ۾ لکيل نظر آئي آهي. ڇا سنڌ جي هندن ۾ ڪا به جذبات نه هئي، جنهن جو هو سنڌي شاعري ۾ اظهار ڪن. ٻئي طرف انهيءَ زماني ۾ ڀارت جي سيني مکيه ٻولين ۾ رامائڻ، مهاڀارت، ڀاڳوت پراڻ وغيره گرنٿن جا چڱي تعداد ۾ ترجما ملن ٿا ۽ انهن جي آڌار تي ڪوتائن ۽ ناٽڪن جي به رچنا ڪئي ويئي آهي.

سنڌي ادب ۾ انهيءَ خال پيدا ٿيڻ جو مکيه سبب اهو ٿو نظر اچي ته مسلمان حاڪمن ۾ سنڌ ۾ جن هندن اسلام قبول نه ڪيو. تن جو تعداد تمام ٿورو وڃي بچيو. گهٽائي جي وچ ۾ هو هميشه دٻيل ۽ هيسيل رهيا. انهيءَ ڪري لکيت ۾ ادبي رچنائن ذريعي پنهنجن ڌرمي جذبن ۽ عقيدن جو اظهار هنن سماجي سطح تي نه ڪيو. اهڙو ساهت جيڪو ٿورو گهڻو لکيو ويو، انهيءَ جو دائرو، گهرن ۽ برادرين تائين محدود رهيو. اڏيري لال جو جنم ساکي ۽ پنجڙا انهيءَ جو هڪ مثال آهن. جيڪي زباني روايتن ذريعي پيڙهيءَ به پيڙهي هلندا رهيا ۽ گهڻو پوءِ اوڻويهين عيسوي صدي جي وچ ڌاري قلمبند ڪيا ويا. سنڌ تي وقت به وقت ڌارين جا حملا به پئي ٿيا، انهيءَ ۾ به گهڻو ادبي سرمايو ناس تي ويو ٿو ڏسجي. ٻيو ته جيڪي هندو سنڌ مان لڏ پلاڻ ڪري ٻين علائقن ۾ هليا ويا. اهي پنهنجا ڌرمي گرنٿ ۽ ادبي رچنائون پاڻ سان کڻي ويا. سنڌ جي پر وارن علائقن راجستان ۽ گجرات جو دورو ڪندي مون گهڻيئي لائبريريون نظر مان ڪڍيون آهن. اتي سوين صديون اڳ جا لکيل قلمي نسخا ۽ دستخط محفوظ آهن. اهڙن دستخطن جو تعداد هزارن ۾ آهي. جن جي ٻوليءَ جي سڃاڻپ نه ڪئي وئي آهي. انهيءَ جو تمام گهڻو امڪان آهي ته انهن ۾ ڪيترين ئي لکتون اڳاٽي سنڌي ٻولي ۾ هونديون. قاضي قادن جو سٽن دوهن کان وڌيڪ ڪلام اسان کي هرياڻا ۽ راجستان جي مندرن ۽ مٺن مان حاصل ٿيو آهي. سوامي پراڻنات (۱۶۱۸-۱۶۹۴)جي سنڌي واڻي گجرات ۾ مڌيه پرديش جي پرڻامي پنٿ وارن مندرن ۾ محفوظ رکيل هئي ته سنت دادوءَ (۱۵۴۴-۱۶۰۲) جو

سنڌي ڪلام دادو پنٿي مٺن ۽ مندرن ۾ سلامت رکيو ويو هو. سامي ج
سنڌي سلوڪ بہ تہ اسان کي اصل ۾ امرتسر مان هٿ آيا آهن. انهيءَ ڪري
گهڻي خاطري سان چئي سگهجي ٿو تہ گجرات، راجستان، مڌيہ پرديش
(خاص طور تي برهانپور) وغيره علائقن آڳاٽن گرنٿ- پندارن ۾ جيڪڏهن
ويهي جاچ ڪجي تہ قديم ۽ وچين دؤر جي سنڌي ادب جا گهڻيئي لڪل
رتن جيڪر ظاهر ٿي پون.

ڪن عالمن سنڌي ادب ۾ هتي ڄاڻايل خال تي ويچار ظاهر ڪندي
ائين بہ چيو آهي تہ سنڌي واڻيا گهڻي قدر واپاري جاتي آهن. جن جي
زندگيءَ جو مکيہ مقصد آهي پيسو ڪمائڻ. انهيءَ ڪري ادب جي سرجڻ ۾
سندن چاهہ نہ هو. اهوئي سبب آهي جو اسان کي مسلمانن جي حڪومت
واري دؤر ۾ ڪنهن بہ سنڌي هندوءَ جون رچنائون نٿيون ملن. انهيءَ دليل
۾ مون کي ڪوبہ وزن نظر نٿو اچي. جيڪڏهن ائين هجي ها تہ سنڌ ۾ سن
١٨٤٣ع ۾ انگريزن جي حڪومت برپا ٿيڻ شرط ئي تعليم ۽ ادب جي کيتر
۾ هندو ليکڪ ۽ شاعر نظر نہ اچن ها. ڪنهن بہ جاتيءَ ۾ ان طرح اچانڪ
تبديلي نہ ايندي آهي. انهيءَ مان صاف ظاهر آهي تہ سنڌ ۾ انگريزن جي
حڪومت برپا ٿيڻ کان اڳ بہ هندو ليکڪ ۽ شاعر چڱي تعداد ۾ موجود
هوندا هئا. جن جون رچنائون اسان کي اڄا تائين معلوم نہ ٿي سگهيون
آهن.

روحل فقير جون هنديءَ ۾ رچنائون

روحل جو ڪلام اٽڪل سؤ ڪن سال قلمي نسخن ۽ هٿ سان
لکيل پوٿين جي صورت ۾ محفوظ رکيو ويو آهي. ڀارت ۾ رهندڙ هن سنت
جي مريدن ۽ عقيدتمندن سان ملاقاتن دؤران معلوم ٿيو تہ وٽن سنت روحل
جو ڪلام دستخطن جي صورت ۾ موجود آهي، پر انهيءَ جي ڇپائڻ جي ۽
عوام ۾ ڦهلاءُ ڪرڻ جي ڪين منع ڪيل آهي. هن سنت جي ڪلام جو
پهريون ڇاپو سن ١٩٠٢ع ۾ گولا سنگهہ پرچارام، "روحل فقير" نالي سان
ڇپائي پڌرو ڪيو. انهيءَ ۾ روحل جو ڪجهہ سنڌي ۽ سرائڪيءَ ۾ ڪلام
۽ بہ هندي گرنٿ (شاستر من-پربوڌ ۽ شاستر آد پُڌي گرنٿ) شايع ڪيل
آهن. سن ١٩٦٤ع ۾ سنڌي ادبي بورڊ، "ڪنڊڙيءَ وارن جو ڪلام"
ڪتاب شايع ڪيو آهي، جيڪو لطف الله بدوي مرتب ڪيو آهي. انهيءَ ۾

روحل ۽ مراد فقير جو سنڌي ۽ سرائڪي ڪلام ڏنل آهي. ٻنهي فقيرن جي
هندي ڪلام جا فقط ڪجهہ مثال مهاڳ ۾ ڏنل آهن. ڀارت ۾ سن ١٩٦١ع
۾ "روحل جو ڪلام" نالي سان سنڌي ساهتيہ سمتيءَ، بمبئي مان هڪ
ڪتاب شايع ڪيو آهي. جنهن کي ڊاڪٽر رگهومل موٽواڻي مرتب ڪيو
آهي. انهيءَ ۾ سنت روحل کي باني" روحل جون ڪجهہ هندي رچنائون
ڏنل آهن.

سنت روحل جي هندي ڪلام جو سڀني کان بهترين ڇاپو دهليءَ
مان سن ١٩٩٠ع ۾ شايع ٿيو آهي. انهيءَ جو ايڊيٽر آهي ڊاڪٽر رميش
چندر مشر، جيڪو دهليءَ يونيورسٽيءَ جي راملال آنند ڪاليج ۾ هندي جو
پروفيسر آهي. ڪتاب جو نالو آهي "سنڌي ڪوي سنت روحل ڪي هندي
باڻي" ڊاڪٽر مشر هندي ۾ ڀڳتي - شاعري جو ڄاتل سڃاتل ۽ مشهور نقاد
آهي. انهيءَ موضوع تي سندس گهڻيئي ڪتاب هندي ۾ شايع ٿيل آهن.
روحل جي هندي باڻي جي اڀياس ڪرڻ ۽ انهيءَ جون صحيح پڙهڻيون مقرر
ڪرڻ توڙي اوکن لفظن جي معنيٰ لکڻ ۾ سنڌي جي مشهور شاعر نارائڻ
شيام ڪيس گهڻي مدد ڏني آهي. ائين چوڻ ۾ ڪوبہ وڌاءُ نہ ٿيندو تہ اهو
ايڊيشن ٻنهي گڏجي تيار ڪيو آهي. انهيءَ ڇاپي کي تيار ڪرڻ ۾ هري
دلگير ڪان حاصل ڪيل هڪ دستخط کي مکيہ آڌار بڻايو ويو آهي. جيڪو
سن ١٩٣٠ع ۾ لاڙڪاڻي (سنڌ) ۾ لکيو ويو هو. هن ڇاپي ۾ سنت روحل
جا هيٺ ڄاڻايل هندي گرنٿ ۽ ڪلام ڏنل آهن.

(١) شاستر من پربوڌ (٢) شاستر آديت گرنٿ (انيوءُ ۽ آتم درسي
ڪو انگي) (٣) نج مول گرنٿ (۴) شبد (پد) (۵) پندرهن ٿتيان ڪؤ
ويچار (٦) سي حرفي (١-٢) (٧) اڳم وارتا.

روحل فقير جي هندو عقيدتمندن مان معلوم ٿيو آهي تہ هن سنت
جو هيو بہ گهڻو ئي اڻ ڇپيل ڪلام آهي، جيڪو گڏ ڪري هڪ گرنٿ جي
صورت ۾ ڇپائڻ گهرجي. لطف الله بدويءَ پنهنجي ڪتاب "ڪنڊڙي وارن
جو ڪلام" جي مهاڳ ۾ ڄاڻايو آهي تہ وٽس سنت روحل ۽ ڪنڊڙي جي
ٻين فقيرن جو بہ هندي ڪلام موجود هو. اهو هن جدا ڪتاب ۾ ڇپائي
پڌرو ڪرڻ جو ويچار ڪيو آهي، خبر نہ آهي تہ اهو ادبي خزانو ڪيڏانهن
ويو. سنڌ جي عالمن کي گهرجي تہ ڪنڊڙيءَ جي موجوده سنتن سان

سنڌي ڪلام دادو پنٿي مٺن ۽ مندرن ۾ سلامت رکيو ويو هو. سامي ج سنڌي سلوڪ بہ تہ اسان کی اصل ۾ امرتسر مان هٿ آيا آهن. انهيءَ ڪري گهڻي خاطري سان چئي سگهجي ٿو تہ گجرات، راجستان، مڌيہ پرديش (خاص طور تي برهانپور) وغيره علائقن آڳاٽن گرنٿ- پنڊارن ۾ جيڪڏه ويهي جاچ ڪجي تہ قديم ۽ وچين دؤر جي سنڌي ادب جا گهڻيئي لڪل رتن جيڪر ظاهر ٿي پون.

ڪن عالمن سنڌي ادب ۾ هتي ڄاڻايل خال تي ويچار ظاهر ڪندي ائين بہ چيو آهي تہ سنڌي واڻيا گهڻي قدر واپاري جاتي آهن، جن جي زندگيءَ جو مکيہ مقصد آهي پيسو ڪمائڻ. انهيءَ ڪري ادب جي سرجڻ ۾ سندن چاهہ نہ هو، اهوئي سبب آهي جو اسان کي مسلمانن جي حڪومت واري دؤر ۾ ڪنهن بہ سنڌي هندوءَ جون رچنائون نٿيون ملن. انهيءَ دليل ۾ مون کي ڪوبہ وزن نظر نٿو اچي. جيڪڏهن ائين هجي ها تہ سنڌ ۾ سن ١٨٤٣ع ۾ انگريزن جي حڪومت برپا ٿيڻ شرط ئي تعليم ۽ ادب جي کيتر ۾ هندو ليکڪ ۽ شاعر نظر نہ اچن ها. ڪنهن بہ جاتيءَ ۾ ان طرح اوچتو تبديلي نہ ايندي آهي: انهيءَ مان صاف ظاهر آهي تہ سنڌ ۾ انگريزن جي حڪومت برپا ٿيڻ کان اڳ بہ هندو ليکڪ ۽ شاعر چڱي تعداد ۾ موجود هوندا هئا، جن جون رچنائون اسان کي اڃا تائين معلوم نہ ٿي سگهيون آهن.

روحل فقير جون هنديءَ ۾ رچنائون

روحل جو ڪلام اٽڪل سوءَ کن سال قلمي نسخن ۽ هٿ سان لکيل پوٿين جي صورت ۾ محفوظ رکيو ويو آهي. ڀارت ۾ رهندڙ هن سنت جي مريدن ۽ عقيدتمندن سان ملاقاتن دؤران معلوم ٿيو تہ وٽن سنت روحل جو ڪلام دستخطن جي صورت ۾ موجود آهي، پر انهيءَ جي ڇپائڻ جي ۽ عوام ۾ ڦهلاءُ ڪرڻ جي ڪين منع ڪيل آهي. هن سنت جي ڪلام جو پهريون ڇاپو سن ١٩٠٣ع ۾ گولا سنگهہ پرچارام، "روحل فقير" نالي سان ڇپائي پڌرو ڪيو. انهيءَ ۾ روحل جو ڪجهہ سنڌي ۽ سرائڪيءَ ۾ ڪلام ۽ بہ هندي گرنٿ (شاستر من-پربوڌ ۽ شاستر آڌ ٻُڌي گرنٿ) شايع ڪيل آهن. سن ١٩٦٤ع ۾ سنڌي ادبي بورڊ، "ڪنڊڙيءَ وارن جو ڪلام" ڪتاب شايع ڪيو آهي، جيڪو لطف الله بدوي مرتب ڪيو آهي. انهيءَ ۾

روحل ۽ مراد فقير جو سنڌي ۽ سرائڪي ڪلام ڏنل آهي. ٻنهي فقيرن جي هندي ڪلام جا فقط ڪجهہ مثال مهاڳ ۾ ڏنل آهن. ڀارت ۾ سن ١٩٦١ع ۾ "روحل جو ڪلام" نالي سان سنڌي ساهتيہ سمتيءَ، بمبئي مان هڪ ڪتاب شايع ڪيو آهي، جنهن کي ڊاڪٽر رگهومل موٽواڻي مرتب ڪيو آهي. انهيءَ ۾ سنت روحل کي باني" روحل جون ڪجهہ هندي رچنائون ڏنل آهن.

سنت روحل جي هندي ڪلام جو سيني کان بهترين ڇاپو دهليءَ مان سن ١٩٩٠ع ۾ شايع ٿيو آهي. انهيءَ جو ايڊيٽر آهي ڊاڪٽر رميش چندر مشر، جيڪو دهليءَ يونيورسٽيءَ جي راملال آنند ڪاليج ۾ هندي جو پروفيسر آهي. ڪتاب جو نالو آهي "سنڌي ڪوي سنت روحل کي هندي باڻي" ڊاڪٽر مشر هندي ۾ ڀڳتي - شاعري جو ڄاتل سڃاتل ۽ مشهور نقاد آهي. انهيءَ موضوع تي سندس گهڻيئي ڪتاب هندي ۾ شايع ٿيل آهن. روحل جي هندي باڻي جي اڀياس ڪرڻ ۽ انهيءَ جون صحيح پڙهڻيون مقرر ڪرڻ توڙي اوکن لفظن جي معنيٰ لکڻ ۾ سنڌي جي مشهور شاعر نارائڻ شيام کيس گهڻي مدد ڏني آهي. ائين چوڻ ۾ ڪوبہ وڌاءُ نہ ٿيندو تہ اهو ايڊيشن ٻنهي گڏجي تيار ڪيو آهي. انهيءَ ڇاپي کي تيار ڪرڻ ۾ هري دلگير کان حاصل ڪيل هڪ دستخط کي مکيہ آڌار بڻايو ويو آهي، جيڪو سن ١٩٣٠ع ۾ لاڙڪاڻي (سنڌ) ۾ لکيو ويو هو. هن ڇاپي ۾ سنت روحل جا هيٺ ڄاڻايل هندي گرنٿ ۽ ڪلام ڏنل آهن.

(١) شاستر من پربوڌ (٢) شاستر آديت گرنٿ (انيوُ ۽ آتم درسي کو انگي) (٣) نج مول گرنٿ (۴) شبد (پد) (۵) پندرهن ٿتيان ڪوءُ ويچار (٦) سي حرفي (١-٢) (٧) آگم وارتا.

روحل فقير جي هندو عقيدتمندن مان معلوم ٿيو آهي تہ هن سنت جو ٻيو بہ گهڻو ئي اڻ ڇپيل ڪلام آهي، جيڪو گڏ ڪري هڪ گرنٿ جي صورت ۾ ڇپائڻ گهرجي. لطف الله بدويءَ پنهنجي ڪتاب "ڪنڊڙي وارن جو ڪلام" جي مهاڳ ۾ ڄاڻايو آهي تہ وٽس سنت روحل ۽ ڪنڊڙي جي ٻين فقيرن جو بہ هندي ڪلام موجود هو. اهو هن جدا ڪتاب ۾ ڇپائي پڌرو ڪرڻ جو ويچار ڪيو آهي، خبر نہ آهي تہ اهو ادبي خزانو ڪيڏانهن ويو. سنڌ جي عالمن کي گهرجي تہ ڪنڊڙيءَ جي موجوده سنتن سان

ملاقاتون ڪري ۽ اتان جي فقيرن توڙي ڪنڌڙي جي عقيدتمندن کان سمورو ڪلام هٿ ڪري، انهيءَ کي سوڌي سنواري ترتيب ڏيئي ڇپائي پڌرو ڪن.

روحل جي هندي ڪلام جي جهلڪ

روحل فقير جو جيڪو ڪلام حاصل ٿي سگهيو آهي، انهيءَ جي آڌار تي اهو چئي سگهجي ٿو ته سندس فقط ويهه سيڪڙو کن ڪلام سنڌي ۽ سرائڪي ۾ آهي، باقي اسي سيڪڙو ڪلام هندي ٻولي ۾ آهي. جيئن ته سندس هندي ڪلام جي گهڻن کي ڄاڻ ئي نه آهي، انهيءَ ڪري هتي مختصر طور انهيءَ جي معلومات ڏجي ٿي.

(١) شاستر من پربوڌ

هيءُ گرنٿ روحل جي مڙني رچنائن ۾ اهم آهي. انهيءَ جو مقصد سنت شاعر جي لفظن ۾ اهو آهي ته آتم گيان ذريعي من کي شڌ (پاڪ) ڪرڻ ۽ انهيءَ کي دنياوي مايا موهه، لوڀ لالچ، اهنڪار وغيره کان هٽائي صحيح راهه تي وٺي وڃڻ. روحل فقير جو هي سڄو ڪتاب من ۽ چت (يعني، سمجهه، ٻڌي، ضمير، ڀلي ٻري جي وچ ۾ فرق ڪرڻ جي قوت) جي وچ ۾ گفتگوءَ واري عبارت ۾ لکيل آهي. انهيءَ ۾ دوها، چوپايون، سوئيا، ڪوت، پد ۽ ٻيا ڇند ڪتب آندل آهن. هيءَ سموري لمبي بياني ڪويتا آهي، جنهن ۾ انسان جي الڳ الڳ ڀاونائن ۽ وڪارن کي ڪردارن جي روپ ۾ پيش ڪيو ويو آهي. ڀڳتي شاعري ۾ هن قسم جون رچنائون تمام ورلي نظر اچن ٿيون.

(٢) شاستر اديت گرنٿ

هن ڪويتا ۾ به روحل گفتگوءَ واري عبارت استعمال ڪئي آهي ۽ دوها، جهولنا، ڪنڊلي، ڪوت سوئيا وغيره ڇند ڪتب آندا آهن. موجوده صورت ۾ هي رچنا ٻن ڀاڱن ۾ ختم ٿئي ٿي: "انيوُ ڪو انگ" ۽ "آتم درسي ڪو انگ"، پر ڪويتا مان اشارو ملي ٿو ته انهيءَ جو ٽيون ڀاڱو آهي "من جو انگ" ان مان لڳي ٿو ته حاصل ٿيل دستخط اڌورو آهي. هن رچنا جو مکيه مقصد آهي پريم جي مهما سمجهائڻ. سمجهه يا ٻڌي جڏهن پريم جو سهارو وٺي عشق جي خماريءَ ۾ پوريءَ طرح ٻڏي وڃي ٿي تڏهن عام لوڪن کي اهو اديت يعني عجيب تماشو لڳي ٿو. جيتوڻيڪ اهڙيءَ سمجهه پنهنجي پرين سان ملي انهيءَ ۾ پنهنجي الڳ وجود کي ختم ڪري انهيءَ سان هڪ ٿي وڃي ٿي.

روحل اديت گرنٿ منهه، اُلٽي وچن انيڪ.
سمجهيگا ڪو سنت جن، جان گهٽ ڪليا وويڪ.
جان گهٽ ڪليا وويڪ، سنو وانکي گني نياري.
پيا پيالا پريم، چڙهيا تنهه عشق خماري.
گيان ڪلا ۾ الٽ سلٽ، جاءِ مليو جب ايڪ.
روحل اديت گرنٿ منهه، الٽي وچن انيڪ.

وويڪ يا اهڙي سمجهه پيدا ٿيڻ جي سبب ڪان وڏيڪ سچائپ اها آهي ته ان جي سامهون انسان جا پيدا ڪيل فرق ۽ سنڌا سڀ غائب ٿي ٿا وڃن:

نا ڪڇ اونچ نه نيچ هئه. سڀ ڪر ناجو ايڪ.
روحل سوجهي تب پڙي، جب ڪليءِ وچار وويڪ.

اهڙي آتم گيانيءَ کي پوءِ هر هنڌ انهيءَ اتم تت جي وجود جو احساس ٿئي ٿو:-

باهر انتر ايڪ هئه. پنڊ برمهنڊ منهه باس.
سرو-وياپي آتما. جيون گهٽ مانهه آڪاس.

(٣) نج مول گرنٿ

هن گرنٿ ۾ روحل فقير سمجهايو آهي ته ڪهڙي طرح خالق جي من ۾ ايڪ مان انيڪ ٿيڻ جي خواهش پيدا ٿي ۽ هن سرشتيءَ جو سرجڻ ڪيو. گرنٿ ۾ دوها ۽ چوپايو ڇند ڪتب آندل آهن. ڪائنات جي سرجڻ تي روشني وجهندي شاعر دين ۽ دنيا ۾ نظر ايندڙ ٻونگ، پاکنڊ ۽ ڪُرسمن جي مخالفت ڪندي صحيح واٽ اپنائڻ جو سنديش ڏنو آهي.

(۴) شبديه (پد)

نرگڻ-نراڪار سرجڻهار ۾ پورڻ وشواس ظاهر ڪندي روحل فقير

هنن گيتن ۾ پريم ۽ ورهه جي ڀاونائن جو تمام سهڻي ۽ شاعرائي عبارت ۾ ذڪر ڪيو آهي. انهن گيتن ۾ هنديءَ جي سنتن جي شاعرائيءَ روايت کي اپنائي هولي، بسنت، ڦاڳ، وغيره ڏڻن جون علامتون ڪٽي شرنگار رس پيدا ڪيو ويو آهي جيئن ته:

(ٺل). ميري هردي ڦوليئو ورهه باگ
شيام سندري کيلي ڦاگ

انترا:- سير صراحي رام رس پايا. پيوت پريم بسر گئي ڪايا.
امر پيالا پيئا چاڻ. ڪبهون نه لاڳي جم ڪو باڻ.
تنت تال ڏن انهد باجا. پانچ سکي مل ناچن لاگا.
الٽ سلٽ جب ملت ايڪ. ڀوڻ گيئو سڀ پرم پيڪ.
چوٽي اميرس کي پچڪاري. ڀيج رهي پيا سنگ پياري،
برست بوند ابير گلال. اندر باهر ديکيا لال.
ٻڙا پسارا ايڪ مول. چوراسي لڪ لاگا ڦول.
من ڀوئنرا تنهه ڪري گنجار. جنهه ليا نه تنت سار.

سيوڳ:- گيان-ديپ گهٽ پيو پرڪاس. رئن انڌيرو سڪل سوناس
ڪر ڪرپا ائسا دينو سنگ. روحل آهي نسي راتو رنگ.

(۲) ٺل:-

هري سنگهه کيلون مٿن هوري هوري، آج بسنت کي رت آئي،
تيل ڦليل لگاءِ سکي ري، ڦرا انگه لاج کي چوري چوري.

سر ڪماڪي چوڙي سجائي

اگر چندن پرمل ڪستوري، گهس گهس پريئي ڪٽوري ڪٽوري

تلڪ مانگه سندور چڊائي

ڀاو ديا کا ڀوڪن پريا. ناڪ نٿ موتن جوري جوري،

گيان - انجن کي ريکه لگائي،

پريم ڪيسر جل ڀر پچڪاري، کيلي شيام ڪشور ڪشوري،

برهه گلال لگي ڀوٽ اڙائي

روحل رل مل شيام سندري، هرک هيت ڪيتوري ڪيوري
رسنا رت ونت ڦاگه رچائي

(۳) ٺل لاگي پريت پيا جي سون، اوڙ بات سڀ ڀولي.
انتي ڪو ڪوچ کهيو نهين جاوي، سيج بني پر سولي.

انترا دنيا همارا درد نه جاني. بيدردي ڪيا بوجهي ري.
لاگو گهاو جان کي گهٽ مانهي. پيڙ اُسي ڪون سوجهي ري
ورهه ويراڳه دل پيتر جاگيو. ائسي لگن لگائي ري
ڀوڙ گيو هٿ تن من ميرو جنهه ڏي خبر نه پائي ري
ڪون هواءِ هم ڪون هيريو. گيب کي مانهه گلتانا
ديکون ديکه ديکن ۾ نه آوي. هوءِ رهيا هيرانا
جگه جنجال، گيو مٽ ميرو. رهي نه ڪل کي آسا
ايڪا ايڪ نام کي هٿ آسا. روحل رهنت پياسا
چوٽي اميرس کي پچڪاري. ڀيج رهي پيا سنگ پياري
برست بوند ا بيرگلال. اندر باهر ديکيا لال
ٻڙا پسارا ايڪ مول. چوراسي لک لاگا ڦول
من - ڀوئنرا تنهه ڪري گنجار. جنهه ليا نج تنت سار
گيان- ديپ گهٽ پيو پرڪاس رئن انڌيرو سڪل سو ناس
ڪر ڪرپا ائسا دينو سنگ. روحل آهي نسي راتو رنگ

(۳) ٺل لاگي پريت پيا جي سون اوڙ بات سڀ ڀولي،
انتي ڪو ڪوچ کهيو نهين جاوي، سيج بني پر سولي.

انترا دنيا همارا درد نه جاني، بيدردي ڪيا بوجهي ري
لاگو گهاو جان کي گهٽ مانهي، پيڙ اُسي ڪون سوجهري
ورهه ويراڳه دل پيتر جاگيو. ائسي لگن لگائي ري
ڀوڙ گيو هٿ تن من ميرو. جنهه ڏي خبر نه پائي ري
ڪون هواءِ هم ڪون هيريو. گيب کي مانهه گلتانا.
ديکون ديکه ديکن ۾ نه آوي. هوءِ رهيا هيرانا
جگه جنجال گيو مٽ ميرو رهي نه ڪل کي آسا
ايڪا ايڪ نام کي هٿ آسا. روحل رهنت پياسا.

(۵) پندرهن تِٿ وچار

هن ڊگهي بياني ڪوتا ۾ روحل فقير اُماس کان وٺي پرٽماسيءَ تائين پندرهن تٿين جي سلسلي موجب سالڪ کي جوڳ ساڌنا ڪرڻ ۽ روزاني رهڻيءَ کي نيم موجب هلائڻ جي هدايت ڪئي آهي. سنتن جي يڳتي شاعري ۾ ان قسم جي شعر جي رچنا عام ڪرڻ آهي. شعر جي شروعات هن ريت آهي.

پندرهن تـت ڪـاڪرو وِچـار. سـنمڪ صـاحب ڪـؤ پـاءِ ديـدار
اَماوس ڪي گهر رهه ڪر ديک. نهاءِ پريم ساگر. ميٽ ڪرم ڪي ريک
جـوت جهلمـل آنگـ پنگـال. پـوري گـرو ڪـي پلـم چـال

(6) سي حرفي (۱، ۲):

روحل جون رچيل ٻه سي - حرفيون يا ٽيهه - اکريون روشنيءَ ۾ آيون آهن. انهن ۾ عام لوڪن کي ستسنگ. ڀڳتيءَ. گيان جي مهما ٻڌائيندي. سٺي ۽ نيڪ رهڻي ڪهڻيءَ جي نصيحت ڏني ويئي آهي. جيئن ته غين ۽ نون اکرن تي رچيل چند ڏسو:

غين غصا تج نرمل رهئي. ننديا نيڪي سر پر سهيي
چاند سياٽپ بهو چترائي. ستگر شبد ملي رگهورائي
نون نام جب نهچي آيا. جيوَ سيوَ ۾ اُلٽ سمايا.

(۷) اگم وارتا

هيءُ گفتگوءَ واري عبارت ۾ لکيل روحل فقير جو مشهور گرنٿ آهي. ان جي شروعات ۾ لکيل آهي. "اگم وارتا روحل صاحب ڪي لکنت جس ۾ گوشٽي روحل صاحب اوُر راجا وجيه سنگهه جوڌپور ڪي راجا ڪي هئه" هن ۾ شاعر. اَدوئت ويدانت فلاسافيءَ جو تت ڏنو آهي. راجا وجيه سنگهه پنهنجي گروءَ سنت روحل کان ڪجهه سوال پڇيا آهن. جن جو جواب ڏيندي شاعر روحاني رازن جي پلٽ پلٽي آهي. وچ وچ ۾ پنڊت. درٻاري پروهت ۽ ايسر سنگهه جا نالا ٻه اچن ٿا. جن ٻه ڪجهه سوال پڇيا آهن. شاعر ڪائنات جي ڪڻ ڪڻ ۾. هر هڪ جزي ۾ برهم جو وجود ميو آهي ۽ پاڻ کي انهيءَ برهم يا خلقيندڙ جو "اوتار" ڄاڻايو آهي. ٽاريخي

لحاظ کان ٻه هيءَ رچنا اهم آهي. ڇاڪاڻ ته انهيءَ مان هڪ طرف سنڌ ۽ راجستان جي وچ ۾ سٻنڌن جي ڄاڻ ملي ٿي ته ٻئي طرف روحل ۽ جوڌپور جي راجا وجيه سنگهه بابت گرو شِش هئڻ جي ٻه سُڌِ پوي ٿي.

روحل فقير جي ڪلام ۾ مکيه ويچار

نرگڻ ڀڳتي ڌارا جي سنتن جي واڻي گهڻو ڪري دوهن. سورٺن. چوپاين. ڪندلين جهڙن ننڍن ڇندن ۾ ملي ٿي. اُنهيءَ ذريعي هو پنهنجي من جي ڀاون. جذبن ۽ شخصي انيون کي سهج سڀاءَ عام جنتا جي ٻولي ۾ ظاهر ڪن ٿا. انهيءَ ڪري سندس واڻي عوام تي گهڻو اثر ڪري ٿي. آتم گيان ۽ روحاني رازن جي اپٽار کان سواءِ سندن واڻي کي سماجي لحاظ کان ٻه گهڻي اهميت آهي. هنن عام لوڪن کي دوئي يا ڀيائي جي وهنوار کي ختم ڪري عالمي ڀائيچاري ۽ امن امان قائم رکڻ جو سنديش ڏنو آهي. جڏهن ڪو انسان روحاني سطح تي سيني پراڻين ۾ خلقڻهار جو جلوو روپ پسي ٿو ته پوءِ هو روزاني زندگيءَ ۾ ٻه فرق ۽ نفاق جي ديوارين کي ٽوڙي سيني کي برابريءَ جو درجو ڏئي ٿو. هن جي سامهون ننڍ وڏائي جو ڪوبه سنڌو نٿو رهي انسان جڏهن چت جي الڳ الڳ حالتن مان گذرندي ستگروءَ جي هدايتن موجب ساڌنا جي مارڳ تي ايڪمنو ٿي اڳتي وڌي ٿو ته پوءِ ڪيس سڀ هنڌ "هڪ تت" جو وجود نظر اچي ٿو. روحل چوي ٿو:-

۱ سڀ گهٽ آتم رام هئه. انڌيان سوجهت ناهن.
روحل سوجهي تب پڙي. جب ستگرو پڪڙي بانهن

۲ دل دريا ۾ پئس ڪي. نام نير انگ ڌوءِ.
گيان اَنجن نيتر ۾. تاڪون ڪبهون نه درسي دوءِ.

(من - پربوڌ. ڪيرتن - ۲)

پر ستگروءَ جي ٻه مهر تڏهن حاصل ٿئي ٿي. جڏهن سالڪ آپو خودي ۽ اهنڪار تياڳي پوريءَ طرح گروءَ اڳيان پاڻ کي سمرپڻ ڪري ٿو پوءِ ته سندس من وڪار پاڻ مرادو ختم ٿي وڃن ٿا:

جان دِن تي گرو سرن پڙيو. تان دِن تي ممتا متضي ڀاڳي.
مستڪ اوپر هاٿ ڌريو جب. ڪيتي پرڪار ڀلي ٻُڌي جاڳي.

(آديت – سوئيا ٣٣)

روزاني زندگيءَ ۾ سيني کي هڪ نظر سان ڏسڻ ۽ مڃڻي کي هڪ جهڙو سمجهڻ وارو نظريو انسان جي من ۾ تڏهن پيدا ٿيندو. جڏهن هو يوگ جي نيمن موجب پنهنجي من کي وڪارن کان دور ڪري. من کي پنهنجي وس ۾ رکندو. ۽ يوگ آسڻ ذريعي پنهنجي جسم کي بہ صحتمند رکندو. من کي شڌ، پاڪ رکڻ لاءِ. نام – سُمرڻ ڪرڻ بہ نهايت ضروري آهي. "گانديو گُن گوبند ڪا پڙي نہ کيد" (من پربوڌ–١٤٣). ڪبير ۽ ٻين نرگُڻي سنتن وانگر روحل بہ مرڻ کان پوءِ موڪش جي حاصلات بدران زندگيءَ ۾ سيني پراڻين ۾ "برهم" جو درشن اُنهن جي خدمت – شيوا ۾ ئي زندگي گذارڻ کي سچو موڪش يا ڇوٽڪارو چيو آهي.

١ سمجهہ ڪي وچار ديکہ. جيون ڪي چار دِن.
مُئي پاڇي ستيہ ڪهون. مُڪتي ڪوُن لاڌي هئہ.

٢ ايڪ هي روپ انيڪ ڏريو. جگ پول پڙيو جن ڪون گم ناهين.
روحل رنگ لاگو جن ڪون. سوئي ديکت ايڪ الک سب ماهين.

ڪبير وانگر روحل بہ ڪتابي گيان. شاسترن وغيره جي الڳ الڳ ويچارن جي مايا جار ۾ ڦاسڻ جي ٻيٺ ۾ "ستسنگ" ۽ ستگروءَ جي ذريعي روزاني زندگيءَ ۾ انيڀوَ وسيلي گيان جي حاصلات تي گهڻو زور ڏنو آهي جنهن ۾ سهڪار، گڏجي جيوت گذارڻ ۽ مٺ محبت سان رهڻ جو بہ پيغام مليل ٿو:

شٽ شاستر هئن ويدپران پڙهي، هردي ويد پڙهي بن موڪہ نهين.
جپ تپ ڪرين، پن ڌيان ڌرين. بن گيان مٽي سنسا شوڪ نهين.
لک ويد پران انيڪ پڙهي. ست سنگ بنا رنگ لاگي نهين.
روحل عشق ميدان محبت – دي. سورا سوئي پيڇي مڙ ڀاگي نهين.

(آديت گرنٿ)

سماجي جيون ۾ سدا چار جي نصيحت جو مقصد آهي هڪ انسان کي وهنواري زندگيءَ ۾ ملي ڪري سيني جي ڀلائيءَ جو خيال رکي زندگي گذارڻ. جيڪڏهن هر ڪو فرد اِن موجب هلت ڪري تہ پوءِ سماج ۾ وير، ونجوڳ ۽ دنگي فساد جي جڙ ئي ناس ٿي وڃي. انهيءَ کي ئي لوڪ ڪلياڻ يا صلح ڪل چيو ويو آهي.

سنت روحل فقير جيڪو ٻين کي اپديش ڏنو آهي. انهيءَ تي سڀ کان اول پاڻ عمل ڪيو آهي. هن مسلمان هوندي هندو ڌرم جي گرنٿن، شاسترن جو اڀياس ڪري مذهبي ٻنڌڻن کي ٽوڙي ختم ڪري ڇڏيو آهي. ٻئي طرف سنڌي سان گڏوگڏ سڄي ڀارت ديش جي عام فهم هندي ٻولي ۾ واڻي رچي. جدا جدا ٻولين جي وچ ۾ پيدا ٿيل ترشيءَ ۽ فرق کي ختم ڪري ڇڏڻ جي بہ هدايت ڪئي آهي. ميل ميلاپ مٺ – محبت سڪ. پريم واري زندگي گذارڻ ۾ ئي انسانيت جو سچو سنديش سمايل آهي. ان طرف اشارو ڪندي روحل چوي ٿو:

ملنا هويہ تو مِل لو سنتو. هئہ ملني ڪي بيرا.
منس جنم ڦر هاٿ نہ آوي. چوراسي لک ڦيرا.

ان طرح، هيءُ منش جيون اسان کي ميل ميلاپ ۽ سهڪاري جيون گذارڻ جو هڪ اعليٰ موقعو ڏئي ٿو. ان ۾ ڪولي هڪ ٻئي سان ملي وڃو. هڪ ٻئي کي جيءَ ۾ جاءِ ڏيو. هن ڌرتيءَ تي جنت اڏيو. اهڙو موقعو خبر نہ آهي اوهان کي وري ملي يا نہ؟ ان ڪري انهيءَ جو پورو فائدو وٺو. سنڌڙيءَ جي ريگستاني علائقي ٿر ۾. مارن جي ديس جي پيدا ٿيل سنت روحل جو اهو ئي آهي سنديش اڄ جي انسان ذات کي. جيڪا شڪ شبهي، وير، ورود، دوئي ۽ نفاق جي ماحول ۾ زندگي گذاري رهي آهي.

سنڌي بيت

○

جي تون صحيح سچائي پاڻ، اٿي قيمت سندو قطرو،
ڪوري ڪڍ قلوب مان منڊائيءَ جو ماڻ،
پري نهارڻ پرکي، سندو چٽن چاڻ،
نت سائين توکي ساڻ، آهي رات ڏينهن روحل چوي.

○

صحيح سچائج سچ، مُرڳ ۾ ملامت ڪون،
ڪهڙي پنهنجي گهٽ ۾، پرواني جيئن پچ،
ماري ڪڍج من موُن، ڪوڙائيءَ جو ڪچ،
رنگ پريان جي رچ، رات ڏينهان روحل چوي.

○

جي لڳو ئي تان لاءِ، هنيڙو حبيبن سان،
پائي پيچ پريت جا، سپيريان ڏهه ساهه،
وحدت ۾ تو واه، روحل رتي روح جي.

○

جي لڳو آهين تان لڳ، پريان سندي پيچري،
من مُون محبوبن جو، صحي سچائج پڳ،
ڇڏي جونو جڳ، وڃي روحل رچج رنگ ۾.

○

پڙهيا بيد ڪتيب جا، تا ڏين ڏوراهان ڏس،
سي سچ جاڻن ڪينڪي، موهيا پسي مُس
رات ڏينهان روحل چوي، رڙهي تنهنکي رس،
پير پريان جو پس، نائي ڪند قلوب جو.

○

پڙهڻ پرجهڻ پاڻ ۾، وڏو فرق ڦير،
ڪاڏي منهنڻ محبوب جو، ڪاڏي اکر اير،
ساڻ سهانيءَ سچ جي، ڇا موافق ٿيندو مير،
جن صحيح سڃاتو پير، روحل رات نه تن ڪي.

○

پڙهي پردو جن، سي عاقل عقل جا ڏٿي،
سي موتوا ٿي محبت ۾، ٿا پل پل پرين پسن،
تن تاؤن تمام ڪيون، محب جن جا من،
روحل مٿان تن، لٿا حرف حساب جا.

○

ڪاتب ڪاني ڪان جي، ڪاغذ تي ۾ ڪاءُ
اکر جي ادراڪ جا، تنهن ۾ لکين ڇا،
قلم جو قلوب جو، مٿي وحدت واءُ،
سپرين ڏانهن ساهه، روحل رتي روح ڏي.

○

ڪفر ۽ اسلام ۾ ٿا ٻرن اُبتا پير،
هڪ هندو ٻيا مسلمان، ٿيون وچ وڏائون وير،
انڌن اوندهه نه لهي،، تنکي سچ ڇوندو ڪير،
پر روحل راهه پرين جو، جان کهڙي ڏنوسين گهير،
ته رب مڙني ۾ هيڪڙو، جنهن ۾ ڦند نه ڦير،
سا ڪاڏي ڪندي پير، جا ستي ڪعبت الله ۾.

○

نه مون سيند نه سار، اچي عشق اُٿاريم اوچتو،
روحل ڇوي روح ۾ تن پرين جي پچار،
سي انگڻ آيا سپرين ياد ڪنديئي يار،
ٽريا نيٽين نار، پسي منهن محبوبن جا.

○

نه مون جن نه ڪن، اچي عشق اُٿاريم اوچتو،
روحل ڇوي روح ۾، محبت محبوبن،
سيئي سجڻ آيا، تات جنين جي تن،
جيءَ جڙ لڳي جن، سي سائين ميڙيا سپرين.

○

هينن نه ڄاتم ڄاڻ، ته ڪو وسين ويڙهي وچ ۾،
عشق جي اُهاوَ تي، اچي پرين پسايو پاڻ،
روحل رنگ پسي ڪري، پڳو مت ماڻ،
سائين سدائين ساڻ، مون اڳيان آٿي ٿي آجيان.

○

ٻُنڊان جان ٻيهار، تان تون اڳي ڪان ٻه اوڏڙو،
روحل وسين روح ۾، وٿ نه پانيان وار،
جئن جو سچ صبح جو، ٿنيڙو باغ بهار،
هي بيت نه پانئجو ماڻهؤ، اٿؤ وحدت جو ويچار،
دل ۾ ڪيا ديدار، عشق جنين اکين سان.

○

جنکي عشق اندر ۾، تنکي اُج نه بک،
وحدت منجهه وصال جي، ٿا ساماڻن سک،
ڏور تنهين تؤن ڏک، جي روحل رتا روح ۾.

○

پنهنجون اکيون پاڻ ۾، جوڙي رکيونً جن،
سي سو پيرا سائت ۾، پل پل پرين پسن،
تن تحصيلون تمامِ ڪيون، محب جن جي من،
روجل مٿون تن، لٿا حرف حساب جا.

○

وڻـــج وهـــائڻ ڪـــاڻ، چـــو وچيـــن بـــي هـــٿ،
توڪـــي پـــٽ پٽيهـــر پنهنجـــو، وڻـــج مڙيونـــي وٽ،
جنهـــن ۾ نشـــو نينهـــن جـــو، ســـا ڪـــا ڪوئـــي پـــٽ،
روحل محبت مور ۾ مٽ، توڪي سڪ ۾ ٽيندو سوجهرو.

○

بـــره بيـــراڳ جـــي، جـــن ڪـــي جـــڙ لڳـــي منجهـــ جـــي،
ســـوجهي ســـچ ســـرير مـــون، تـــن پريميـــن پـــاتو پـــي،
هـــرڻ جينـــڻ جـــو مـــن مـــؤن، تـــن ســـامين لاٿـــو ســـي،
نـــاٿ نمـــاٿو ٿـــي، تـــ وچيـــن روحـــل رتـــو رام ســـان.

○

جٿـــي رنـــگ رچـــي رام جـــي، لاهوتـــي ٿيـــا لال،
ســـر ڏنـــائون ســـٽ ۾، ڪايـــا مايـــا مـــال،
ويـــا تتڪـــون وســـري، ڪوتـــا ســـب خيـــال،
رات ڏينهـــان روحـــل چـــوي، والـــي ســـاڻ وصـــال،
ســـي نانگـــا ســـدا نهـــال، جـــن درســـن پـــايو دوســـت جـــو.

○

جـــي ننـــگ چـــڏي نانگـــا ٿيـــا، تـــن نـــانگن ڪهـــڙو ننـــگ،
گنگـــا ۽ گرنـــار جـــا، تـــن ســـامين چـــڏيا ســـنگ،
نڪـــي ورهـــن ســـنگيون، نڪـــي چـــورن چنـــگ،
روحـــل لڳـــو رنـــگ، تـــن لاهوتيـــن لقـــاءَ جـــو.

○

جـــي تـــن ۾ تيـــرٿ ڪـــن، ســـي گنگـــا وچـــن نـــ گـــودڙيـــا،
تـــن ســـامين ســـندي ســـڪ جـــا، ٿـــا دونهـــان دل ۾ دُکـــن،
پيـــر ســـچاتو پـــرِ جـــو، لوچـــي لاهوتيـــن،
لڳـــو رنـــگ روحـــل چـــوي، انـــدر آديســـين،
ڪوجـــي ڪـــاهوڙين، وچـــي اونهـــي ۾ آســـڻ ڪيـــا.

○

اونهـــي ۾ آســـڻ ڪـــري، وچـــي مـــاڳ لڌائـــون مـــور،
تـــن جـــا اننـــي پهـــر اُڪنڊِ ۾، ٿـــا ڪـــن تتـــوارون تـــور،
ات روحـــل رات نـــ ڏينهـــن ڪـــو، نڪـــو شـــش نـــ ســـور،
وچـــي نـــوري گـــڏيـــا نـــور، لنگهـــي پيـــا لاهـــوت ڪـــان.

○

نـــانـي ڪنـــڌ ڪيـــاه ڪـــؤن، جـــن نهـــاريو ناســـوت،
رات ڏينهـــن روحـــل چـــوي، مـــاڻن ٿـــا ملڪـــوت،
پيـــر ســـچاڻي پـــرِ جـــو، جهـــٽ ۾ جبـــروت،
جوڳـــي جفـــائون ڪـــري، لنگهـــي پيـــا لاهـــوت،
ســـي آديســـي اوڌوت، وچـــي نانگـــا گـــڏيـــا نـــاٿ ڪـــي.

○

نانگـــا گـــڏجي نـــاٿ ســـان، وري بيـــو پهـــ پيـــون،
ســـا ڳٺـــايون ڳـــالهڙي، جـــو گـــرو ڏسُ ڏنـــون،
لاحجـــاب بينـــي، ونيـــڪ وچـــون ســـب ويـــون،
تنهـــون پلـــؤ پيـــون، پيونـــد پيـــچ پريـــن ســـان.

○

ڪـــو پهـــ پيـــو جوڳـــن، تـــن ڪـــايون ڪلٿـــائون،
جـــاترا جـــوڳ جـــُهـــار جـــي، مـــور نـــ مچـــائون،
ســـا پـــُونءِ ســـوجهائون، جنهـــن ۾ جـــوڳ نـــ پـــوڳ ڪـــو.

○

ڪـــو پهـــ پيـــو جوڳـــن، پريـــان تنهـــن پـــار،
جـــت گنگانـــ گـــودڙي، نڪـــو جـــوڳ جـــُهـــار،
نڪـــو ذڪـــر نـــ فڪـــر ڪـــو، نڪـــو ســـڌ تتـــوار،

○

نڪا رات نہ ڏينهن ڪو، نڪا جيت نہ هار،
پيهي لڏائون پيچرو، اونهو ڇت اَجهار،
لڳو رنگ روحل چوي، اُتي آديسين اپار،
جنهنجو آرُ نہ پار، وڃي تت ڪيائون تڪيو.

سنڌي ڪافيون

ڪافي

(١)

ٿلهہ: سسڄڻ مون پڙڪيو. رهيو اندر روح.
رهيو اندر روح. سنئيان. سنجهہ صبوح.

اچو ڪنديس اَنَ لا.
تاري مٿان ٿوهہ ...
منهنجو من مٺي پيو.
ڇڏي ڪارا ڪوهہ...
وڻ ٽڻ وائي هيڪڙي.
پرِيان جي پاهوهہ ...
سينگاريندس سنگ جان.
ڏيئي روغن روح ...
"روحل" رَتو رنگ ۾.
وينو ڪري وروهہ ...

ڪافي

(٢)

ٽلهہ: پوءِ پروڙيم پنڌ، وو، جيجان جوڳيئڙن جو.

نڪي ڏاهي هليا،
نڪي جوڙيائون هنڌ، وو

نڪي وڄائين مرليون،
نڪي چوريائون چنگ، وو....

نڪي ڏوتائون ڏوتيون،
نڪي ڏوتائون لنگ، وو....

نانگا نڪتا ننگ مؤن،
تن نانگن کھڙو ننگ، وو ....

لڳو لاهوتين جو،
"روحل" توکي رنگ، وو....

ڪافي

(٣)

ٽلهہ: سانول تنهنجي سڪ، ڏاڍي شهر پنيور ۾!

ڳجهيون ڳالهيون شهر پنيور جون،
لوڪون ڪر لڪ لڪَ...

راتيان ڏينهان روح ۾،
چولي ڪيو چڪ چڪَ،

سر ڏئي سرڪي سي پين،
وٺيءَ ۾ پڪ پڪَ ...

"روحل" روح الله سان،
وڃي ٿيو هڪ هڪُ...

سرائکي بيت

○

دنيا ڍونڍ تي طالب کتي، سينا مل کرتاٹي،
هڏي اُتي هوڏ تنهان، وڙهندي عمر وهاٹي،
انڌيان عشق الله دا چوڙيا، پئي ولوڙٹ پاٹي،
روحل راهہ رباني باجهون، بي سب کوڙ کهاٹي.

○

کايا مسيت، ريت کو پٹر، کرٹي کلس چڑهائين،
من محراب سدا رک قبلي، جي تون شاه ريجهائين،
پنج جماعتي پڑهن نمازان، هردم سنجهہ صباحين،
روحل روح کيتا مِل سجده، حَجُ حضور اٹائين.

○

حج حضور تنهين کون لکيا، سچي سک جنهين دي،
دل درياه محبت دي وچ، تانگهن تانگهہ تنهيندي،
رهندي بي پيرواه هميشہ، کيا پرواه کنهين دي،
روحل رنگ رباني لاڳا، پني آس منهين ڍي.

○

چکي دل دروني اندر، بَني حوض کوثر دي،
پُر کرپيتي شوق شرابون، وٺي عشق امر دي،
جنهن گهر کون مئن نت ڍونديندي،
گهٹي لهي تنهن گهر دي،
روحل رات گئي دن پايا، سب صورت دلبر دي.

○

عشق چراغ پيا جب روشن، پيني رات انڌيري،
گيان انجن پاءِ اکين دي، اُلٹي کاڏي ڦيري،
جت ديکان تت درسي، سب گهٹ صورت ميري،
روحل رات گئي دن پايا، تانکو وير نہ ويري.

○

چشم آب حياتي دا، دل اندر حوض حضوري،
سرَ دي سودي پيندي عاشق، پريت جنهان دي پوري،
سي جينديان موتوا ٿي کري بيٺي، پايا سُک صبوري،
روحل رنگ هک دي رتي، سي نور ملي وچ نوري.

○

جناٹ خودي تان خود کون پهچين،
نال خودي خود پائين،
اهہ دوئي وچ ديدار سجن دا، جيون درپن وچ چائين،
بنا کيف لطيف نہ ليدا، سُن تان سچ آکائين،
روحل رانجهن دل وچ وسدا، ڍونڍ نہ سجان جائين.

○

ايهہ سنساري نڳا نڳ بازي، اکين نال ڏٺوسي،
ڏيک تماشا محب ملٹ دا، اهو فکر پيوسي،
چشم آب حياتي دا، دل اندر ڳول لڌوسي،
دستون ساقي ٿيا عنايت، پُر کر جام پيتوسي،
روحل وچ رِندان دي مجلس، نوش ڳول لڌوسي.

○

تون درياه سُير، مئن مڇلي تون سنگ سدا سهيلي،
تيڏي عشق بنان جڳ جيوٹ، ڏکي عمر ڏهيلي،
جس کون نينهن لڳا نوش داروتي، اُج ڳهيلي،
روحل راز خسم دا جنهنتي، ساماٹي سچ سهيلي،

○

کوجو کامٹ کيتو دلبر، باب بره بچايو،
چپ سُتي کون دستون پکڑ، ڪي دوست جڳايو،
دل اندر ديدار کيتوسي وچڙيا ڦير ملايو،
رِوحل ريجهہ رهيا رنگ توڏي، اکيان عين وکايو.

○

ڏتا ساقي شوق شرابون، پُر ڪر جام پيالا،
گردش دوَر فلڪ دي دا سڀ مٽ گيا ڏک ڪشالا،
عشق خمار چڙهيا من ميڏي، سدا مگهن متوالا،
روحل رنگ رانجهن دا چوکا، چوڙ کيڙا منهن ڪالا.

○

ديدار دروني اندر پاءِ ڏني جب جهُاتي،
ٺٺا تاڙا ڪلف ڪفر دا، ٿيا ذکر گهٺ ذاتي،
اڙيان اکين رنگ لڳوسي، کليا باغ بسنتي،
روحل عشق پيالا، ڪنون وصال حياتي.

○

خانه زاد، بانهي جنهن در تي، تنهن سيتي ڪيها ماٺا،
نال سائين دي ڪيها ليکا، جنهن دا پيٺا تاٺان،
عشق جنيهن دا اندر جهميان، لونءِ پونئه وچ سياٺا،
روحل آپ تنهين ڪون ڏتا، جنهن هٿ جٺي وڪاٺا.

○

اَت سندر بهه رنگي مورت، من ميڏي وچ اٽڪي،
لڳا عشق وسر گئي ڪايا، ڦٽ ممتا مٽڪي،
جنهن دي سڪ سوني شنه پايا، لٽڪ تنهندي لٽڪي،
روحل پريت لڳي نهي چوٽي، پائي پيچ چٽ چٽڪي.

○

چب چپاتي، ويڙهي دي وچ نوشه آيا،
نه منڻ سرمان سينڌ ڳنڌاني،، نه منڻ چندن لايا،
لوڻ لوڻ دي وچ سهج سماڻا، ٿي راضي رنگ لايا،
منڻ منڻي نماڻي دا، چا سائين پاڻ وسايا،
روحل راه فقير دا، ڪنهن ڀاڳ پراپت پايا.

○

ايهو رانجهو، ايهو ماهي، اهيو اهير ڪاٺي،
جيون پاٺي پنج ٿيوي، پالا نهي پالا اُهو پاٺي،
سڀ گهٽ دي وچ توهين وسدا، جيون چاچي پتڙياٺي،
ايهه رنڱي گهر، نامي ڪيلي ويڪ دوئي شڪ نه آٺي،
روحل راه الک دا جهيڙا، گيان عينڪ کهت جاٺي.

○

نه نيهي لائن جماعتان نه اوستاد سڏاون،
دل درياه محبت دي وچ رات ڏينهان تڙقاون،
جنهن دا درد تنهين دي در تي نت اُٺي آپ ڪهاون،
سڀ صورت صاحب دي جاٺن،دوئي دل نه لاون،
روحل رنگ هڪي دي رتي، سي سيڪون سيس نماون.

○

جي نيهي وچ سجن دي، رات ڏينهان رنگ رتي،
ڪنون شراب حقيقي، پي پي پيالي منگهه متي،
دوزخ بهشت ڏونهان ٿون نياري، نهي سيتل نهي تتي،
روحل رات گئي دن پايا، گهول انڌاري گهتي.

○

جنهنڪون نيهن لڳا، گهر اندر ساڪيون باهروتي،
جنهنڪون تار بره دي لڳي، چرخي تند ته گهتي،
جا ڏيني ڳل بانهن ستي شهه سيتي ساڪيون آٺ ڪتي،
روحل رنگ تنهان دا ڳوڙها جي عشق رنگڻ رنگ رتي،

○

جڏان توبه جٺي ٻٺي ڪر مانيا، تڏان تو راهه سجاتي،
وچ دروني جهوڪ رانجهن دي ڪول ڪلف چاڳهت جهاتي،
دل اندر ديدار سڄڻ دا، چشم آب حياتي،
روحل پر ڪر پيءُ پيالا، ذات ملي وچ ذاتي.

○

ذات ملي وچ ذات ماهي نال تڏان سيا بن آئي،
انگ لکيا ڪاتب روزازل دي، ڪسڪون خبر نہ ڪائي،
نال رانجهن دي حق اسا ڏي، تڏان تے محبت لائي،
روحل رمز رباني لڳي، پاڳ پراپت پائي.

○

جنهان رَمز رباني لڳي، سيئي صاحب البيلي،
وحدت وچ وصال تنهان ڪون، نال سجن هرويلي،
دوئي دا داغ لٿو نهين دل تون، ڦِٽ تنهاندي ميلي،
روحل رات هجر دي هٽي، مليا يار سويلي.

○

سهڻي صورت ويکڻ ڪارڻ، عشق لڳا من ميرا،
سڪ سجن دي آکر ڏنا، دل دي اندر ديرا،
پنج مواسي محڪم ڪيتي، گيان گهٽي وچ گهيرا،
روحل رات گٺي دن پايا، مٽ گيا سڀ انڌيرا.

○

ڪايا ڪوٽ دس دروازي، دل دلبر دا ديرا،
لؤن لؤن دي وچ ٿي خوشحالي، ڪيتا نوشه ڦيرا،
ڪوڙي سٽ گهتين دوزخ، ٿيسي سچ نبيرا،
روحل رات گٺي دن پايا، مٽ ڳيا سڀ انڌيرا.

○

بي خبري دي نندر وچون، آ دستون پڪڙ دوست جڳايا،
وچ انڌاري ٿي روشنائي، دلبر آکي درس دکايا،
ذڪر فڪر دي جهگڙي لٿي، سيج اُتي چڙه نوشہ آيا،
ڏي ڳل بانهن پياري سيتي، سهج ڪنون چا انگ لڳايا،
هجر وصال ڪنون جند ڇٽي، روحل وچون روح الله پايا.

سرائڪي ڪافيون

ڪافي

(١)

(روپ ججونتي)

ٿلهہ: ماهي ميڏا مٺن ٿي آيا، سنڌ سنڌ مل جيءُ جڳايا
ديکيا درسن بهت سک پايا، ڏيو مبارڪ رل مل سهيان

اگن آيا پريتم پيارا، باجي نوبت پريم نغارا،
لؤن لؤن لڳ رهيا رڙڪارا، سڙ سڙ ڏن مهين چڪ رهيان
مين اياڻي نينهن ڪيا ڄاڻان، نماڻي تي آپ پڇاڻان
جنهن دا پيتا، تنهن دا تاڻان، آپي وڙدا مٺن تڪ رهيان
اکيا چند چت چلي نہ پورا، "روحل" روح مل ڀيا چڪورا
لاڳا عشق چلي نهين زورا، محڪم پيچ ڪندين وچ پئيان

کافي

(۲)

تلهہ: نينهن لگا من پياري دا،
پياري دا، کلنگي واري دا.

بنهان لوکان نون موت مريندا،
عاشق قتل نظاري دا....

چند کڑيا سارا عالم ويکي،
مين ويکان رخ پياري دا....

هردم جهان وچ کل رهيا هي،
هکو ئي گل هزاري دا....

"روحل" رين هجر دي بگيئي،
ڏوند لدا گهر ساري دا....

کافي

(۳)

(روپ پهاڑي)

تلهہ: لگڑا پاڻ ماهي دا من وچ،
هو حيراني کڑيان....

خوني دو چشمان يار ميڏي ديان،
زور دوناليان لڑيان....

درد مندان دي مارڻ کيتي،
فوجان حسن ديان چڑهيان....

"مين" دا کوٹ کدي تي اٹکن،
بهن جگر وچ وڑيان....

"روحل" روپ رانجهن ديان رمزان،
پا کر پيچ اتائين اڑيان....

كافي

(۴)

(روپ پهاڙي)

ٹلهہ: يار طبيبا، وي ميان، دوست طبيبا، وي ميان،
تيڏي ڳاليان مول نہ پاوين.

سُول هي ميکون يار سجن دا،
نبضان نون هت نا لاوين، يار طبيبا....
اگڻ عجيبان دي ويندي،
هيٹا حال سٹاوين، يار طبيبا....
ٻُکيان ڦَکيان ٻي کون ڏيوين،
مين کون محب ملاوين، يار طبيبا....
ڦکيان تيڏيان فرق نا کرديان،
ناحق هَرج نہ لاوين، يار طبيبا....
آکي "روحل"، رب! حَسينان دي،
درسن پاک وکاوين، يار طبيبا....

كافي

(۵)

(روپ مالکوس)

آ مليں وَل ڍولڻ سائين، جند وڇوڑا سهدي ناهين،
اکين سکن منهہ ويکڻ کون، ڳل لڳڻ کون پڙکن باهين.

تو بن دل هي درماندي،
سيج سُتي نيٹان نند نہ آندي،
واٹين تي کڙ پُڇان پانڌي،
بوهي پولي کانگ اڏائين.
کنهن سياڳي سڏ سٹايا،
جان جاڳان تان جاني آيا،
اکين ويک ماهي ڳل لايا،
شادي دي کڌ هُڻ ڍول وڄائين.
عشق سوداگر اِهہ کم کيتا،
سر دي سودي رانجهو جيتا،
"روحل" آءِ مِليا مَن ميتا،
ڏي ڳل ٻانهن سدا سُک پائين.

ڪافي

(٦)

تلهه: سهيلڙي عاشق ٿيوان، ميڏي دانا وي،
عشق الله دا مشڪل پوندا.
عشق الله دا اوکا آٽانگنا،
نهين رکدا سر دا سانگا،
خون جگر دا پيوان
عشق الله دا مشڪل پوندا.
جوڳ جڳت وچ اهن جاڳتا،
سُرت دي سئي، ڌيان دا ڌاڳا،
گيان دي گودڙي سيوان
عشق الله دا مشڪل پوندا.
"روحل" آکي مست موالي،
درد وندان دي هي، اِيها چالي
جيئندي مر کر جيوان
عشق الله دا مشڪل پوندا.

ڪافي

(٧)

(روپ جوڳ)

تلهه: سهيوڙي مين ايهو نه ڇاتا ڇاڻ
مين ٻاهر ڍونديندي، شهه رانجهو دي ڪاڻ

لوُن لوُن دي وچ جهوک جنهندي
او ميڏا مين تي تنهندي
عشق لڳايا ٻاڻ

پانچ سکي مل منگل ڳايا
"روحل" رات ڳئي دن پايا
ڇوڙيا ممتا دا ماڻ

كافي

(٨)

(روپ پرياتي)

اڪيان پريم پيالا پيتا
ڪا جا شڪيان چالي.

جن ويکان تن شهرين مورت،
ماهي ميڏي والي....

لون لون وچ هي جهوڪ جنهيندي،
جاءِ نهين ڪا خالي....

جنهن دل اندر ديدار نہ ڪيتا،
ڪاڏا نانگڙ ڪالي....

"روحل" رنگ رباني رتڙا،
درجا پايا عالي....

كافي

(٩)

تلهہ: لوک آکي هي "روحل" بولیندا،
ڪوئي آکي هي ذات زنگيجا:
نهين "روحل"، نهين ذات زنگيجا،
اي ڪو سرّ الاهي هي.

ڪفر اسلام ڏوهان توئن نيارا،
جيوين جل دي اندر ڏيکن تارا،
دل دريا وچ ڪيڏ اساڏا،
جيوين پاڻي وچ ماهي هي.

ڪيئي ڪوڙا ڪيئي سچا سڏيندي،
رمز رندي دي نهين سمجهيندي،
او ڪيا ڄاڻن جالل اساڏا،
جنهن دل داغ سياهي هي.

ڪامل مرشد راهہ بتايا،
"روحل" وچون روح الله پايا،
آخر ذات ملسي وچ ذاتين،
ڏيندا عشق اوگاهي هي.

ڪافي

(١١)

(روپ جوڳ)

ٿلهه: سهيون ڙي مينون ايوين پاوي،
ارس پرس مل درس ٻتي درسن دکاوي.

تن من دا مين کران وچاڻان،
سيج پيا چڙهه آوي....
پانچ سکي مل منگل ڳاوي،
هير ماهي در پاوي....
"روحل" روح رلمليا ماهي،
کيڙان دي کوڙي دعا وي....

ڪافي

(١٥)

ماهي وسدا دل دي نيڙي،
گهول گهتان لک تنهن تون کيڙي.

ساڏي پيت سُهاون جائين،
جٽان وسدا رانجهن نيڙي،
نت ويکان وچ سنجه صباحين،
طعني ڏيندي ڏکني پيڙي.
سپ گهٽ دي وچ تيڏيان جهوکان،
ڏردي، آک نہ سنگهان لوکان،
عشق تيڏي ديان لڳڙيان نوکان،
تجهہ بن مُول نہ پاندي ويڙهي.
سيج اتي چڙهہ نوشهہ آيا،
سهج کنون چا انگ لڳايا،
جنهن دي آهي سو شهہ پايا،
لڳڙي محبت کون نبيڙي.
دلبر دل دي کڙکي کولي،
لک چوراسي سمجهي ٻولي،
"روحل" چند پيا وچ جهولي،
ٽٽي سياليان دي جوني جهيڙي.

سي حرفي

الف: الف الله كر ياد سدا، نِت وحدت وچ گذارين
جيوڻ دي دهہ چار ڏهاڙي، خام خيال نہ ڌارين
روحل راهہ فقيري دي وچ، غفلت منهُون وسارين
اي دنيا ڏوتي سپ جڳ موهيا، چيت چلين مت هارين

ب: بي بديون ٺون ركين سائين، فرصت كرين نہ كائي
مٺن وچ لَلِ نہ لكڻ كوئي، نہ كا كرين كمائي
تيري راج قِران البيلي، وتان ٻانهن لڏائي
روحل راز خصم دا جنهن تي، جڳ سهاڳڻ سائي

ت: تي تر گهول گهتي دلبر توُن، سينان مُول نہ تنگي
جام شراب رندان دي هٿون، پريم پيالا منگي
ڇُتي جند جواب سوالون، ٺُٽن جهيڙي جنگي
روحل راهہ رباني دي وچ ديديان سِر نہ سنگي

ث: ثي ثبوت كر انتر جامي، جي تون عاشق ٿيوين
شوق شراب رندان دي مجلس پل پل پيوين
لهي هول حساب حشر دا، ڦر مُوا ول جيوين
روحل رات پرم دي پچين، نيهي نام سڏيوين

ج: جيم جهان دنيا دا طالب، چوڙ تِنهيندي ياري
حرص هوا تكبر كون، تک مارين كيبر كاري
جنهان عشق الهہ دا ڍايا، تنهان تيڏي تاري
روحل تي قربان تنهان توُن، جنهان ممتا ماري

ح: حي حضور هر دم هميشہ، ٻُهلي پري ڍونڍيندي
كامل مرشد ٻاجهون انڌي، اونچي سر كريندي
وچ انڌاري ٻن رَشنائي، ناحق هٿ هليندي
روحل خصم جنهان دي جهولي، سُكي سيئي جليندي

خ: خي خالق دا خيال جنهان كون، مِٺي لڳي نہ مايا
سي عاشق وحدت وچ ورودي، وسري سندر كايا
جي وت نينهن نماٺي كيتي، رات ڳٺي دن پايا
روحل رتن امولک مليا، ڀاڳ ڀراپت پايا

د: دال دماما دل دي اندر نرنَيو چوٹ چلائين
پنج مواسي كايا دي وچ، محكم مار هٽائين
هوكا ڦير حقاني والا، نگري سک وسائين
پيچي روحل در دوستان دي، درسن ٻكيا پائين

ذ: ذال ذرا كچ تو ٻن ناهين، جهر جهنگ تيڏيان جهوكان
هكنان دي گهر ساوي سبزي، هكنان دي گهر سوكان
سپ گهٽ دي وچ توهي وسدا، ايها خبر نہ لوكان
روحل كون تون آپ پلائين، پريم پيالا موكان

ر: ري رانجهن دي سک جنهان كون، هر دم رهي هميشان
سُو هي سيج نہ پاوي تنهان، كيتي پريم پريشان
سي عاشق صادق نرپيہ نيهي، هٽكي رهن نہ خويشان
روحل در دلبر دي، ٻِكيا پايا خير درويشان

ز: زي زاري وچ رهين هميشان، توڙي ملي دلاسا
ايهہ جڳ بازيگر دي بازي، ركين نا پرواسا
ڏاڍي نال شراكت كيهي، كن تولا، كن ماسا
روحل ٿيءِ رضا تي راضي، تو پائي سک نواسا

س: سين سجن دا صحيح سڃاٺي، كُپيري وچ پَيرا
لونءِ لونءِ دي وچ جهوک جنهاندي، دل دي اندر ديرا

سر سرواهہ کرین چا صدقي، کیا لاگي هڻ تیرا
روحل رات پرم دي پاجي، مٽي سڀ انڌیرا
ش: شین شتاب وهاٹي عمر، پیچي کیا کریسین
جوین دي وچ کنت نہ پایا، بهیلي هٹ ملیسین
نال سهیلیان آتڻ دي وچ، کیها منهن گهن ویسین
روحل خصم جنهان دي جهولي، سکي سائي جلیسین
ص: صواد صبوري کر دل کیجون، جت سجن دا واسا
دهہ سِر وار ورهہ دا چاهئي، مُول نہ موڙي پاسا
چندن برک کلیا وچ ویڙهي، کِت کون ڦرین اُداسا
روحل رتن امولک ملیا، پایا نینهن نِواسا
ض: ضواد ضرورت ملیا لوڙین، کُوڙي جاڻ نہ جهلین
کایا کوٹي کلف کفر دا، عشق کنجي کر کولین
لُون لُون دي وچ جهوک جنهان دي، دي ٹبکي گهر گولین
روحل روح رتن هي تیڏا، گیان کنڊي گهت تولین
ط: طوئي طالب مطلوب ملڻ دا، کر گهِن ساجهَر سایا
دل تیڏي وچ دلبر وسدا، مرشد راهہ بتایا
جنهین دي درد دیواني کیتي، سو شوهہ الله ملایا
روحل روز اول دي لکیا، چندر جهولي وچ پایا
ظ: ظوئي ظاهر باطن سڀ سائین، بیشک شرک نہ آٹین
رک یقین ارادا سچا، جي جاٹین سُک ماٹین
کُوڙي هرگز جاء نہ لهسن، سچیان صاحب ساٹین
روحل راهہ الک دا اوکا، گیان انک گهت جاٹین
ع: عین عنایت کیتي ساقي، ڏس پریم پیالا
پیوڻ نال شراب طهورا، اندر ٿیا اجوالا
لُون لُون دي وچ ٿئي خوشحالي، مٽیاڏک کشالا
روحل رنگ رباني رتا، سدا مگن متوالا

غ: غین کدین چا غیر وچون، تان اوهي عین سڏیوین
کایا نقطا سڀ جگ موهیا، دیک مطیع نہ ٿیوین
امر پیالا مرشد والا، سِر گهٹي رک پیوین
روحل وچ رندان دي مجلس، عاشق نانءُ سڏیوین
ف: في فکر سڀ چوڑیا جنهان، سیئي فقیرسڏیون
هر دم رنگ رباني رتي، روکي مُول نہ ٿیون
نیہ نیهي میخاني دي وچ، امر پیالا پیون
روحل رنگ تنهان دا گوڑها، جي "مُوتوا" تي ڦر جیون
ق: قاف قیوما کرم کنندا، اسان تیڏي تاري
عقل فکر دي چوپڑ رچیا، تو پاسا جگ ساري
حکم رضائین تیڏیان چلن، رعیت کون وچاري
روحل بازي تِنهان جیتي جاڻ، سمجهہ جنهان هاري
گ: گاف گیان جنهانڻ دي اندر، اُیریا سُورج سارا
پِني رات پرم دي، تنهان مِٽیا سڀ انڌکارا
چوڏهن طبقین تي اي روشنائي، کلیاگل هزارا
روحل تي رب راضي ٿیا، پایا نینهن نظارا
ل: لام لگن دل اندر لاگي، ڏٺي صورت ساري
امر پیالا مرشد ڏتا، چڙهي عشق خماري
جِهین دي سِک سوئي شهہ پایا، من دي ممتا ماري
مِلیا دوست مٽي دلگیري، روحل مِلک تمهاري
م: میم مهادیوَ پیدا کیتي، کارڻ رُوپ ظهورا
ذاتي روح تمهین وچ گهتیو، واٹي انحد ٹُورا
گگن مندل وچ بٽي چوئي، چِوکي شراب طهُورا
روحل پر کر پي پیالیا، مرشد ملیا پورا
ن: نُون نبا هو رنگ تنهان، عشق الله دي رتي
کنون شوق شراب حقیقي، پي پیالي منڌ متي

ملیا دوست مِٺي دلگیري، گھول انڌاري گھتي
روحل جنھن تي نوشھ راضي، سا کیون چرخا کتي

و: واؤ وصال وچوڙي دا، ھَڻ دوکا مُول نہ آٽین
چوڏھین طبقي ھک ٿي سورج، سڀ گھٽ جوت سماٽي
جیون جل ۾ ڦري الیلي، جت ویکي، تت پاٽي
روحل رمز رندان دي مشکل، کنھن ھک ورلي ڄاٽي

ھہ: ھي ھمراڙ ھمیشہ دلبر، پریم لڌا ونج پیرا
عشق چراغ کیتي روشنائي، مٽیا سڀ انڌیرا
لؤن لؤن دي وچ ٿٺي خوشحالي، ملیا محرم میرا
روحل ریجھ رھیا رنگ تیري، کري عبادت گھیرا

لا: لام لقاء ویکڻ دي طالب، ھر دم رھن حضوري
ھک پل پاسي مول نہ ٿیون، پریت جنھان دي پوري
مِٺیو درد لٿي دلگیري، پاٽي سانت صبوري
روحل تيءَ قربان تنھین تون، جي نُور ملیوَ نوري

ا: الف اول آخریي اوھي، ذاتي ذکر فقیران
در دلبر دي آپون کُھاوڻ، ھن کاتي تکبیران
سِر دي سودي عشق ڳڌوني، ایھو پرچار پیران
روحل روحان تنھان دیان ٿریان، تن طاقت من ڏیران

ي: یي یاري کر عشق ڏتوٽي، کیتئي عین کرامت
دیکون شاھ ڦرون متوالي، لٿي من ملامت
انڌي کون ول ڊھیان اکیان، ٿیا ایمان سلامت
روحل کُون ھڻ متا لڳا، تیرا نانءُ نیامت (نعمت)

سي حرفي

الف – الله دي نالي ٻاجھون کُوڙي اور کمائي،
دنیا ڏوتي سڀ جڳ موھیا، تیکون سمجھہ نہ آئي،
نال رذالي لاٽئہ یاري، ڏاريئہ ڄاڻ نہ کائي،
جنھن اھین رن کنون منھن موڙیا، "روحل" راھ حقیقي پائي.

بي – بازي واه بڻائي صاحب، طالب طلسم والي،
کوئي سمجھي پُرش حقیقت، ساري الٽي چالي،
حال حقیقت حاصل کر گھن، جھولي قیل مقالي،
سر دي سودي ٻاجھون "روحل"، لڳدي مشکل لالي.

تي – تات طلب رک ھردم دل ۾، طالب دلبر والي،
باطن ھویا برحال جنھیندا، ڄاٽي نہ اٽکل ظاھر والي،
ھر رنگ دي وچ ویکي ظاھر قدرت قادر والي
راز حقیقي ویکین "روحل"، کولین کڙکي اندر والي

ثي – ثابت ٻولي دلبر والي، باقي کُوڙ کھاٽي،
ھرجا وسدا حسن حقیقي، ڄاڻ اھوئي ڄاٽي،
رمز حقیقت والي ظاھر، ھکو ڦوٽا پاٽي،
حال اھو جي پاوین "روحلِ"، منزل اعلیٰ ماٽي

جیم – جڏھانکر سر تي چایم، بار محبت والا،
حال عجائب سر تي آیا، ھر دم حیرت والا،
ھر جا راڳ ربوبي ڳاوي، مطرب وحدت والا،
سڀ دي ھمت ناھین "روحل"، ڄاٽي ھمت والا

حي – حقیقت حق دي ھر جا، کڏان جلال تي کڏان جمال ھویا،
ھر زنگ دي وچ وسدا او ھي، گرچ بیچون بیمثال ھویا،
اھندا درجا آکان کھڙا، جو حال حقیقت نال ھویا،
محنت والیان نون آسان، "روحل"، جنھن کیتا او نھال ھویا

خي – خُمر حقیقت پي کي طالب، خیال خو دي دا کاوین،
بار برھ دا سر تي چاوین، غیر نہ اندر لاوین،
"الانسان سري و انا سره"، گیت محبت ڳاوین،
سر دا سودا کَر کي "روحلَ"، وچ میدان معرفت جاوین.

دال – دمامي دردان والي، سر عشاقان وڃدي،
سُولي اتي مشکن چڙهندي، ساجن ڏيک نه رڄدي،
وير وروڌ نه ڇاڻن هرگز، صاحب صولت سڄدي،
"روحل" ڏيک بَديان تون ظاهر، قرب والي اوکڄدي،

ذال – ذکر فکر دي نال رهين، ايهه دنيا ڏوتي ڇاڻين،
جڳ نون جُوئي رول گهتيندي، وحدت ويسهه آئين،
هر گهٽ جلوا دلبر والا، جي تون جوت پڇاڻين،
"روحل" راهه حقيقت پاکي، رتبه اعلي ماڻين.

ري – رمز ربُوبي ڇاڻڻ والي، ذکر کماون ذاتي،
دم دم ويکن دلبر سيتي، پاکي اندر جهاتي،
ڇٽ گئي مام مجازي ساري، رهي نا صفت صفاتي،
"روحل" ڏونهين رتي اهندي، ڇا نفي ڇا اثباتي.

زي – زباني کلما پڙهدي، مول نه معنيٰ ڇاڻن،
جنهان کلمان دل دا پڙهيا، سيج سکان دي ماڻن،
"لا يحتاج" گذارن هردم، وائي اور نه واڻن،
وحدت دي وڻجاري ٻڪي، "روحل" سر سڃاڻن.

سين – سڃاڻن سر سڄڻ دا، اوکا بار اٺاوڻ،
وحدت والي وادي اندر، مشکل پيرا پاوڻ،
سَر دا سودا کر گهن اول، پيڇي راهه پڇاوڻ،
"روحل" سپ دي حاجت ناهين، کيميا قلب کماوڻ.

ش – شهه رڳ کنون پي کولون وسندا، دوئي گهتيندي دوري،
سيس نوا کي اندر ويکين، ظاهر پريمي پوري
هر گهٽ دي وچ رنگ انهيندا، ناري هي يا نوري
"روحل" جيون ساکي پاجهون، حق دي ڳال اڏوري

ص – صاحب دي ياد کرين، ايهه ساهه اتي ويساهه نهين،
محبت والي راهه کنون پي روشن کوئي راهه نهني
بار ملامت سر تي چاوين، لوک رسي پرواهه نهين
"روحل" دامن عشق دا پکڙين، اس جيها شهنشاهه نهين

ض – ضرورت تيکون کهڙي، پئنا کوڙ کماوين،
نال بران دي صحبت تيڏي، انگ پيوت لڳاوين،
امل حياتي قدر نه ڇاڻين، ناحق ويل وڃاوين،
"روحل" نانءَ الله دي پاجهون، کوئي خير نه پاوين

ط – طالب ترک کرين جي، طمعي تال تمامي،
هفت ولايت تيڏي خادم، ٻڄن صاف سلامي
تون صاحب دا، صاحب تيڏا، رمز نه ڇاڻي عامي،
"روحل" موت نه ماري تيکون جي هوئين عرش مقامي

ظ – ظهورا هرجا، قدسي ذات داسارا
موجان موج تلاطم اندر، پريم گنگادي ڌارا
کر گهن حاصل حال حقيقت ول عمر نه آسي يارا
"روحل" اکيان کول تي ويکين، کتي سکندر، دارا.

ع – عجائب رمز رباني، حال حقيقت والا،
جنهن چاتا چاڻ محبت دا، مگن قرن متوالا،
عشق خمار دي وچ گهاري، کيا گرمي تي کيا پالا
"روحل" گم اگم مين هويا، وسر ڳئي کشٽ کشالا

غ – غنا دي صاحب صوفي، نظر تنهان دي عين عنايت،
کيفي کيميا قلب کماون، هر دم چاهن عشق سلامت،
پي طهورا آبحياتي، ماڻن نيهي نينهن نهايت،
هر حالت دي وچ رهندي راضي، شامت اي يا راحت

ف – فقر کنون سپ حاصل هووي، بي معنيٰ ايهه دلگيري،
دنيا اتي دين گنوائين، کوڙي شيخي پيري،
ساڌ سڏاکي مايا ميڙين، کشف کرامت ميري،
"روحل" راهه حقيقت هٽ کر، باقي چاڻ زهيري.

کاف – کتابين پڙهه کي خود کون، سمجهين عالم دانا،
کنز قدوري کافيه آسان، مشکل محبت معنيٰ
علم عقل کنون جو وڌڳئي طالب، او فرد فريد فرزانا
"روحل" رمز محبت والي، سچ کر ڇاڻي مفرد يگانا.

قاف – قدر فقر دا ڇاڻي اوئي، جو رمز رندي دا حامل
موهه کنون جو پاسي هويا، پرس اهوئي کامل
کامي کپتي اوديا اندر، رهندا هر دم شامل
"روحل" ساڌ سنگت دي پاجهون، مکتي من دي مشکل

لام – لنئون لنئون دي وچ جهوک جنهان دي، آون ياد سدائي،
ظاهر باطن ذکر تنهان دا، اور نہ وٹدي وائي،
"فَاذ کروني اذ کرکم" دي، مرشد بات بتائي،
"روحل" مليا يار يگانا، انگ انگ راحت پائي.

ميم – موج محمدي اندرپاتم، سارا سر "الاهي"
رحمت عالم بݨ کي آيا، ڏيندا جڳ گواهي،
عرشون منزل بالا تنهن دي، جت اور نہ پهت راهي،
"روحل" اشرف عالم اندر، بيشک ميڏا ماهي.

نون – نوبت وڄدي عشقان والي، پير اٹانهين کو پاوي
بار برهہ دا اوکا ڏاڍا، سر ڏي کي سورهيہ چاوي
موهہ اهنکار کنون کر پاسا، کام کروڌ کون ڍاوي،
"روحل" مرٹا اڳي جوئي مردي، ول موت نہ انهان نون آوي.

واو – ويکين جنسار حقيقت والا، ماهي هرجا حاضر،
گگن، منڊل دي گردش اندر، نقش انهيندا ظاهر،
گل قل جوت جمال دي شيدا، ذکر ذاتي وچ ذاکر،
"روحل" شک نہ آٹين کوئي، اهو اندر ٻاهر

هي – هدايت حق دي ٻاجهون، جوڙ نہ کوئي جوڙين،
چوراسي لک پيچري دا، سنسا سارا ٹوڙين،
نرمل نوري طوطي دا، حال حقيقت ووڙين،
"روحل" رمز رباني ٻاجهون، اور طريقا ڇوڙين.

لا – لنون لنئون دي وچ لات لطيفي، اور نہ کوئي ٻولي،
پريم ساگر دي چڙهدي لهدي رهندي هر دم ڇولي
رتن امولک مل ڳيا مينون، ڀر ڳئي خالي جهولي
"روحل" آنند هويا حاصل، پريم دي لڳ ڳئي هولي

يي – يقين دي منزل ڇاٹين، عشق حقيقت، عشق طريقت
عشق بنا ايهہ عمر اجائي، عشق هي عالم، عشق هي دولت
ڇاڻ اهين کنون منهن نا موڙين، عشق هي مذهب عشق هي ملت
"روحل" قول اهو نا فاسد، عشق عبادت، عشق هي طاعت

دوها

صفت کرو سبحان جي، جو آدانت مڌ هوءِ
سو ايکو ايک اکنڊ هي، اور نہ دُو جا کوءِ

ايکو هي اکر ارث لَي، نهين کو اکر انيک
ري من ڀُولا مت ڦرو، انت جگ هي ايک

سو ايک ايک سب کو کهي، جانت نهين وِويک
سو ايک جوگي جوهري، الٹ سماوي ايک

ايکو ايک جب درسيا، مٽينو تن کا تاپ
روحل رتا ايکسون، ست گر کي پرتاپ

ميل تيل وان کا نهين، نهين رنگ، نهين روپ
سگل برت ويا پک سدا، روپ روپ مين روپ

روپ روپ مين ديکا، روهي رُوپ اروپ
ستگر وچني سمجهيا، روحل رُوپ انوپ

سَنمک هوئے درسن کيا، کيتي ديا ديال
روحل رتا رام سون، مٽيا آل جنجال

هندي ڪافيون

ڪافي

(۱)

(روپ آسا)

ٿلهه: اپڻا روپ پڇان، سمجهه ليهه من درشن ايهي

۱. پنڊ برهمنڊ ڪُل راس تمهاري
ڪاهي ڪون ڪرت ڪمان.....

۲. جئسي شنگهه اجيا مون ڏولا
جانت هوءِ اجان.....

۳. ڪستوري وسي مرڪهه ڪي ماهين
بن ڪنڊ ڍونڊي سونگي جائين
هوءِ رهيا حيران.....

۴. جن تم ڪون نهپي ڪر جاڻيا
رمتا رام سڪل گهٽ ماڻيا
سيئي ساڌو پروان.....

۵. تين لوڪ منهه تمرا واسا
ڪاهي ڪون تم ڦرت اداسا
جان سگهين-تو جان.....

۶. جب ميري پريت صاحب سون لاڳي
”روحل“ رين پرم ڪي پاڳي
تنت تال غلطان.....

ڪافي

(2)

(روپ ڪانڙو)

ٿلهه: موهن سون پريت لڳي هي موري

۱. نا ڄاڻان ڪيها چيٽڪ لايا
آپ ڪنون ڇا آپ ملايا
پائي پريم ڪي ڏوري...

۲. بسرت نرت ڪي ڏوتي لڳائي
بن ڇهيا ڪي بات بتائي
ڪس ليا دل زوري...

۳. انحر واڻي اڪنڊ ڌن لاڳي
بهيا چت چيتن ڪيا پاڳي
ٽوڙ لاڪي توري...

۴. پانچ سکي مل منگل گايا
”روحل“ رات ڏئي دن پايا
مليا شام ڪشوري...

ڪافي

(٣)

(روپ سارنگ)

ٿلهہ: برسَت پريم بادل گهن ميهہ
برهہ ڪي بوند پڙي جن اوپر
دن دن وڌت سنيهہ

١. انبرت ڌاران رم جهم لائي
پيوت امين رس تاهر پائي
ڪرم نہ لاڳي ڪيهہ

٢. ڳاجي ڳگن ۾ انحد گهور
ڏاڍر بولي چاتر مور
آتم پايو پيهہ

٣. ڪيا گهتا ڪر ڌهہ ڏس آيا
جيو سيو ۾ الت سمايا
پول ڪي تن ديهہ

۴. چت چيتن ڪبڌيا ياڳي
"روحل" روح انترتن لاڳي
چرن ڪول رس ليهہ

ڪافي

(۴)

(روپ ڪانڙو)

ٿلهہ: جيڏيون ڙي منهنجو جيءُ ريجهہ رهيو
پي ڪي بدن پر اچانڪ درشت پري

١. ڪنهن سين ڪهون ان سک ڪيان باتان
آسا سگل سري.....

٢. برم اڳني ڪي جب دونهين دکاوي
من ڪي ممتاجري.....

٣. "روحل" رات ڳني، دن پايا
لاڪي پريت ڪري.....

ڪافي

(٥)

(روپ بلاول)

ٽلهه: ميرا من موهه ليا جادوگرني

١. نا ڄاڻان ڪيها چيٽڪ لايا
نيند پڙي نو آڻ جڳايا
نظر اسان ول ڌرني

٢. برهه بان اندر سون چوٽي
ممتا مٽڪي سر پر ڦوٽي
ڳئي هوتي جل پرني

٣. ڪيان گلي ۾ درسن ديا
پاڪي ڏوري، اپڻي ڪر ليا
چت لاڳا جا چرني

٤. يه هي دان مانگي اي جن تيرا
"روحل" ڪون ڪر راک جو چيرا
آ پڙا تيري سرني

شبد

جنهان عشق دي چاشني چک ڏٺي
پيتي پريم پيالي، سي ڄاڻندي ني

١. نيهي نينهن سڄڻ دي راتين ڏينهان
جنهن دي تانگهه تتان دل تابڊي ني

٢. جنهن دل اندر ديدار ڪيتان
نال يار سدا سُک ماڻندي ني

٣. روحل رنگ ڳوڙهي رچ لعل ٿيءُ
وچ مليئي اصل جنهن ڪاڻ دي

شبد

ٽلهه: اس دار دروني ڌي اندر ميان
عجيب کيل ڏٺا يار آپڻي دا

١. سي گهٽ ۾ گهونگهٽ ڪر چلي
خالي ٿان نهين ڪوئي ٿاڦٽي دا

٢. ديکو حد بيحد ڪي آرسي هي
بنا، حد، بي حد نه ڄاپٽي دا

٣. "روحل" رنگ لڳا گور گيان ديا
سوهڻن شبد هي راهه سڃاپٽي دا

ڌمال

(روپ بسنت)

ٿلهه: موري هردي ڦوليو برهه باگ
مل شام سندري کيلي ڦاگ

١. سيج صراحي رام رس پايا
پيوت پريم سرڳئي ڪايا
امر پيا پيا چاڙ،
ڪيون نه لاگي جم ڪا ٻاڙ

٢. تنت تال سنک انحد باجا
پانچ سکي مل ناچن لاگا
الٽ سلٽ جب مليا ايڪ
پول ڳيو سب پرم پيڪ

٣. چوٽي امين رس ڪي پچڪاري
پيچ رهي پيا سنگ پياري
برست بوند عنبير گلال
سي ڪٽ ديکيا لعلون لال

٤. بڙا پسارا ايڪ مول
چوراسي لک لاڳا ڦول
من پورا ٿان ڪري ڪنجار

٥. گيان ديپ ڪت ڀيو پرڪاس
اکيان اندير و سڪل ناس
چين ليانج تنت سار
ڪر ڪرپا ايسو ڏينون سنگ
"روحل" اه نس راتو رنگ

ڌمال

(٢)

(روپ بسنت)

ٿلهه: چلو پيا ڪون ديو مبارڪ، انند ونن ڪي وڌي
اي اوسر ڦرهاٽ نه آوي، آج بسنت رت آئي

١. ڪيتا بيڪ ڳيا بن باسي، شام سندري سنگ
ديکت پول ڳيا سنسارا ڪو، هريجن راتا رنگ

٢. بيل چنبيل ڦلي ڦلواري پدرا ڪرت ڪنجار
هي ڪو پريمي پريم رس رسيا چين لي تنت سار

٣. ڪس چت چندن عنبر آتم ڪا قيصر ڪرني سنگ
پر پچڪاري پريم ڪي ماري پيچ رهيو سپ انگ

٤. پانچ سکي مل، منگل گاوي، اڏت عبير گلال
سرت نرت دوئي ناچن لاگا باجي انحد تال

٥. گيان گلي ۾ اکنڊ ڌن لاگي، کيلي شام ڪشور
"روحل" رلمل درسن ديا جيسي چند چڪور

ڪافي

ٿلهه: دل تخت هزاري دا رانجهو
ميڏي ماهي نال محبت اٽڪي هي

١. چوڙون چوٽي ناهي، من مني لڳي
پاڪي پيچ چوڪي چت چنڪبي هي

٢. ڏي ڳل بانهه سُتي، سڪ سيج اٽي
چاتي نال پياري لڪ لٽڪي هي

٣. "روحل" رات هجز دي هٿ ڳئي
جاڳي جوت ڏٺي مهان گهٽ ڪي هي

ڪافي

(روپ جوڳ)

ٿلهه: چيٽڪ لايا، ڙي سهيون! سانون رانجهو ميان

١. اندر بهان تان بهڻ تي آوي
باهر بهان تان برهه ستاوي
ڪو ڪامڻ پايا

٢. مين اياٺي نينهن ڪيا جاٺان
برهه بشير نانگ سماٺان
ڪو جو ڏنگ چڪايا

٣. رانجهو منگ ڳڌم درگاهون
"روحل" توب ڪيڙيان دي راهون
هادي سو هوت ملايا

سي حرفي

الف: الف ايڪ الک هي جوئي، سِهہ گهٽ پيتر ديکهيا سوئي
جهان ويکان تهانِ نرمل نور، سب نرنترهي پرپور
ب: ب بادل بن ورسي ڏار، بن بجلي چمڪي انت اپار
پيوي امرت پريمي پورا، تهان پهنچي ڪوئي وِرلا سُورا
ت: ت تن ڪوج چڙهيو نرواٽا، تهان نہ پهنچي جم ڪا واٽا
امر پيالا هردم پيوي، ڪال نہ ويا پَي جگ جگ جيوي
ث: ث ثابت ڪر انتريامي، آدانت ڪا جهُونا سامي
انتر ڪول ملي ڪوئي پورا، نرييہ ناد بجايو تُورا
ج: ج جگت تج جهوٽا سنگ، جهوٽي سي آ لاڳي ڊنگ
رام نام ڪي بيڙي ڏار، ڀَو ساگر چڙهہ اُترو پار
ح: ح هانسي مت جاني ڪوئي، تنِ من ارپي سُورا سوئي
پهلي مري پيڇي ڦر جيوي، امر پيالا سو سنت پيوي
خ: کهي ڪالک (خالق) سون جو ڪو لاڳي، جم سر ناري اهنس داڳي
سُن- سِکر ۾ آسڻ ڪري، هر دم جيوي مُول نہ مري
د: دال دٻاري هرڪي لاڳي، ”مين“ ”ميرا“ نندرا سون جاڳي
آرڌ شبد ۾ رهي سمائي، نهين تو جنم اڪارت جائي
ذ: ذ ضرورت ميلي وچ هينئين، گپت ڪٿا پرگهٽ سون لهئين
ر: ر رڻ جهڻ لائي جهڻڪار، انتر ڌن ڪي سٽي پڪار
منوا مست مگن هوئي بينا، آپ آپ ۾ آپئي پينا
ز: زي زورا لگي نهين ڪوئي، ڀئي ڪِرپا تب درسيا سوئي
پايا سک، پرم سي ڀاڳا، الٽا چِت، چيتن سون لاڳا
س: سين سنتوک پايا قل لاڳا، جنم مرڻ ڪا سنسا ڀاڳا
مٽ گئي ممتا سهج سمايا، آپ آپ ڪا درسن پايا

ش: شين شراب پريم رس پِيا، منوا مگن هِيا، رس ديا
ان من ڪي گهر صورت سماني، گرها ڪير تجيا سب پاني
ص: صواد صبُوري سانت جب آئي، ڀُولا ڀٽڪڻ ٽائي پائي
جاڳي سُبُڌ، پرمنا ڀاڳي، رام نام رسنا ڌن لاڳي
ض: ضواد، ذرا ڪچ وان بن ناهي، تب گهٽ ڪيلي جاءِ بجائي
انڌا لوک نہ بُوجهي ڪوئي، تب جاني جب ڪرپا هوئي
ط: طوئے، تنت جب درسئے ناهين، مورک ڊونڊي سُڄانُ جائين
بنا وچار ڪوئي نهين ڀگرا، ڀئي ڪرپا تب سورج اڀريا
ظ: ظوئے، ذات جب اپٹي بُوجهي، تين لوک ڪي مهما سُوجهي
جاني ذات تب ڪرپا ڪيني، ايسي بُڌ ديا ڪر ديني
ع: عين، عنايت هر ڪي جاٽي، برسن لاڳي امرت باٽي
گئي پراٽي جوبن آيا، جم سون ليڪا ترت چُڪايا
غ: غين غصا تج، نرمل رهٹي، نندیا نيڪي سر پر سهٹي
ڇاڏ سياٹپ بهو چترائي، ستگر سبد ملي رگهو رائي
ف: فے فڪر تج جهوٽي آسا، حد گهر ڇوڙ، بيحد گهر واسا
آرڌ اُرڌ مل ممتا ماري، جيتيا چيتن منشا ماري
ق: قاف قرار مين تب هي پايا، جب آتم رام ڪي سرني آيا
ڇاڏيا جپ تپ سرني آيا، آپ آپ ڪا درسن پايا
گ: گاف گيان ديپ گهٽ جاڳيا، ڀيا اجوار جب پارس لابا
ڪنچن ديهہ ڀئي سي ڪايا، ايسا رتن امولک پايا
ل: لام، لگن هرسون، جب لاڳي، پورن- پد پايا من ڀاڳي
پاپ پُن ڪا بندن ٽٽا، ڀئي ڪرپا تپ جم سون ڇُٽا
م: ميم مهارس جب هي ڊِينا، جب چکيا تب لگا مينا
پريم پيالا ڀر ڀر پيا، سرڪي ساٽي صاحب ليا
ن: نون نام جب نِهچي آيا، جيوِ سيوِ مين الٽ سمايا

ڪ: (١) ڪ وارو شعر ڪونہ لکيل آهي.

چوڙيا موهہ پيا متوالا، انترگهر ۾ پيا اجيالا
و: واو وِويک وچار سڀ ٿاڪي، سو "پي" پايا پياسي جانڪي
چاند سورج دوءِ ايک گهر آيا، چنچل چت نهچل پد پايا
هہ: هي هاري ماني، تب جيتي، مُسکي امر پيالي پيتي
دعوٰي چوڙي داوِ تب آيا، نِر دعوٰي ٿي ترنجن پايا
لا: لام لگي لوَ پُورن پايا، انيک مُورتين درشتي آيا
کيا کهون کڇ کهيا نہ جائے، اَن مَن کلا سهجون گهر آئے
ء: الف الله گهٽ ڀيتر آيا، سنڌ سنڌ مِل الک جگايا
مَن ڏن سيتي لاگا لارا، درسيا پُورن برهيا اپارا
ي: يے ياري جب کينهي آپ، مِٽيا ديکا تن کا تاپ
چوڙيا جپ تپ سَرني آيا، روحل رتن امولک پايا

اٺ سبد روحل صاحب کي لکنت

سبد روُپ: ا

ٽل: هم هُون صاحب سکل کُو پالُون
مين ابناسي اَپاوَٺهاري
انترا: گِرور پر پهلاج گڙ کايو
هات دي کرمين آپ بچايو
اگني مان باغ بنايو- توڙ ناخن سي هرناکش ماريو
هريچند نون بيراگ ۾ دينو
تخت ڇڏائڪي تياگي کِينو
تاراکو پکڙ هات ۾ لِينو- اهڙو ساچ اَباريو
کِورَون پانڊوَن کا کيل رچايو
دروپدي کو مين چِير پهنايو
کر اَدماد مَي وچ مَين لڙاتو- مها هماليہ يُڌشتر تاريو
کل جڳ ۾ بل کا سَت وَيا پيو
ميري ست پر اپنا تن آپيو
ست کي کارڻ مين ايهہ جگ تاپيو- ليکي وِوان او سورگ پڌاريو
نام ديو کِي مين چَن ڇڏائي
کرما بائي کِي کِچڙي مين کائي
نائي هوئي مين کوڙ مٽائي- سيڻ يگت کو مين کاج سنواريو
ڏيني يگت کا هُوا مين خالِي
باند کيداري مين کيني نالِي
پريم پيلني سُون پريت مين پالي- بير لِيا هاٿ سنهس پساريو
ساڌ کبير هُوا مين کاسي
مِل پنڊ تان تون کيني هانسي
اک پل ۾ کَبير ڀيا اُداسي- ديبل ۾ بَهہ بار اُتاريو

سبد روپ-٢

ٽل: پائي ري، تجدو ڪسنگ، سانچو سنگ لي گران ڪا
انترا: اِسي جگت مين جنم لي آئيو
ڪرڪي نِواس بهُت سُک پايو
سُک مان ئي هي ٿم ڪلنڪ لگايو اهڙي سُک پر هَي هاڻ
بالا تَن ٿون رَم رَم هاريو
پُورب جنم ڪو بول وساريو
آگلو ڪهيو تي اگ مان تي هويو- پاڇي نهين رکي پڇاڻ
ماتِ پِتا سُون تون پريت لگائي
ڪُنب قبيلو پاوي پائِي
سَنگ نهين چالي لڙڪا لگائي- انتا پراٽِي اجاڻ
ميري مَندر مَحل جهروڪا
نام بِنا ڦيڪا سي رُوڪا
تَرشنا نه پاڱي ڦِري اُو پُوڪا- سوئي هَي سوان سماڻ
ڪال پڪڙ جب تيرا سانس تاٽي
تيلي تيل پيڙهي جيوَن گهاٽي
بدرو هو سي پل پر پراٽي- لي پڙو پُورو گر جماڻ
سَهج سياوَ صاحب جي ڪا سُورا
اُو نَر ڪهيو سدا سَنت پُورا
آيو هَي داوَ بَنو هَي ظهُورا
جاڻ سڪني تو جاڻ
سَيوگ: (مقطع) سانچي گران سُون ڪوئي هيت لگاوي
آوا گون پر ڪيُو نه آوي
ڪهت روحل اُو امر لوڪ جاوي
اوهي آلک پُرس ڪي آن

سبد روپ-٣

ٽل: آگر پَند ڪي گر مهما پاري
ڪيُو نه آتري پرير خُواري
انترا: گياني نه ڏياني جوگ نه ساڌنا
سَمجهان ڪي مت جيت نه هاري
ساڪي نه سبد، نه اوهَن سوهَن،
بيدَ ڪتيب سَڪل سُون نياري
هِندُو نه ترڪ جوگي نه سنياسي
رهت ادول نهين پيڪ ڏاري
آنتر جامي آنتر ڪوليا ممتا من ڪي سَجهين مارِي
آن مُون پُرس مليو گهٽ مانهين
وان ڪي پريت لگي آت پياري
سُورا هووي سَنمڪ جُوجهي
پيت پَرم ڪي غير وِداري
سَيوگ: نهين ڪڇُو نهين مان ئي تنهن ڪڇ پايا
سَتگر صاحب مين پلهاري

سبد روپ بلاول-٤

ٽل: ميرا مَن موهه لياهي جادوگرني
انترا: ناچاٽا ڪيها چيٽڪ لايا
نِيند پڙِي نون آئي جگايا
نظر اسان وَل ڏرني- ميرا من....
وِرهه هاڻ آندر سُون چُٽي
مَمتا مَنڪي سَر پَر ڪُٽي
مين گئي هوتي جَل پرني- ميرا من....
سيوگ: اِيهي دان مَنگي ايهه جَن تيرا
روحل ڪو ڪر راڪو چيرا
آپڙي تيري سَرني- ميرا من....

ڙوپ ڪانهڙو-٥

ٽل: جيڏيون! منهن جو جيئڙو ريجهه رهيو هي
پيا ڪي بدن پر اچانڪ دَرشٽ پڙي هي
انترا: ڪنهن سين ڪهون اِن سک ڪيان باتيان
آسا سڳل سري
برها آگني ڪي جب ڏونهين ڏڪائي
من ڪي مَمَت چَري
سيوگ: روحل رات گئي دن پايا
لاڳي پريت ڪَري

سبد ڪانهڙو-٦

ٽل: موهن سُون پريت لڳي هي موري
انترا: نا چاتا ڪيها چينڪ لايا
آپ ڪئون چا آپ ملايا
پائي پريت ڪي ڏوري- موهن سُون پريت لڳائي هي موري
سُرت نرت ڪي ڏني لڳائي
بن جِپيا ڪي بات بتائي
ڪس ليا دل زوري- موهن سُون پريت لڳائي هي موري
آنهد واڄي آڪند ڌن لاڳي
پيا چت چيتن ڪيڏيا پاڳي
تروڙ لاڳي توري- موهن سُون پريت لڳائي هي موري
سيوگ: پانچ سکي مِل منگل گايا
روحل رات گئي دن پايا
مليا شيام ڪِشوري- موهن سُون پريت لڳائي هي موري

ڌمال ڙوپ بَسنت-7

ٽل: ميري هردي ڦليو بِرهه باگ (باغ)
مِل شيام سُندري کيلي ڦاگ
انترا: سَيِر صُراحي رام رَس پايا
پيوت پريم وسر گئي ڪايا
آمر پيالا پيا چاڻ
ڪيهو نه لاڳي جس کو هاڻ
تنت تال ڌن انهد باجا
پانچ سکي مِل ناچن لاڳا
الٽ سَلٽ جب ملت ملت ايڪ
پَل گيو سڀ ڀرم ڀيک
چُتي آمِي رس ڪي پچڪاري
پيچ رهي پيا سنگ پياري
بَرست بُوند عنبير گلال
اندر باهر ديکهيا لال
بڙا پسارا ايڪ مَل
چوراسي لاک لڳا ڦل
من پيونرا تنهن ڪرون گنجار
چينهه ليا نج تنت سار
سيوگ: گيان ديپ گهٽ پيو پرڪاس
رين انڌيرو سڪل سو ناس
ڪر ڪرپا ايسا ڏينون سنگ
روحل آهنس راتو رنگ

ڌمال ڙوپ بسنت-8

ٽل: چلي پياکو ديو مبارڪ
انن دن ڪي وڌائي
يه اوسر ڦرهات نه آوي
آج بسنت رُت آئي

انترا: کیتا بیک کیا بنواسي
شیام سُندري سنگ
دیکت پُول گیا سنسارا
(کو) هر جَن راتا رنگ
ڦل چمیلي ڦلي ڦلاري اور پونرا کري گنجار
هي کو پریمي، پریم رس رسیا- چِینهہ لهي تت سار
کس- چت چندن عطر آتر کا
کیسر کرني سنگ
پر پچکاري پریم کي ماري پیج رهیا سپ انگ
پانچ سکي مِل هوري کیلین
اَڑت عنبیر گلال
سُرت نرت هوئي ناچن لاگي باجي انهد نار
سیوگ: گیان گلي اَکند ڏن لاگي
کیلي شیام کِشور
روحل رل مل دَرسن دِیا- جَیسي چاند چکور

روپ-۹

تل: فقیران نُون صاحب لگداهي پیرا
انترا: گهٹ ہر هي گنگا گهٹ هي ہر جمنا
گهٹ هي ہر تاکر دوارا
گهٹ هي ہر برهما گهٹ هي ہر وِشنو
گهٹ هي ہر سِو کا پسارا
گهٹ هي ہر چندر گهٹ هي ہر سورج
گهٹ هي نو لک تارا
سیوگ: کهت روحل شو ِیٹي ساڈو
ڈُوندِ لیا گهر سارا

رُوپ-۱۰

تل: ایسا کوئي هَنسا کایا گڑھ جیتي
دیس هماري آوي
انترا: کرم جال کي مانهہ اَلوڈا
کِهہ کر ڦند کٹاوي
پوري گر کي چَرن کَمل پر
اپنا سِیس نواوي
ست سبد ستنام کا بیڑا لي
پریم کي فوجَ چڑهاوي
سُرت نِرت کا جهندا روپي
ڊیر (سو) اگر ڊوراوي
اَرگهہ ارگهہ مانهہ کري لڑائي- باوَن جوڌ هٹاوي
پانچ پچیس کا ڊیرا لُوٹي- آگي منزل آناوي
من کو مار سپ دیکت لوپي
انل کا کیل سماوي
ڈام ادیت کا بَند مکانا- نِرگن کا گن گاوي
حد گهر چوڑ بیحد گهر چلیا
ڦر پاچا نهین آوي
چوٹي پَد سُون پرا گوچر- پُورا هووي پاوي
سیوگ: روحل نام انام انامِي
نج نیهہ نام کهاوي
اچرج اپرم کهیو نہ جاوي- گنگي گنگ سناوي

هوري روپ بسنت-۱۱

تل: لال گلال اَڈاوي- هورِي کیلي نِرنجن
هان رِي سکي میري کایا کي مَندر
آهنس منگل گاوي
انترا: هار سینگار ڦلون کا سیهر
آتم رام چڑهاوي

ڪام ڪروڌ مٽي جب ممتا
هَرَ چرني چت لاوي
گيان گلال چودس برسي
برهون بادل لاوي
سيوگ: انتر جامي سون کيلي هوري
روحل رنگ لڳاوي

هوري روپ-۱۲

ٿل: هوري ڦاڳ مين کيلون مين
اپني پيا سنگ پياري
آئو ري سکي آج سهج سنگاري
ايک ايک نياري نياري
انترا: عنبير گلال کي پوٽ اڙت هي
پريم پري پچڪاري
جَل کيسر کا انت ٿوهارا
هوئي رهي گجڪاري
آنگيو پيني ميرا سالوٹون پينو
نک سِک روم روم ساري
چنت ڦتاڪا باجا باجو
ايک ڏن لاڳي ياري
آمي رس مدو پي ڇاک رهي هي
نينا چڙهي هي خُماري
سيوگ: روحل سپ گهٽ بسنت بهاريو
چَو ڪوٽ چوڏاري

هوري روپ ڪليان-۱۳

ٿل: هَر سَنگ کيلون مين هوري هوري
آج بسنت کي رت آئي
انترا: تيل ڦليل لڳائي سکي ري
ڦر آنگلاج کي چوري چوري
سرکما کي چوري سَجائي
آگر، چَندن، پَرمل کستوري
گهس گهس پرئي ڪٽوري ڪٽوري
تِلڪ مانگ سيندُور چڙهائي
پاوِ دَيا کا بُوکَن پَريا
ناک نَت موتين جوري جوري
گيان آنجن کي ريک لڳائي
پريم کيسر جَل پر پچکاري
کيلي شيام کِشور کِشوري
برهه گلال لڳي پوٽ اڙائي
سيوگ: روحل رلِمل شيام سُندري
هرک هوت کيو ري کيو ري
رَسنا رَتونت ڦاڳ رَچائي

سبد رُوپ-۱۴

ٿل: جاٽي نهين کو مَرم همارا
هم هون سَرب سرب کي مانهين
آنت سَکل سُون نِيارا
انترا: آدم پي هم هون، آنت پي هم هون
سپ ميرا و ستارا
ميرا بجري ديهه آنوپي (نِرَنتر)
پرگٽ کيا آکارا
آسَنک جُگان هو گپتي رَهيا
آپي هي آپ نِردارا
پيچي هم ست سَبد کيا پَرگٽ
جان سُون پيا رَٽکارا
آنگڙ عقل نک لَنک نه نامي
جِيُون ايک برچ دس ڌارا

اِس ڏار مـــان ٿـــي ڏس ڏارا
جو ڇٽڪي جِس ڪا پَسريا پَسارا
گت ڪي ڪارڻ اوگت ڏام ٿاپيو
اڪيـ مَـنـدل چـوبـارا
اَهان اڪميرا وَنس رَهت هي
ڪـهـيـو آپـرن آپـارا
اَرنيـ مـانـهـ اِڪ تيج اُپـايـا
ڪِيا وانهـ پوَن ڪا وستارا
اِنچيا مون پانچ تت ڪيا پيدا
آنـڊ آ ڪـاٺ آپـارا
اينڪ آنـڊ آ ڦٽ ڦَنـڊيا جَل مانهي
بِيج هُوا سَهيس ڪَلي پر ڪرتارا
اس ڪي ناڀ مون برهما پيدا هُوا
برهما بيد (ويد) اُچارا
برهماند رچا چار جگ ٿاپيا
پيا شِو شڪتي ڪا وستارا
اُتپت لي بارهـ پنٿ هلايا
يـ سب اول بَنوارا
سيوڪ: بِچڙيا هَنس ڪوئي مُول ڪو پُهنچي
اوهي ميرا سنت سچارا
آسنڪ يَون وان ڪو ڏيئون پَتشاهي
ڪـهـيـروحـل نِرڏارا

روپ-١٨

ٿل: ڪهو تُم اِيسرداس ويراگي
لگن تمهاري ڪِس بِڌ لاگي
ڪام ديڪ تُم يِيو هو تياگي
بات بتادو اگر سُون آگي
تو مين مانون سانچي

انترا: ست صاحب تُم ڪهو ڪسي ڪو
ڪَونسا صاحب تيرا
نام اور نام جسي ڪا ناهين
ڪهان آسي ڪا ڏيرا
سُون مهاسُون آسُون نہ هُنتي
رُوپ اَرُوپ نہ ڏارا
نِهچت اَچِت ڪُون چِتا نہ هُنتي
سَرور نا ڪوهَنسا
آڪيـ منڊل ناڪو محل جهروڪا
سپت سيج وان ڪِيون پَنسا
تيج پَون آڪاس نہ هُتي
ڌرتي نا ڪو پاني
پانچ تنت مُول مايا نہ هُتي
رَچنا ڪِم رَچاني
چاند سورج ڪي اُتپت ڪيسي
اور نو لک تارا
چودهن لوڪ ايڪوسي برهماند
ڪون بناوَ نهارا
ڪون ديس سُون آنڊا ڦٽا (ڦوٽا)
ويرج ڪهان ٺهرايا
برهما بيج پيال (پاتال) سُون لايا
پيال بِر ڪَهان سون آيا
گرڀ ڪي مانهي پِنڊ رَچنا
گهٽ هي بِر گهاٽ گهڙانا
اُس گهٽ مانهي ڪو اوگهٽ آڪان
ڪٿي ڏام ڪا پُرانا
جل ٿل برهما وِشنو نہ هوتا
نا ڪو مَهيس گٿيسا
ڏَس ڏگيال ڪُرمن نہ ڪا سپ

کهان ڈول کهان سیسا
اگر سون آگي کوج بتاوي
تو تیرا گر سانچا
کوج بنا جو بیک جوئي پهري
سو نتوارا نانچا
سیوگ: صوفي صاف سکل سون نیارا
صاحب هي سرمستا
کهت روحل کوئي سنت بیراگي
رهت همارا رستا

روپ-١٦

تل: ساڈو متیا مندپ منڈاٹا
جوتي اِشٹ بانڌ بیتا
سیکوئي دیکٹ مانهه یلاٹا
انترا: برهما وشنو مهیش گنیشا
مَندپ مانهه بنڈاٹا
آپ بانڌا آب کر جوتي
ایهه تو چارَ جگ مانهه اٹکاٹا
کوئي کهي (آ) لیل پُرس هي صاحب
جَل مانهه جَل ملاٹا
پاٹي هووي صاحب تو سک کیون جاوي
یہ تو کوڑ کهاٹا
کوئي کهي شِو شکتي هي صاحب
جوڑي مُون جَر کاٹا
کَر کَر یوگ ایهه یوگي مرگئي
پرلي مانهه سماٹا
کوئي کهي تو سیس هي صاحب
جِس پر بار اُٹاٹا
کُورم سیس کُونجر پي مرگئي

کال کي قانس قِرایا
کوئي کهي تو مَن هي صاحب
پوَن پراڻ کهاٹا
توان تنتان تون هَي صاحب نیارا
ایهه تو دُوسر مانهه اُلجهاٹا
کوئي کهي چاند سُورج هي صاحب
اُردَ نام اُلٹاٹا
چاند سورج تارا پتنگ جوت کا
آکل کلا پر کلاٹا
آد پي نهین اَنت پي نهین
مَد تهرڻ مُور کاٹا
اِکوسي برهمانڊ چکر کال کا
جَر کو جَر سون قساٹا
آدب کرب سُون کوئي کروڑت پرسُورا
امر لوک پهنچاٹا
اور سرب چوراسي کا واسي
متیانا آٹا جاٹا
سیوگ: اَونچ هو وي نیچ کوئي آگیا هالي
کیا راجا کیا راٹا
کهت روحل میرا کهیا کوئي ماني
تو بتاؤن اصل تکاٹا

ونچتا روپ-١٧

تل: لاگي لگن سجن کي
کِس نُون کهیو نہ جائیي
چوڑا تو چُوتي نهین
لُونءِ لُونءِ پر سمائیي
انترا: بیچن نمن کهت هَي
جس کي هئي نہ پائیي

ديکن ۾ نهين آوتا سو
بِرهہ ديا تبائيي
تِس کي بِرهہ بِڇو کا جس کو جو ڏنگ لگا
تجهہ بِن کوئي نہ جاني
اُس درد کي دوا
سيوگ: ايهي رنچتا روحل کي
کوئي سَني دل لگائي
جِس تن لاگي سو جاني
هي عشق بڙي بلا

آرتي رُوپ ڪليان-١٨

ٿل: آرتي کيجئي گور داتا تيري
مِٽ گئي ممتا دُرمت ميري
انترا: پانچ پچيسي سهجي ئي ماريا
پَوَ ساگر ۾ ڏبت تاريا
سُتي هوتي اب جاگي سويري
ٿُم ميري سَتگر پران آڌاري
سکل کا صاحب پر اُپکاري
انيک سمايو تاري ڏام و ڏيري
چَرن کَنوَل چت ميري لائيو
پُول پَرم دُک سهجي ئي پاگو
نظر نہ آوي کوئي بَير نہ بَيري
کيسي واکاڻ کران مين وَڏائي
ايک جَيپ سي کهي نہ جائي
آڏک اُپما اُتم اُچيري
سيوگ: هَرکِ گُن تيري گايو
روحل راهہ اگر کو پايو
ليو نِواس کَتي جر قيرِي

آرتي روپ-١٩

ٿل: سَنجها آرتي گر کي گائو
دَيا پاوَ چت اپني لائو
انترا: کِميان دنڊوت کرو لک واري
ايسي راکي پريت پياري
لگن لگاؤ توڙ نياؤ
سِيل سنتوک کِميا آنگ جرنا
سِيس نوائي چَرن پر ڌرنا
اپني صاحب کا مُجرا پاؤ
پاوَ سَياوَ کر راکو پيلا
سُرت نِرت لي کيجئي ميلا
دم دم ايسا اچرج اُماؤ
بَجني ساچ سدا نِرواڻا
پاؤ آد اصل تکاڻا
مَرت لوک ۾ ڦر نہ جاؤ
سيوگ: پرمانند سک کَيسا کهئي
روحل رمز سمجهہ ٿر رهئيي
سَت سَپدان سَون نينهہ لگاؤ

رُوپ-٢٠

ٿل: آج موري سنت پڌاريا
سنت پڌاريا هَرجن پيارا
وَل وَل جاؤن مين بلهارا
انترا: آج موري آنگڻ آبا
يئي وَڏائي، جو وياهي مَنگلا چارا
پاوَ پگت کي مين کَرون رَسوئي
آنند کَرون آهارا
سهج سک کِي مين سيجا وڇائي
پاؤن موک دُوارا

سيوگ: ڪَهت روحل سنت پَلي پڌاريا
پايا درسَن ديدارا

روپ- ۲۱

تل: چيتن راجا چڙهيا يَدِ اُپر
جاسَون وٺڪا گڙ ليٺا مورا پائي
همت، هٺيار، سات سبد، گن گرُو ڪا
جاسَون ڪَهِ ڪَهِ ڪرت لڙائي
انترا: وِرهه ڪي فوج چڙهي آنياري
جاسَون آنحد باجي نغارا
جَهندا جهولي مهابَل اگم ڪا
جانسون ڪيا ميران ۾ مارا
دوئي دَل آڻ لَڙا رَڻ مانهي
جانسَون ڪيهه اُڏي اسمانا
سِيس بِنا جُڌ ڪرت هي سُورا
لگ رهيا گهمسانا
سُرت ڪي سُرنگ گگن گڙ توڙيا
جانسون مَنڊل پگون مانهه ڪِيا
تَرشنا هٺائي ممتا مِن ماري
جانسون پڪڙ جائي گڙ ليا
تيج ڪي توپ چُٽا دم دارو
گيان ڪا گولا اُڙايا
موهه پرم ڪا وِچلا بُرج پاگا
جانسون مَن ڪا بَل هٺايا
سيوگ: ساري جِيت بيٺا سِنگهاسن
آنل پائي تپشاهي
روحل صاحب سگل ڪا ڪَرتا
جانسون اَلٽي اڪل چلائي

سبد روپ- ۲۲

تل: اُڏِ ڪوئي هَنس ديس هماري آوَي
ڪري مانسرور ڏيرا
انترا: يَو ساگر ڪي ڪانٺي هي رُڪڙا
جا مين لِيا هي بسيرا
ڏال پات وِيرا بِڪ مانهي
الوڏا پَنک مت ڪوئي پَنکيرا
مَرت لوڪ ۾ مَرمَر جاسي
ڪاسي چوراسي را ڦيرا
چودهه جل ٿل ڪل ڪا هيرا
ديا چو ڦير گهيرا
آڻ هوتي رين پڙ گئي بچ مين
جا ميٽ پرم انڌيرا
اوهي ديس هلو جهان سدائين چانڊنا
آنيَوَ گنيان اُجيرا
ايهه ٻگلان ڪا ديس هي، هَنسان ڪا نهين
اڙ ڪر چلنا سويرا
پورن هنس ملي ڪوئي هَنس ڪر
تو لي جاوي آ پيرا
سيوگ: آگي سون آگي اب چل نگري
پَرم ڌام پُر هيرا
ڪَهت روحل سَنو پئي ساڌو
اُهان هي آسڻ ميرا

روپ- ۲۳

تل: مايا ڪي ڦند ۾ هنس بندائا
اَمر لوڪ ڪِم جاسي
انترا: اَوگهٽ چوڙ ڪر ڪي گهاٽ ۾ آيو
بَڻ نَو پنٿ پَچيسي

پانچ پچیس پریوار هي وان کوي
جانَ مانهي مَن مَواسِي
اوهي گهر آپنو پَل گيو پرائي
جنهن گهر کو هَنتو واسي
هَتي تو نِربند آئي بنداسي
پڙيو کال کي ڦانسي
مات پتا يائي کُتنب قبيلو
پيو کَل پريوار کو پياسي
سُوت پارجا سوا رِت کي سنگي
چوکس انت چوراسي
لوک لاج کَل مرجاد کوئي چوڙي
نِر پئي رهي نراسي
لگن پريت کي گران سو لگاوي
سو پاوي پد نِواسي
پُوري گر بِن پار نه پاوي
گنگا نهاوي چاهي کاسي
تِر ساتي کوئي صاحب پاوي
هانس نهين کوئي هانسي
سيوگ: لاگي چاپ جب سِر ستگر کي
من چت پيو وِساسي
کهت روحل تب سهجي پاوي
نِرپئو نگر وِلاسي

روپ-۲۴

ٽل: ساڌو، ميرا انت کسي ني نهين پايا
اپني اپني واري سڀ کوئي کٿ گئي گيان سَوايا
انترا: ايکو هي ايک سکل سُون نيارا
نهين کسي کا ڄايا
نهين کوئي مات پتا هي ميرا

جوني گرڀ نه آيا
درشٽ نه آيا کوئي مُشٽ نه پکڙي
بجر آينگي کايا
ڊور اپر مين پُتلي رَمائون
نٽ جِيوَن کيل بنايا
نهين ميرا ڻانو ڻکاڻا کوئي
نهين کَهڻ سَنڻ ۾ آيا
ڻانو ٻانڌ سڀ پَچ پَچ مر گئي
ڻانو کنهن ورلي وسايا
چوڌهن لوڪ ۾ سڀ کيچ کَرنتي
گنتي الگ نه مايا
ديهي ڇُٽي پُونجي ٽُٽي
گهر کا مُول گنوايا
لور ٿهرائي ٻانڌ بيٽي ڏارا
بندوق نِشان بنايا
بندوق نه ڇُٽي نشان نه پايا
پيڇي جنم پلايا
تاسدي تم کو کئي کروڙ مرگئي
دو دن ڈوت هلايا
ميرا چاهيان کوئي مُجهه مين سماوي
کنهن اِک سان سمجهه سمايا
سيوگ: پَنرگٽ هوئي اس جگ ۾ آيا
روحل نام ڌرايا
رُوپ ميرا تو سڀ کوئي ديکي
مين اپنا اَرُوپ چپايا

رَوپ-٢٥

ٹل: سادو! مين آئيو نگري وسائي
جاسُون آوي نهين ڪوئي جائي
انترا: جوگي جوگ جُگت نهين ڏارا
نهين ڪوئي يجن ڪمائي
گِيان نہ ڏيان نهين ڪوئي جاپ اجاپا
نهين ڪوئي وَست لڪائي
نهين ڪوئي سبد نهيد ڪوئي ساکي
نهين اونهہ سونهہ لنولائي (لَنون لائي)
جِيوِ نہ سِيوِ نهين برهما چيتن
ڪاچو تاڻ مِتائي
ڌرم آڪاس پَون پاوَڪ نهين پاني
نهين چاند سورج سِتلائي
رات نہ ڏينهن نهين نَو لک تارا
نہ ڪوئي ڏوپ نہ ڇائي
رَج نہ بِيرج پانچوئي تَت ناهِن
نهين اُرڌ اڌ گهر رائي
چودهہ لوڪ اڪيسا ناهن
ناد بُوند ٹڪ جائي
ڪرتا وِشن مهيس گنيسا
برهما رَهما وِل لائي
ان پانچا ڪا ڍيرا پَرپنچ مانهي
ڪوجت عُمر گنوائي
دس نهين سات نَو پي نهين
آنياسي اَهان ڦنائي
ڪُورم سيس ڪُنجير پي مَرسي
ايهہ تو ڪاجي مانهہ ڪپ جائي
سات سائر نَو سوَ نَديان پي ناهن

ندي آڌاري گند اَيرائي
بَجر سالر سِلهان چاريي ناهن
نهين جل پر جوت درسائي
نرگ سورگ بيڪُنٹ پي ناهن
ايهہ تو پَرم پَلائي
تيتيس ڪروڙ ديوا سُر ناهن
سب ٹَت کي مايا بنائي
جوت سَروپي نرنجن نرنڪار
ايهہ تو لوڪان لئي ٹهرائي
سهس نام نهين ڪڇ ميرا
دَرمت نا دُوِ ڏائي
پروت مير سميرا ناهين
اِڪيس برهماند اَنائي
چار پُرس چاري وِير پي ناهن
پُونجي مُون پرتائي
نهين ڪوئي وَيراٽ نهين مُورت اَمُورت
نهين تيج واءِ ڪهائي
اِنچا سَروپي آد مايا ناهين
نا آندِ سرشٽ رَچائي
حد بي حد دونوئي ناهن
ناڪو پُورک لگائي (پُرک)
نهين ڪوئي آتيت نهين ڪوئي پوگ سَنجوگا
جَنميا نهين مَرجائي
آپ اِدر، ڪِيا آڌر نهين پهنچي
ايهہ تو مَن پرچائي
پهنچي ڪوئي گر گيان سمجهہ سُون
بِن جِيا گن گائي
دوئي نينان سُون اونچا جو وئي

راک سرت نرت اِکتائی
آدر سروپی جیون جھائی دیسئی
او دیست سی متیائی
آگرت سوپن سکو پت ناھین
ناچوتا پد اُلجھائی
نھین سولہ ھنس اوناسی یی ناھین
سولہ مقام مورکائی
موتی مانسرور ناھین
ناھنسا چوںڈ کرائی
اکیہ منڈل ناھین محل جھروکا
ناھین سیت کی سیج بچائی
سات سون پر سیت سون کھتا
مین تو اوھہ یی کیڑ گڑکائی
اُس کی آگی آسنک سون ھین
وان پر ایک سون نھرائی
سیوگ: روحل صاحب سکل کو مالک
دیکت سیئی اُدائی
اوچل نگر ھی دیس ھمارا
کیا کھون کچ کھیا نہ جائی

روپ-٣٦

ٹل: پنڈ برھمانڈ کی کوچ بنا یائی
صاحب کی درگاھ نہ پاوی گا
لاک سیاٹپ کرو چترائی
ھنر ھزار ھلاوی گا
انترا: پوری گر کی دامن پکڑو
چرنی سیس چڑھاوی گا
مھر موج گران کی پاوی
ایسی لگن لگاوی گا

سر سبد سون کایا پلٹی
سھجی ڈن لگاوی گا
دیپک لی مندر پر جاوی
تو کیل عجیب درساوی گا
چکر کوج کلا کو سمجھی
اپنا ھنس اُڈاوی گا
سوگم چوڑ اگم گھر اُلٹی
تو امر نکاتا پاوی گا
پکڑ ڈوری کری نشانا
سوڈی راہ چلاوی گا
سات آکاس کی پرول اگھاڑی
جل جڑ کونتل گھوڑ کداوی گا
سیوگ: اوچل ڈام اوگت سون آگی
اھان جاء سماوی گا
روحل کوج مٹی جب سارا
پیچی آوی نھین جاوی گا

روپ-٣٧

ٹل: امر پرس کی مارگ ھلٹا
اگمر کی دیس سماوٹا
گگن محل کی مارگ چالٹا
انترا: سبد سروپ پر کایا راکی
سھجی پریم لگایا
من کو قوڑ ٹیک مانھی دیا
دوار بوند ھلایا
تیجی چوٹان جب پیو بلونتا
بجر پرول اگھاڑی
سرویم سیج پون کی کوٹی
پکڑ اکاسون اُڈاری

مين پنچي ڪا سَد مانگ ليا
ڏار سُون تار ملائي
لامبي ڊور جيوَن هاٿ سُون ڇُٽي
ڳڏي ڳگن پراڊائي
ڦوڙ اڪيسي برهماند ڦراپر جويا
عجب ڪوئي ديس درساٿا
اٿ-گهر ديو اُهانِ اوناسي ڪا ڊيرا
هَنسا ڪا لوڪ لڪاٿا
اڪيہ منڊل جهرا چو مڪ جهروڪا
بينا ابناصي راجا
اڪنڊي جوت جڳي اُس آڳي
غيبي بجي باجا
سيوگ: ستگر صاحب کي پرتاب سي
پيا امر لوڪ ۾ واسي
روحل راهہ اڳم ڪا جانيا
نرڀيہ نگر ولاسي

روپ-٢٨

ٽل: هم هون صاحب سروَ کي مالڪ
خلق خلقٹھارا
جات آجاتسُون نيارا ڪيلُون
ايسا سَروُپ همارا
انترا: ميرا اوگت سُون اظهار
نهين ڪوئي رُوپ آڪارا
اوهي آروُپ ڪسي نهين پايا
پُلا ديک پسارا
چودهن لوڪ اِڪيسي برهماند
ايهي تو بنيا وِستارا
گهڙيو گهاٽ ڪون سَت ڪر مانا

اوگهٽ لاڳي نيڪارا
ميرا سُوکم اوگت نهين جاني
پُل ڳيا جڳ سارا
سَارا سنسار هي ڪال ڪا چارا
پڪڙ ڪرنت آهارا
جسي ايهہ همارا وچن ڳرهہ لايا
ڪر چليا ڪوجن ڪارا
نقل ڪُو ڇوڙ اصل گهر پاوي
اُتر جب جل پارا
سيوگ: يَو مِتائي نِر يوَ هوئي رهيا
تج موهہ کي ڏارا
روحل اوهَنگ (رهنت) سدا سڪ مانهي
جو ڪوئي جاني ويچارا

روپ-٢٩

ٽل: جس کي گَت مَت نرمل هووي
اُس ڪو صاحب ڪر.... ٹو
نرڳڻ سرڳڻ نهين ايڪ سَريڪا
اوهي تو پُرس پڇاٹو
انترا: سَکل سُون رِلمِل ڦرو جڳ مانهي
رو بڌيا مَن ۾ نہ آٹو
راڪُو وچار نِنتر نيارا
موج اڳم کي ماٹو
اور ڪوجو سُد سَروپا
ڇوڙ کُوڙ ڪِرياٹو
آٹ گهر آوچل اٹل اڊول
بانڪا نام بکاٹو
سيوگ: پُوري گر ڪا ڀيد جو پاوي
بانڌي پَت پُتياٹو

روحل وَستو گن ۾ جب لاڏي
پرچو پائي پڇاڻو

روپ-٣٠

ٿل: اب ڪيا ڏِگون ۾ آڏنگ ديس پايا
اوگهٽ مانهي آڪارا مِٽايا
انترا: سَتگر صاحب مليا مانهي پُورا
پُرک پرواٿي مک نُور سُون نُورا
آمرت پيالا گران پر دِينا
چڙهي خماري انگ انگ پينا
گُل گئي ڪِڪري ميرا منوا پتياڻا
جان سُون آيا آهان آلٽ سماڻا
سيوگ: ايڪو هي ايک ڪيا هي پسارا
روحل صاحب سڪل سُون نيارا

روپ-٣١

ٿل: ٿَر گاؤن ميرا ٿر نام همارا
آپُون هي آپ رهون نِرڌارا
انترا: تَوان تتان ڪي مانهين
ناهين ميرا ڪايا
پانچ پچيس ناهي ترگٽي مايا
ڪلا هماري سَڪل ڪي مانهي
هو ڪُون آڌار ڪسي ڪا ناهين
سب ڪوئي سَت ميرا نام اُچاري
هم ساڌن ڪي، ساڌ هماري
مُجهه ڪو تو اِڪو ميرا سنت جاني
اور انڌا لوڪ تهين پڇاڻي
سيوگ: سَرو ڪي مانهين ڪون نيارا
ڪهت روحل او سَروپ همارا

روپ-٣٢

ٿل: ايسو اڪل ڪلا ڪا ڪيل هي
ساڌو، اي تو رُوپ آروپ ڪو ميل هي
انترا: رُوپ هي ڦوٽا آروُپ سمونڊ هي
لهر روپ ڪي مانهي
لهر سمونڊ ۾، سَمونڊ لهر ۾
لهر سمونڊ بن ناهي
روپ هي پُتلي، آروپ سوئي نٽ هي
جس ڪي هاٿ ۾ ڊور
رائي تہ مانڊ هلاوي پُلاوي
پردي پيٺي هي چور
جِيون وَڏ ڪنوار بيوهاري سا سُوري
ڪاڍي گهونگهٽ لاوي لاج
آپ ڇپاوي اوران ڪو ديکي
مکون نہ آوي آواج
سيوگ: روپ ۾ روحل، آروپ هي قدرت
قدرت نرمل نُور
گُپتي نُور پرگٽ نور
آد انت پرپور

روپ-٣٣

ٿل: ساڌو! ڪوئي سمجهي راز يُون جاني
ديکت سُنت پٽن نہ آوي
اي تو آنو يو مون ارت پڇاني
انترا: جگت ترنگ سمونڊ هوئي نيارا
سمونڊ مون سرنگ آناوي
مِٽگئي ترنگ سمونڊ هوئي رهيا
پيچي نِير نظر نهين آوي

جِيون پيج ڪا چاند سَلت سگر مين
آپ ڪو ڪَلا ۾ آوي
دِن دِن وَڌت هوت سوايا
پُورنما ڪا گهر پاوي
اگايان گهرن ڪي اُير
نو ڪنڊ تيج پر ڪاسا
ڪانچ تيج پيڙا لي جاوي
آپ هي آپ نراسا
ڪنچن ايڪ انيڪ هي پُوڪن
اننت نام هي ڌرايا
پُوڪن پانچ ڪنچن ڪرليا
اننت نام متايا
تپسيا ڪر راجيسور هوئي
تپ ڪر پيا نيارا
ڪيني ڪمانءُ نرقل نهين جاوي
جس ڪو ماني جگ سارا
سيوگ: ساچ ڪَهت هُون ڪوئي ساچا هووي
سُني همارا هيلا
روحل صاحب سڪل سُون نيارا
آپو ئي آپ اڪيلا

رُوپ- ٣٤

ٽل: ساڌو! سڀ مَن ڪا وِستارا
مَن ڪي هي آتپت من هي پگائي
من هي سڪل سُون نيارا
انترا: من هي آڪاسي من هي پاتالي
مَن جوڙا نر ناري
من هي راجا مَن هي پرجا
من هي بڙا اهنڪاري
من هي گهاتي من هي پاپي
من بوڙي من تاري
من هي بگاڙي من هي سڌاري
من سي ڪاج سنواري
من هي پُولا من هي سمجها
من آگيا ني من سياڻا
من هي گرو جي من هي چيلا
من سُون منش الجهاڻا
من هي چيتن من هي ساڪي
من آتم برهمنا اوناسي
من ڪا ميلا من ڪا ڪيلا
من امر لوڪ ڪا باسي
سيوگ: من موجي الَٽ گهر آيا
آپ مين آپ سمايا
روحل روپ اروپ سون نيارا
نهه نامي نام ڪهايا

روپ-٣٥

ٿل: چيت سويرا چلڻا راهه
بيگ اٺ پراڻي مان صلاح
انترا: آوگهٽ گهاٽ سُرويم گيلا
بن پگ پيندا چلڻا اڪيلا
ڪرت پُڪارا سانير هيلا
غافل هوئي ڪيون پيو گمراهه
تُرت چلڻ ڪي تياري ڪيجئي
گهڙي اِڪ پل دَم دِل نا ديجئي
اپنا اگم ڪا مارگ ليجئي
تو تَم پهنچو ڪهون نُور ناهه
جاني نا دور رهن نانيڙا
ڪٽنب قبيلا ديسئي نا تيرا
ڪوئيو پُڪاري ليکر پيرا
پيو ساگر ڪا پاري درياهه
اب ڪا چُڪا پيو پيو پولا
ڪُبڌ ڪُمت سَنگ ڪيون نر ڪولا
نام ڪون چوڙ چوراسي مون ڊولا
هر بن ڪون تيرا همراهه
ديهه مانڪ تون امولڪ پائي
پجن ڪِئي ڪِچ هوت پَلائي
جان سڪو تو جان ميرا پائي
وير وير مين ڪرون آگاهه
سوگ: سار سبد پر الٽ سمائو
لهر بهر ڪي موج ملائو
پوت لوڪ پر ڦر نا آئو
رهت روحل پيچي بيپرواهه

روپ-٣٦

ٿل: سڪل اوتار ڪو ايڪ هي مول هي
صاحب سڪل سون نيارا
نبيان تُرڪ اور هِندوان اوتارا
اي تو بنيا پسارا
انترا: سوا لاک نبي هين تر ڪان ڪي مانهي
هِندوان چويس اوتارا
چار ڪتيب پر تُرڪ آلوڊا
چار ويد هِندوان را
مُسلان ڪرت نمازان روزا
ذڪر فڪر ويو هارا
مَڪا مدينان ڪر ڪر مرگئي
جَنم گنوايا سارا
ڪرت گيارس هِندوان رَکتا
اِڪا دِسي اهارا
آلسٽ تيرٿ جائي جائي پنڪيا
جانيا نهين وچارا
سُنت ڪر ڪي تُرڪ ڪهايا
بات ڪرت بيڪارا
هِندوان گهاٽ ڪندور جٽيوا
تِلڪ لِلاٽ لگارا
هِندوان پُوجن پتر پاٿي
ديو ديو دُوارا
مُسلان هاڙ قبر ڪا پوجي
ديوي دُرود شوڪارا
هِندوان تُرڪ دونون گهر پولا

باندَ يا نهين يتيارا
جَگ چاري ٿي دعوئِي ۾ کويا
سَرَ سَرَ مُوئي ناکارا
سيوگ: سنت فقير هي وان سُون نيارا
کيلي کيل کلارا
روحل رمز سمجهہ سَک پاوي
ايسا کوئي نر سچيارا

روپ- ٣٧

ٿل: هم بازيگر بازي کيلون
کوئي ويکي نَر سچيارا
نٽ بازيگر نام همارا
اڌر کيل نيارا
انترا: ساتوين پَيال نشان اُپايا
دَهون دِس منڊيا پسارا
انحد ڍُول باجي نوَ کنڊ اُپر
لاگ رهيا جهڻکارا
رَچيا راج پانچ نَو پَسرِيا
اُتپت بَنيا آکارا
برهما وِشنو شِو پانڊي رَمتا
ناچ کري شکتي پيک نظارا
پانچ پچيسي سب جگ موهيا
تان لاگا تتکارا
مُورک ديکت مانهي اَلوڏا
وِرلا جان وِچارا
جنتر منتر وَچن سِڌائي

بنيا دس اوتارا
ايسي هلائي جگت کو چليا
او بهي ناهي کرتارا
بارهہ بهتر پنت کهيجئي
ايهي اوليا وِو هارا
پکا پکي کر واٽيا بانڌا
پايا جَم ڏُوارا
نِرگن نام سکل سُون نيارا
نِرپک رهي نِرڌار
نِر آڌار آڌار نہ راکي
سوئي هي سرجڻهارا
سيوگ: سَت کهون مين هيلا ساچا
سُني کوئي ساڌ پُکارا
کَهت روحل ميرا کوج وچاري
تو پاوي کيل آڌارا

روپ- ٣٨

ٿل: کوئي ايسا صاحب کا ساڌ هي
(جو) ساڌو کيلي اُنِ مون نہ سهج سماڌ هي
انترا: ست سبدان کي ڏوري پکَڙي
نِس دن ڏِن ۾ لاگ
پانچ پَچيسي مار هٽائي
آسا ترسنا تياگ
اَرڌ اُرڌ کا کري نِبيرا
پورا راکو پرياڻ
کايا کوج هووي جب نيارا

تو پيچي نِرواڻ
پِنڊ برهمانڊ کا انڊا ڦوٽا
پاوي امر لوک را ڌام
آڍِگ آوَچل ديس کَهيجئي
آهان هر ليوين وسرام
آوي نہ جاوي مري نہ جَنمي
آتپَت پرلي نانهہ
سنت صاحب کا کَرت ولاسا
اُنهي آستانا مانهہ
سيوگ: آکا هي بَدبَد جيوَن جل کي مانهي
تيون اڻ چر اکل درياهہ
آپي هي اُپجي آپي هي وِناسي
کَهت يُون روحلَ شاهہ

روپ-٣٩

تل: ساڌو! نگر همارا نيارا
اور لوک سب اورانهن رهہ گيا
پَرسي کوئي هَنس پيارا
انترا: آد پُرس شِو وِشنو برهما
اِن چارَون کا وِستارا
چودهہ لوک اِکوسي برهمانڊ
اوهي پيد پسارا
ڌرم رائي هي سب کا راجا
لَ جِيو نرک ۾ ڍارا
آکيہ بَرج سُون اوتار اُپنا
بَيکُٺ ۾ کرت گذارا

اِنچا سَرُوپي آد مايا
اوپي چَلت کري چوڌارا
بَڙِي بَڙا او سُور نر مُون جَن
آنت چَل چَل مارا
تينتيس کروڙ ديو سُورگ مين
بينا نکتر نوَ لک تارا
کلنک لگايا لي گوتس چاند کُون
سور وير گِرنارا
سَهس اُپر پانچ نام نهرائي
تين آنڊ مان دوئي پارا
آجر آجُوني چَندر سَت سُکرت ڌَياوي
يُون نهين اُتري پارا
سَترهہ کنڊ پر چار ڌام هي
جس پر جَم کا دُوئارا
ايک نِرنجن چار شکاري
باجي کال نغارا
اِس پَد اتيت نهين ماني پَروانا
کِسي کانہ چَلي سازا
رَرنکار اوگت پر اَلَتِيا
هنس وَن کا سَنگهارا
کال ڏادِي سُون کوئي نهين ڇُوٽي
کِر جيوُون کا نِستارا
سَاگي نام ميرا لو سُمرو
اور نام ٽکوارا
کوٽ اُپائي کري بَهون کِيتا
سمجهي نهين سنسارا

آيَہ آوناسي اڳهناسي نهين پَڳي
پُجسِي ڪوئي هَنس سچارا
مانسرور مان هَنس وراجي
ڪري اَمت پوجن آهارا
مانڪي مان اُهان سون آئي
ڪايا مين ڪَرت سونچارا
ست سَبدان سون سَرشٽي اُپني
اُتپت ڪا آچارا
ايسي وچن سون اُهان نهين پَڳي
جن سون بٽيا آڪارا
نج نام همارا سار سبد هي
آجر جَهري انتر جهارا
اُس ڪي ڊور آمر لوڪ مانهي
ميري سَروپ منجهارا
پانچ ڪروڙ سون سار ڪي
نِهہ سون ڏام نِهارا
راڪسي ڏِيان وِچار وِويڪي
ڪَر ليجئي ادم ڪرارا
پانچ ڪروڙ سُون وانڪي آڳي
گهام گُنگي پُٽڪارا
پانچ ڪروڙ سون اُن ڪي اُپر
گهام اديٺ گهٽڪارا
پانچ ڪروڙ سون جن ڪي آڳي
امرت ڏام ڪي ڏارا
پانچ ڪروڙ سون اُپر سون
سگندي ڏام ڦوهارا

پانچ ڪروڙ سون پر سون ڪهيجئي
اُن مَن ڏام ديدارا
پانچ ڪروڙ سون پر ڏام اَچرنگي
اچرنگ آوي اپارا
پانچ ڪروڙ سون پَر سون سڪ ڪي
موجي ڏام ملهارا
اور پانچ سون اُن ڪي اُپر
پر تبب ڏام پتيارا
پانچ ڪروڙ سون پر ڏام اَجاسي
جاني ڪوئي جانٹهارا
پانچ ڪروڙ سون اگل سون هي
ڏام اُجوال اُجيارا
سيوگ: پانچ ڪروڙ سون اُن ڪي اُپر
اڳ مڳ ڏام نروارا
پانچ ڪروڙ سون پر مها چاندٽا
روحل صاحب نِرڏارا

روپ- ۴۰

ٽل: ري هَنسا، امر لوڪ سهاوٽا
مَرت لوڪ مت ويس
ري، هنسا، ڪري ني پياڻ پڇتون
الٽ اگم جي ڪي ديس
ڦر اهاون نهين آوٽا
انترا: هنسا بگلان ڪي ديس ۾ آيا
جتي جاڻ نہ تيري پڇاڻ
هنسا، ڪون بيوي تيري پارڪا

اي تو انڌو لوڪ اجاڻ
ٻَو ساگر کي سِير ۾
ٻُڏو (ٻڏو) جاوي سنسار
ٻجن کيو سيئي اُتريا
گيتا لاڏا گينوار
ري هنسا، تيري ڪُل مون ڪوئي نهين
اي تو جگت ٻٺاٺو هوئي
مانسرور کي مُلڪ ۾ تون
جا راج همارو هي جوئي
آکيہ منڊل ستّان هي
اُهان هِريوَر هنس چوڏار
هيرا موتي لال هين جانِ کو
چُگ چُگ ڪرنت آهار
نِر ڀَوَ اگهر گانوِ هي
اُهان پهنچي ڪڙي پَرياڻ
ٻگل ٻاچان ري گِر پڙي
ڪوئي ڪوئي هنس چڙهي نروار
سيوگ: اُهان گيا آوي نهين
اڏِگ اوچل ڏام
روحل کو اَٽ راج
آڏر اگم نج گام.

روپ- ۴۱

تل: لاگي پريت پيا جي سُون
اور بات سڀ ٻولي
آنتي کو کوج کهيا نهين جائي
سيج بَني پر سُولي
انترا: دنيا همارا درد نہ جاني
بيدردي ڪيا بُوجهي ري
لاگو ڏام جان کوگهٽ مانهي
ٻيڙ اُسي کو سُوجهي ري
وِرهہ ويراگ دل ٻيتر جاگيو
ايسي لگن لگائي ري
ڀُل گيو هي تن من ميرا
جنهن دي خبر نہ پائي ري
ڪون هلائي هم کو هيريو
غيب کي مانهہ غلطا نا
ديکون ديک ديکن ۾ نہ آئي
هوئي رهيا حيرانا
سيوگ: جگ جَنجال گينو مِٽ ميرا
رهي نہ ڪُل کي آسا
ايڪا ايڪ نام کي هي آسا
روحل رهنت ٻياسا

روپ-۴۲

ٹل: ساٿي! چيتن راجا راج ڪماوي
جان ڪي پرجا بھت سک پاوي
انترا: محل چوبارا عجب جھروڪا
چيتن تخت ورا جي
رام نام ڪا نشان اپايا
غيبي باجا باجي
ديا ڌرم دوئي پرول بيٺا
جپ تپ فراش دوئي
آو داوِ دوئي خاص حضوري
سُرت نرت پاس ھوئي
سيل سنتوک پريم وويڪا
پانچوان ھمراھ وِچارا
گيان ڌيان دوئي مانھي حاضري
آٺ پھر اک سارا
جت ست دوئي ديس دِوان
پوري عدل ھلاوي
درڙ سنگاسن ڇتر جھنڊا ڪا
ڪميا چمر ڍلاوي
سيوگ: چڪوِي راج پيا ھي نِر ڀيه
دھون دِس ڦر گئي دھائي
روحل راؤ رک سڪي پرجا
جب لاگي چاپ سوائي

روپ-۴۳

اکل کلا مانھ ئي هَرجن کيلي
رھي نراسي، آس نھين راکھي
ڌرن اوپر پگ ميلي
انترا: ٻنون پگ پيڊي سھجي چالي
گون ڪرت ھي الٽي گيلي
جاگرت سو وَت سپن سکوپَت
ايک ڏن لاگي سانجھ سويلي
بنا ڪنٽي جيپا وَچن اچاري
اکر ڪي بات کھي بن ھيلي
اکيان بنا آٺ پوم بتاوي
سورما وھي وان پنٿ سھيلي
بن مک امرت پوجن کاوي
منچا ڏاپائي دال در ٺيلي
آنا سورت سون اپيما پيوي
اَمي رَس پيالا اڌر جھيلي
سيوگ: سڪرت ڦل ڦليو گھٽ ڀيتر
روم روم جا ڪي واسنا ڦيلي
الک بات لکي گر گم سون
روحل سور کھي نج چيلي

روپ-۴۴

ٹل: سنت جن پاس رھي نام ڪا بيڙا
سني ڪوئي ھيلا چڙھ آوي سورا
اگم لوک سون آيا نيڙا
انترا: سنت ڪا بيڙا لي سب ڪو بلاوي

سر سانتي لي جاوي پيرا
چوڙو، سنسار هي جوٺ پسارا
ڪال ڪروڌ ڪبوڌ ڪا گهيرا
ونن مانِ چليا ڪوئي ڦورا
جم ڪا متاوي جگهڙا جهيڙا
سب مرجات لوڪ لاج ڪوئي
هوئي نرواڻ نہ راڪيا چيرا
سوين نِڪتر مانهہ صورت (سرت) لڳائي
پوجل آپاپ اٿاهہ هي پيڙا
ڏوت پوت مچ پو ساگر ڪا
ستگر نيل ڪرايا سيڙا
سيوگ: پيندي پياٿا ڪرت رين دِن
جلد جهاج ڪيا لي نيڙا
پور سلامت پار اُتاريا
روحل امر گهاٽ گم گيڙا

روپ-۴۵

ٿل: جس گهر سون تُم آويو
اس گهر هنس جائي
سنگ گران ڪو ڪر چلو
پل ۾ ديوي پڄائي
نرييہ نگر مانهي تِر رهو
انترا: اوران تو گهر اُونڌا منديا
تين لوڪ ڪي مانهي
برهما، وشنو، شو پهنچي ناهين
چار وير ڪون گم ناهين

چودهن لوڪ ۾ لوڪ ايڪ هئي
نو ڪنڊ جگت ويو هار
سات ديپ برهمانڊ نهين
گهاٽ منگل ناهين آڪار
سر اوسر دانو ديوتا
اور سرب اوتار
آهان تو ڪوئي پگا نهين
ديهہ گهر متا ڪيئي بار
چاند سورج آهان نهين
نڪتر تارا نو لاڪ
ڌرو منڊل مانهي الجهايا
مر مٽ گيا هوئي راڪ
ڌرم رائي ڪو سب ڏنڊ پري
پڪڙ دوت لي جائي
چودهن لوڪ ۾ جو بسي
انت چوراسي پائي
آهان رنڪار اوگت ناهين
محل نهين آنل ڪوٽ
ڪوئي آوِ ناسي سرور ناهين
سي پر جس ڪي چوٽ
سار سبد نج نام هي
جس ڪو ليو اڌار
اسنڪ اپر ڌام هي
جهان رو پجن ڪرو اڪسار
آهان سرت نرت پهنچي نهين
آنا سورت ڪو کيل

امر لوک سهاوٹو جهري
کر کر ليجئي گيل
اهان سنگهاسڻ (تخت) دربار هي
چمر ڍلي چوڏار
هنس کهڙي سن کر رهيا
موک هي سنسار
سيوگ: اوهي تتو همارا ڏام هي
اسنک جگان تون اگياد
روحل دوئي هر آويو
انت اڌا هرڻ ساڌ

روپ- ۴٦

تل: هر، پنکتن، هر نام اُچاريو
نس دن گهر گهڙي اک پل دم
انت بينت کد نہ وساريو
انترا: قرت اداس جگت سون نيارا
من ممتا کي موه نواريو
کام کروڌ پانچ پچيس لي
سڀ ورهہ اگني پاريو
کميان مهان بل گيان کا باڻ
ست نام کڻ لي هاٿ ۾ ڌاريو
کلچ کرم ڏک پرم وکارا
سڀ دل پکڙ کاٽ سنگهاريو
گهاٽ متائي اوگهٽ گهاٽ راکيو
نهہ کلنک موئي سڀ کلنک اتاريہ
مرت لوک کي آسا چوڙي

اصل ٹکاني آڏو چتاريو
کسنگ تجيو ست سنگ ۾ راضي
نام کي تار سون سدا خماريو
رهين غلطان انتر ڏن لاگي
انت انت انتو اُچاريو
سيوگ: جنهن جانيو صاحب پڇانيو
ڏر ڏيان وويک سڌ گيان وچاريو
روحل راهہ سيڌي چالو
ان سنت هنس اپنو اباريو

روپ سارنگ- ۴٧

تل: برست پريم بادل گهن ميهہ
برهہ کي بوند پڙي جن اُپر
دن دن وڌت سنيهہ
انترا: امرت ڌارا رم جهم آئي
پيوت امي رس ناهر پائي
کرم نہ لاگي کيهہ
گجي گگن ۾ انحد گهنور
ڏاڏر بولي چا ترک مور
آتم پايا پيهہ
گيان گهتا کر ڏهہ دس آيا
جيو سيو ۾ الٽ سمايا
پل گئي تن ديهہ
سيوگ: پيا چت چين کبديا پاگي
روحل روح انتر ڏن لاگي
چرن کمل ۾ ليهہ

منگل-۴۸

ٽل: پياري ڏک ڏک دور وڊار جگت کو
سنگ تجو ڏيُڏا کوئي
سُمبت کارج سمجھو
پياري ستگر سُون سي هوئي
پر مارٿ جِيوِ کا
ديوي ٽرت بتائي مارگ پِيو کا
پياري راک وچن پر ڌِيان
سوني نج کان سُون
مَر جِيوا هوئي رهو سدا سانچي ڌيان سُون
پَياري اور کام آکام
سدّ کام ايک نام هَي
نام لينا نِرواٿا
نج ڌام وسرام هي
پياري اصل تکاٺا پائي
دوجي نهين آسا کري
راکي نهين پاچل اور
پيا سنمک بسي
سيوگ: پياري آرس پَرس هي ديدار
پيا سَنمک بسي
روحل صاحب کي سنگ سدا
رِلمل هنسي

منگل-۴۹

ٽل: پياري مانکو رَتن آمول
کيسي پَن پاويو
انترا: کوڙ کپٽ کر جگ مانهي
جنم گنوايو
پياري چيتناهي تو چيت
اچيت کيون رهئيي
صاحب کو نام سنيار
سانچ ٽجھ کيون کهئيي
پياري سَتگر تيراهي شيام
سِيس چرني ڌرو
سهس بار قُربان
اپنا تن من کرو
پياري سِر سانئي نام سٽائي
سهانگو جاٽيو
مهر آکر کي موج
سُهاگڻ ماٽيو
پياري سَتگر ديوي سُهاڳ
ڏهاڳ آوي نهين
نينا چڙهي خُمار
آتر جاوي نهين
سيوگ: پياري، لٽ پيا کي سيج
ڏک سي وسار گيا
روحل صاحب بُهت آسنگ
آنند پيا

منگل-٨٠

تل: پياري، ڪنچن نال سَنجوڳ
آج پُونم پيئي
هرڪ راڪي نج نام
اچرنگ آنتي سَهي
پياري، سهج سول سينگار
ست سنگت جائيو
پرم ڪا پردا توڙ
ڪَل لاج گنوايو
پياري، اي ڪايا دِن دوئي
ڪَجهه سُڪرت ڪيجئي
نج نام آمي رس
پريم پيالا پيجئي
پياري، سبد ڪي ڏور لڳائي
چڙهه مڪڙي تار سُون
آنا سُورت ورتي ڏار
آپ سنسار سُون
پياري ستگر ڪو ڪرسَنگ
پيا جي سُون مِل رهو
او سُک آنند وِلاس
ڪسي ڪو مت ڪهو
سيوگ: پياري، سدا رهو غلطان
منگل گائيو
روحل صاحب ڪي ڏام
هنسا پاويو

منگل-٨١

تل: پياري، آج آنند اُچاو
تِت پُونم وار هي
انترا: رِلمِل ڪرو جائي سنيهه
سَت سَنگت سار هي
پياري، وَندنا ڪر هوئي آڌين
گر ڪي چرني رهيو
راهه نِرنتر ڌيان ستنام
آهه نِت ڪَهو
پياري، سَدُ سُرت ملائي
ڪر ديدار سَروپ ڪا
آسَنڪ سنس سَر اجوال
اڪنڊ آنُوپ ڪا
پياري، اڪنڊ آنُوپ هي آپ
درسن پرانيو
هنسا ڪري ٻَهو ڪليل
وچن ميرا مانيو
سيوگ: پياري، اهان گيا نهين آوي
ديهه پاچي ڌرائيڪي
روحل امر پُرس ڪي ڏام
پگا جائيڪي

چاپ- ۵٢

ٽل: رام نام ڌن ستگر ديا
سِر کي سوديِ پيالا پيا
انترا: گهٽ پيتر کا کوج بتايا
ست سبدان سُون سوجهي کايا
مَل چکر پَلهرُ در ڏتائي
لِنگ چکر سُون ديهه پَلٽائي
ناڀ ڪَنول سي الٽانا
اُهان هي وِستن کا نشانا
دل دريا پريا پرپُور
دي ڏُبڪي نِت بَرسي نُور
هرديه ڪَنول مين شِو در سايا
هِيرا مانڪ موتي پايا
ڪنٺ ڪنول ۾ هنسا بولي
تِر وِيٽي کي ڪڙکي کولي
پَنور گفا ۾ ڪرت نِواسا
کو آميرس پئي پياسا
گگن منڊل ۾ هٿا جهنڪارا
انهد باجي ناد آپارا
جاگي جوت تيا اجوالا
من چت هوئي رهيا متوالا
پريم ڪنجي سُون پرول اُڏاڙي
ايڪ هاٿ کي لاگي تاڙي
پُورب پَڇم کي گهاتي چڙهيا
الٽ اگم کي مارگ پڙيا
ترڪٽ ڪول چڙهيا نِرواٽا
پيڇي هنس اڪاس اُڏاٽا
جائي پُگا هي دسوين دُوار
سهج سمجهه سُون کيا ديدار
سيوگ: آسنڪ سَن پر اوچل ڌام
اُهان هريجن کيا وسرام
روحل صاحب آيو آپ
مِٽي چوراسي لاگي چاپ

گر سبدي روحل صاحب کي چيلي کو پر بوڌ-٣

آرت، نام اُناوي، اُرڌ، نام الٽاوي
ارت نام کا غيب آواز
اُرڌ نام کا انحد باجا
ارٿ نام سات ديپ کو ڪندا
اُرڌ نام پِنڊ برهماندا
ارٿ نام کا سکل پسارا
اُرڌ نام کاهي اليڪارا
سِيس گران کي چَرني ديا
ست نام کا بيڙا ليا
ست نام کي پُولي پاکيا
چوراسي ۾ پڙنا راکيا
شيام اکر آروُپ کي ريک
(کول کِڙکي) اپنا صاحب سَنمک ديک

روحل صاحب پربوڌ نج

چيلي کو سُناوي ورتي رهتي
بتاوي نج نام سُناوي نج سو روپ
لکاوي پرم متاوي- ڪيو نهين
ڏولا وي- سِدَ مارگ پاوي

نج هنسا بڙا نام کا چيل
گر صاحب کي بچني کيل
لي سار سبد او آلتي گيلي
آنا سُورت امر گهر ميلي
ڏور اپر چڙهه ديکو سَروپ
غيبي درس ايک آنُوپ
سکل ديپ پنڊ برهمانڊ سُون نيارا
سَرو منڊاد آسنک سُون سُود يارا
اس کا نام آنتي ڀر ليجئي
چپانا پيد، پرگٽ نهين کيجئي
هَنسا، تر کو لاک دَهائي
سيس پنڊ تو کَهيو نه جائي
جي کوئي هَنسا پُورا هووي
جس کي گت مت ساري جووي
نام سنياوي پلٽي ناهين
اس کو ليجئي ست سنگ مانهين
جدان ايسي چيلا کرو منظور
پيچي بچن سُني کوئي سُور
جي کوئي هنسا آپ اباري
تو چل آوي پاس هماري

دوهڙا

روحل نام کهايا
هم هين آپ وهي آپ
سَرو اوتار کا سِر ڏٽي
سپ سنتن سر چاپ

روپ آسا-٨٨

ٽل: ساڌو! تَن چنتا کيون کري
ميرا صاحب ساهو کارا
چاهه کري سوئي آئي ملي
روزي سَنجهه سَوارا
انترا: روٽي لنگوٽي اتنا داتا ديوڻ هارا
آپ دِوائي آپ کو هرجن هَرکا پيارا
پنکي پنکيرا اجگرا
سروَ جِيون کا سارا
ڪيٽيئي کِيٽ پلٽ هين
اوهي ديوڻ هارا
نو نِندَ لَڇمي سَنگ سَندا
رِڌ سِدِ پرا پندارا
بانٽ کرتا وي گهر گهر
مايا انت آپارا
سيوگ: هَر جَن هَر، کا گماشتا
وٽجي نام واپارا
روحل رگهبير هَردَوَ وسٽ هي

پوجي پوڄن هارا

روپ-٥٦

ٽل: آئو سنتو! ميرا پيارا
نج تنت کا کري وستارا
آنيڪ مون ڪيون ڪرهوا اِڪساري
شِو شڪتي مل ڪيا سنجوگا
انترا: چوٿا بيج ڪنول سمايا
ڪنول مون اِڪ آنڊ ٿپايا
آنڊ مون گهڙيا آڪارا
پيچي گهڙيا سيس ڪپارا
جس ڪي اُپر جوت ٺهرائي
سوڪير تنت ڪي سيج وڇائي
پرم ڌام سون پرم تنت آيا
لهر بحر ڪي مانهه سمايا

....

ٺايي ناڙ سون آيا
آيم الک کا پيوا
ڪوئي سنتا کايا ميوا
پيچي ستگر سبد سُنايا
بچڙيا هنس ڦر ملايا
سيوگ: روحل صاحب ڪيا آمرا پر ڊيرا
گر پر تاپ ٽريا جم ڦيرا

روپ-٥٧

ٽل: هر هون سڪل، سڪل سون نيارا

انترا: هماري ديس ڌرتي ناهين آڪاسا
نهين ڪوئي ڏونهه ڌوڪارا
هماري ديس مين چاند نهين سورج
نهين ڪوئي نو لک تارا
هماري ديس ۾ برهما ناهين وشنو
نهين شِو شڪتي آڪارا
سيوگ: ڪهي روحل سنو پائي ساڌو
ڪبير نام همارا

سبد ڏوگرپوري-٥٨

پرسن روحل روحل صاحب سون پوچا

ٽل: ڪهو تمهاري يگتي کا پيد
پڪتر ساڌو پوچي
انترا: ڪهو ديو ڪهان سون آيا
ڪهان سمايا پنٿ
ڪون پرس ڪي سنگ رميا
ڪيون گهريڙا سنت
ڪون سا ڪنول لي هاليا
ڪون گهوڙي اسوار
ڪون يگتي ڪو ساکيو
ڪون يگت ڪو دوار
ڪهان تمهارا راج هي
ڪون چوڪيدار
ڪون سي ٺور ٿم ڪرو نوڪري
ڪونه سا يگتي دوار
ڪونه سون سون آيا
ڪون سون لي جائي
ڪون سون تيري سهج سماڌي
ڪون سون پرڪاس (؟)

سوگ: ڪون پڳي اس ديس ۾
ڪون پايا نروان
سامي ڏونگر پوري بوليا
ڪون سي ڪلا ڪليان

اُتر روحل صاحب-٥٩

ٽل: ڪهون هماري ڀڳتي ڪا ڀيد
ڀڪتر ساڌو ڪهي
انترا: آوگت ديس اگم سي آيا
پريم سمايا پنٿ
ساچي پُرس ڪي سنگڙي رهيا
بڙي ڏريڙا سنت
ناڀ ڪَنول سُون هاليا
پَون گهوڙي اسوار
ست ڀڳتي ڪو ساڪيو
ڀڪتي پڇم دُوار
گگن همارا راڄ هي
چيتن چوڪيدار
سُوڪهڻ نُور ڪران نوڪري
سُون ۾ رهيا سمائي
بيگم سُون ميري سهج سماڌي
آَپرن سُون پرڪاس
جَڙ سُون سُون آويا
سُون چيتن لي جائي
سوگ: بچن ڀڳي اس ديس ۾
هَنس پاوي نروان
شيام سرني روحل بوليا
برهم ڪلا ڪليان

نج مُول گرنٿ

سب ڪا صاحب هم هُون
ساڌو روحل نام ڏرايا
هُون تا ويهه، ديهه نامين ڏاري
جد مين ونس بٺايا

اوگت ڏام بنا جائي بيٺا
حُڪم رچنا ڪا ڏِينا
اوهي هَي سو وَنس همارا
جِس وستارا ڪِينا

آَڪ محل بَنا چوبارا
سيت سَيج گڙهه پارا
جهلمِل جوت اڪندي جاگي
اَچريا سبد رَنڪارا

سوئي ميرا ونس نام آَوِناسي
هوئي رَگنيا اُو گنگا واسي
آَوناسي مون نِرنجن ڪال
ڪال مانهه پَرڪت بهر حال

پرڪت مون مهاتت ڪيا
مهاتت مون تامس ٿيا
تامس مون شڪتي هوئي
شڪتي مون آڪاس تت سوئي

آڪاس مون سپرس پرڪاسيا
سپ رس مون پوَن اُپاسيا
پوَن مون جوت پرگٽاڻي
جوت مون پيئي تيج نشاڻي

تيج مون سُو ڪيم رس اُپايا
سُوڪيم رس مون جل تنت نهايا
جل مون هوئي پيدا گنڌ
گنڌ مون پُوم تنت بنت

پُوم مون اِيشوَر هويا
ايشور مون جڙ چيتن اُپجويا
ان دونان تون تِين گڻ ڪِنيا
تِين گڻ تون پاپ چوت لِينا

سُوڪيم نوان تنت ڪا پيا سَريرا
جس مون اِندريان انگ ڏِيرا
تمو ستو رجو مون من راجا
اِن سَرَو هي مل ڪين انڊ سماجا

اِنڊ مانهه نج آنس سمايا
اُها آد پُرس اُپايا
اُپجيا آد پُرس مون پَدم
جس مون سگل پَوَن ڪي سَدم

سَرم مون برهما ديهه ڌاري
برهما مون شِو برهما چاري
شِو مون وِشن (جس) اُتپت ڪيني
انت سروَ اگم گهر ليني

راجس مون (پيئي) آد مايا
آد مايا مون سَروَ بِيج اُپايا
تين بَدهه لوڪ تين ڪا ڪينا
سو رگ لوڪ ديوتان ڪو دينا

انت دِگ لوڪ پِتن ڪو سونپيا
پُوم لوڪ مانهه مانو جونپيا
اوسر لوڪ دُوجي پُوم مانهه راڪيا
مهر لوڪ ۾ جَن چوڪي باڪيا

ست لوڪ مانهه تپ ڪرڻ والا
بَيڪنٺ لوڪ مانه پَڪِت ڪرن والا
سر اوسر جوگي سنياسي تپسي
رِڪِي سَر جَتي سِڌ سَٽ درسي

چٽيسي پاکند (مانهه برتي لوڪ)
بارهه بهتر پنت هِندُو ترُڪ
(اي سَروَ لوڪ) چارون لوڪ مانهه واساهي
اي ڪال ڪا ايڪ گرا ساهي

ڪال ڪنڊ- جي ڪوئي اوتار لوڪ هيي
سوئي سَروَ ڪال ڪا سَرُوپ هيي
آڪار جي ڪوئي هيي
نام رُوپي بندهن هيي

ايڪو سي برهماند هيي
اي توجم ڪال بٽياسي هيي
جي ڪوئي پُرس لوڪ هيي
سنت فقير بٽت هيي

همارا اوهي تو جم ڪال سون جورارو هي
ان ڪي چودهہ لوڪان سون ڏام نيارو هي
انهون صاحب هم هين ساڌو روحل نام همارا
آدبَدَ آجر پيالا پائون، ڪوئي هووي هنس پيارا

اگم لوڪ ڪي ٻَات سناؤن
سب ڪاميٽون ڀرم انڌيرا
جاوي آگيان سُدَ گيان پاوي
ڪوڙ سات ڪاڪرون نبيرا

آن ڀَئي راهہ اِٹ ڀُوم نريئيَ ڪا
سهجي ديئون بتائي
بي طلبان آوان پُهنچي ناهين
طلب ڌري سوپائي

بيد ڪتيب ڪي ڪاڻ نہ راڪون
نهين (جاڻو) جگت مرجاتا
سروَ جگتِ ڪا هم هون صاحب
سروَ سڪل ڪا داتا

الٽا راهہ همارا سادو
ڪس ڪو هات نہ آيا
ڪٿني ڪت گيان ڌيان ڪرتا ڪي
ڀٽڪت ڦرت اجايا

ڪنهن ايڪ ميرا مرم نہ جاڻيا
ڀيو الجهن ڀاري
آسنڪ جگان ڪي پچ پچ مرگيو
نهين ڪنهن لاڌي ڏام هماري

آوگت ڪا آبناسي ڀُلا
(جم) ڀُلا ڪال ڪسائي
ڀُلا اوتار چوبيس جگت ڪا
سوا لک پيغمبر خبر نہ پائي

تينتيس ڪروڙ ديوتا ڀُلا
سورگ لوڪ ۾ واس ڪيا
پياٿا تين لوڪ مانهہ نهين ديا

سيسرَ نام ڌراڪي ڀُلا
ڪال پڪڙ ليي جاوَي
ڌرم رائي ڪر عدالت ڀَہ
جوئِي عدل هلا وَي

ڀُلا اِندر تامين گاجي
ڪر تاپون اسواري
ڇپن ڪروڙ مِيگهہ وس ڪيا
(توڀِي) نهين نج وست وچاري

اننت ڪوٽ آد پُرس هوئي ڀُلا
جل مين جوت جگائي
بُجهہ گئي جوت سُڪ گيا پاني
مِٽ گئي آد پُرسائي

اننت ڪوٽ برهما هوئي ڀُلا
ٻڪ ٻڪ بيد سُنايا
اننت ڪوٽ بيد ڪٿ موئَا
ڦر ڦِر جنم ڌرايا

انت کوٽ سنيو شِو يَلا
جتا جڳت نهين آئي
اصل بات کي خبر نه پائي
جوُني نقل هلائي

انت کوٽ وِشنو هوئي يَلا
اڻ هوتي اتپت کيني
آسنک بار گيا پر ليئه پيڙا
ميري ڏام نه چيني

انت کوٽ آئي مايا هوئي يَلا
کينا بِيج پسارا
پَٽ درسن چتيسي پاکنڊ
مايا چَل چَل مارا

انت کوٽ کُورمر هوئي يَلا
مٽ گيا دگ ڊِپال کا ڦيرا
انت کوٽ سيس آرڌ هوئي يَلا
لٽ ليا هي دي جر گهيرا

انت کوٽ ايشور هوئي آيا
اِس تاپ کر تاپا
آسنک وار ميلاني هوئي پلٽي
چَليا سڀ پر جر کا ساکا

انت کوٽ کا سب هوئي چَليا
انت يوگ موراٽي
انت کوٽ چاند سوُر تارا
انت وار هوئي سرشٽ رچاٽي

ڏروَ پرهلاد هرچند راجا يَلا
پاندوَ يَلتيا بڙ راجا
تين لوک کي پدوي پائي
سب اوليا کر تر ساجا

انت وار پيئي مري سُميرا
انت وار پيئي کُوير سوني
انت وار هوَي آکِيه بڙ آگا
انت وار لي پر لنيه کوني

انت وار لي اُتپت کيني
انت وار هوئي کرمت جائي
آسنک جگ پيا پرلَيه
انت وار ڦر سرشٽ رچائي

انت کوٽ رک تپسي يَلا
تپ کر رهه گيا اٽا
اصل تکاٽا هاٿ نه آيا
آڏا رهه گيا الوٽا

انت کوٽ پِير اوليا يَلا
کرامت کر دکاوي
اصل آروپ اپنا نهين جانيا
هوئي مغرور اور آپ پڏاوي

جوگي جتي انت کوٽ يَلا
سامي سِڌ سنياسي
ماديات کٽ پٽ مين پيه
(آخر) پائي انت چوراسي

انبت کوٽ نات بن پلا
جنگم سیوڙا کھا کي
کرم کاند ۾ سب جگ باندا
(نهين بِکنون) لاگے بِک کي ڦاکي

اننت کوٽ ويراڳي پلا
(جوني) سيوا گھنٽي وڃائي
سيتارام کا نامِ کهہ پلا
اصل نام بن پرلے جائی

راما ونتي اوز رام سنيهي
سڌ سنيهہ نہ راکيا
رام رام کر اُمان نهين پهنچي
ايهو اُولي باکيا

روحل النا نام همارا
جو کوئي الٽ و چاري
پند برهماند مون هوئيگي نيارا
پُڳے نگر هماري

اور لوک سپ اورا رهہ گيا
هندُو تُرک پسلائا
اَسَنک جُگان کا بِجِريا رهيا
تين لوک مانهہ ديا پيائا

بارهہ پنٿ هندو کا جُوئا
اُلٽے اشٽ وِلوڏا
ڏام هماري پڳا ناهين
جم کي ڦند الوڏا

باهتر پنت تُرکان کا جوئا
نيارا (نيارا) راهہ بنايا
اصل وچن بن بيچ ۾ ٽنا
کال پکڙ جر کايا

اڻ اٿچر هے سپ همارا
آنا سُورت کي ڏور لگاوے
اصل نقل کي کري پرکا
(ڇن ۾) پڳ نگر اُوپاوي

اور سبد سب را دو جيسا
پُڄ پڄ رٽ مرجايو
اڻ اٿچر تو سار، سبد هے
دونے اٿچر هے وايو

اڻ اٿچر تو سبد نيارا
آنا سُورت کي ڏوري
جو کوئي هالي نگر هماري
موج پکڙ لني موري

سپ کوئي ليسي نام همارا
اور سب نام وِگوتا
(بِن ستنام) کوئي دُوجا
اُس کو مارون جُوتا

انيو کتي گيان بَهون باکي
جوئا جگت رِجهاوي
وگ جيون ڏيان دنيا ۾ راکي
جي کوئي دام چڙهاوي

داما ڪي سب ڪرت مَجُوري
گر سُون بي مُک جائي
ڪرم جال ڪي مانهي الوڏا
ڪِس بڌ ڪري ڪمائي

ميرا راهہ ڪماڻ ڪا ساڌو
بنا ڪماڻ ناهين سُوجهي
بنا ڪماڻ ڪَلِج نهين پلٽي
بن بوڌ ناهين بُوجهي

ڪانِ سُون سُٽي جيا سون سيکهي
سُٽيا سڪيا سپ جُونا
دوک گهي توڙي تنڪا نهين ٽُٽي
چوڪا آرتي ڪيان ڪد ترُوتا

مندپ مانڊ ڪر سيت اڌ راتي
آوگت ڪا اُنمان بتاوے
ڪر ديپڪ آتي ڪي مورت پوجو وي
جم گراس ورتا وي

ايسا لتوا ڪري هَل ڪوئي لاڪي
توئي آوگت نهين جاسي
بِنا ڪماڻ ڪوئي پهنچي نهين
ڪال پڪڙِ لي ڪاسي

شبد پَروانا ڪال ڪد ماني
ڪد ماني آن بڙائي
ڏندا مار باند لي جاسي
ڌرم رائي ڪي دواري پائي

بنا ڪمائي پيندا نهين ڪتي
من جاڻيا ڪد هُوا
جي جاني ڏن ونتي هوسان
نام بِن نردهن هوئي مُوا

نام همارا تو نج ڏن هي
پاڳي بڙا جس پايا
آنا سُورت ڪي ڊور لگا ڪر
نام اديٺ آروُپ سمايا

ايڪانوي لاک سُون هي بيلي
اِک اِک نياري نياري
بياسي لک سُون آيپد ڪهيو
اِت اُت ياري ياري

چوبيس لک سُون سيت ورڻ هَي
چودهہ لک رب سورا
دس لاک سُون اُهان ڪي اُپر
رَرنڪار گهَن ٽورا

آوگت ڪي اُپر هي اوناسي
آوگت ڪا گڙداري
آنل ڪوٽ ڪو ٿاٽي داري
اُس ڪِي هي ڪمداري

اُهان مانسرور هنسا هي
مُجهہ مون بچڙ ڪي آيا
اِس ايياسي ڪي فرماٺي
مانوَ ديهہ سمايا

کوئي اِک ساڌ فقير بيراڳي
آوگت کولي ڏيا وي
ميرا سَروپ اُروپ هي نيارا
اُس کي خبر نه پاوي

رَرنکار آنل کوٹ بسي اوليا
آوگت کا ابناسي اولا
جس گهر سون بچڙ کي آيا
اُس گهر کا پڙ گيا پولا

سبد پرواٺا پهنچي ناهين
صورت نرت ٺک جاسي
آگلا ديهه سياه نه جاوي
گڙک پڙيا مانهه چوراسي

آوگت سون پيندا هي آگان
اُس کا کس کو ناهين وِچارا
جي کوئي هووي هنس همارا
کوج کهون مين سارا

آوگت کي سپت سُونِ سون
چار کروڙ سُون آگي
بِن اواز نه آواز هو وَت هي
لوپ جاوي نَرپاگي

قر اُس کي آگي چار کروڙ گونگي سُون هي
گونگا هوئي گم جاني
اچرج کيل اچنيا پرسي
ايسا ديس پچهاني

قر اُس کي آگي چار کروڙ سُون هي
آديٺ کي دِيٺ بن او ديکي
ڏيان نه گيان وگيان سُون لو پئي
پريم ڏور سون پيکي

قر اُس کي آگي چار کروڙ سون هي
امرتُ کي چڙهي هنس خُماري
مگن هوئي مستي مون لوپئي
بيخود بي اختياري

قر اُس کي آگي چار کروڙ سُون هي
سگنڌ آروپي بنا ناسکا لاٹ بهو آوي
لپٹ لوپ گهنگهير سب اگها وي
نَر کولنگهه جلوي

قر اُس کي آگي پانچ کروڙ سون هين
ان پن سهجي لوپي سورا
کوئي ايسا هو وي هنس همارا
پُورو ديس کا پُورا

قر اس کي آگي سُون اچرنگي
ايک اچرنگ سُون چالي
همت بانڌ کي هنس حضوري
پيندي کو پُوڻ سالي

قر اُس کي آگي پانچ کروڙ سُون هين
موجي موج مانهه مل جائي
باسُون لِکل هُوا جب نيارا
سوئي هنس پَلونتا پائي

قر اس کي آگي پانچ کروڙ پرتبب هي
کوئي لوپي هنس نرڌارا
اس کي آگي ديس چانڊٽا
پانچ کروڙ سون پارا

قر اس کي آگي پانچ کروڙ سونِ پر
مها چانڊٽا جس کا چيهه نهين آوي
اس آجوارے کي مَد مانهي
نج آروپ همارا پاوي

پگا امر لوک مَرت نہ آوي
آجر وَجر هو جاوي
آگي هوتا هنس وچڙيا
مل صاحب نام کهاوي

مجهہ مين سمائي ميرا هوئي رهيا
قر ستنام دهائي
روحل نام ڌاريا جب هي
آئي سپ کا قند چڙاوي

کاتون قند جگت کا سارا
بندي چوڙ هي نام همارا
اس کو هر تو کيي نهين چوڙون
جو کوئي کرسي پجن همارا

هِندُو ترک دونون گهر اپر
لاگي چاپ هماري
ستنام کا بيڙا ساتي ليا
کيا تياگي گهر باري

ميري پونم کي جائي راکي ورتي
کر ستسنگ اور پاوِ برتاوي
رني ستنام انت پر راکي
آنا سُورت کي دور لگاوي

تِس کا منسا پگا پَل مانهين
جو کوئي ايسا سهج سهاوي
اوهي کد هم کو نهين وِسري
ميري نج سَروپ سماوي

اس کا هم هون بڙو وسيلا
چر چوٽي کا مالک
روحل صاحب نام کهايا
خود خاوند مين مالک

اوهي مين هنسا امرلوک لي جاؤن
جس پر چاپ لگاٽي
درڙ نيچا کر آڏگ رهيا
ان ميري نج ڌام پچاٽي

روحل صاحب وچن آتاري
سُتا هي کوئي سنت همارا
جي کوئي پاکيا سمجهي هنسا
(پِڏ پڏ) پرگٽ کهون تنت سارا

نسوئي ستگر جس کو سپ غم هوئي
اک چن مانهي کَرم کٽاوي
آٽي گرو سون رهي اڌورا
سار سبد کي گم نهين پاوي

اڻ اٿير نج سارسبد هي
اور سبد هي رانڊو
دوبڌيا ڌرمَت پرم مڻيا نهين
پنڪت مُووا جيون پانڊو

روحل صاحب سانچ ڪهت هي سڻ ليوي هنس وچاري
نو ڪنڊ چودهن لوڪ سات ديپ سرُ
پاڪون مين نياري

ستَي پورا ست لوڪ سورگ پي
اولا امراپور اولا بَيڪنٺ
رام پي اولا رحيم پي اولا
سڀ گنادر ڪا پُوچ لي جوڻا

رنگ بي رنگ اولا جد بي حد سُون نيارا
آپي آپ اڪيلا
سوئي پگا ميرا هنس سَنيهي
أس ڪاهر سون هووي ميلا

پيڪ پي اولا پجن پي اولا
اجپا اولا تَڪ جائي
اردنام اولا چيتن برهما اولا
آتم ڪلا پُلائي

مليا مليا هووي نهين نيارا
لاگي ڏور باندا پتيارا
تارون تار گئي مل تان تي
اِٿ اُٿ پيا اِڪسارا

چڻي بندوق ٿيو نڪ
پاچي ڪلا سماٹي
آوڻ جاوڻ ڪا سنسا مٽ گيا
پايو پد نرواٹي

صاحب مل ڪر صاحب هُوا
ڪون ڪهي ڦر بندا
آسنڪ جُگان سون اگم اگوچر
آد جگادي هوندا

اور جگت جوڻا نهين جاني
ڪيا بانا گهر باري
ڌرم راج سر سڀ ڪا راجا
ڪيا پُرڪا ناري

کال پڪڙ باند لي جاسي
اِڪ اِڪ نيارا نيارا
دُوت پُوت دانو گڻ گندرپ
ڪُوتڻ ڪالا سارا

نرگ پگت چوراسي پاوي
گيا سڀ پرلي مانهي
آسنڪ جُگان ڪا جِيو بِڇڙيا
مُڪتي لاڌي ناهين

روحل صاحب نام ڪهايا
ديهه ڌار ڪر آيا
سَرب جگت کي جيون ڪارڻ
ستنام سبد سنايا

نِرگُڻ نِربند پجن همارا
نِرچڪ نِر پئي هي نرواڻي
وَنس انس جي ڪوئي هي ميرا
هَنس پَرم هنس هي پرواڻي

جو پرم ڌام ڪي پُوڇي باتا
سيج سَنگاسڻ چڙهي سُهاگي
جنهن ستنام ڪا مرم نہ جاڻيا
سوئي ڦرتا ڌُڪيا ڌُهاگي

جس ڪو باڻ سبد ڪا لاگا
پوري سَتگر وايا
سوئي جگ سون نيارا هُوا
گُهاءِ وچن ڪي گهايا

اَس مانِيا فرمان همارا
جِس وچن گرهہ ڪر لِيا
ستنام ڪا بيڙا جهليا
پريم پيالا پيا

چڙهي خماري پَئي سُڌ ساري
پرسيا آرني پارا
ٽيا غلطان غرق گم جاڻي
لَهر مان اَلنبيا سِندُو سارا

سِندُو لهر هو گيا اِڪ سارا
سُير سُير پَر پُورا
ڌَهون دِس پِن پِن چمڪي چانڊٽا
نين بين ناهين سَرَوپ نج نُورا

ايسا آرُوپ همارا ساڌو
مانوَ ديهہ ڌار ڪي آيا
سروَ سگل ڪا هم هون صاحب
روحل نام ڪهايا

هِندُو تُرڪ دوهُان ڪو پرگٽ
ڪَهہ سمجهائي بُلاؤن
جو ڪوئي آوي ميري راهہ مانهہ
تو اَمر لوڪ لي جاؤن

راجا هووي پرجا هووي
اَچ نِيَچ نهين ڪوئي
ميري نام سُون هيت لگاوي
تُرت لي جاؤن سوئي

ايهہ اَوسَر ڦِر هات نہ آوي
مانوَ ديهہ پرائي بنيو
اب ايسا تيرو دانوَ هي
ڪُج ڪرلي ميري پائي

همت باند ڪي نام سماوون
اپنا ڪيجئي پلا
نهين تو جگ چوراسي پاسي
در در ڪاسي ڪَلا

مانڪا پد غافل هوئي کويا
جگ سَنڪٽ پگتاوي
چار جگ مين ڪائي پَلٽا
پَرلِيہ پيڙا جاوي

پرليے کا جِيون سڀ ڏولتا رهيے
پوَن پول ۾ گهِيسئے
کر گهَري نظر اَرڏ بنبراکي
تو پتنگ اَڙتا ديسئے

آسنگ جُگان کا جِيو الُوڏا
اِن کُا ناهين نبيرا
ارڏ بنب مانهِے اَڙتا رهے گيا
ڦِر ڦِر پرليے پيڙا

جس ۾ هاندي بُهت بيلي
کُنا ڏِکڻ آکاس ڏيرايا
جِيوَن گهُونگهڙِي سهج پَل جاوي
تِيون جيوَ جگت نهايا

اوهي جيوِ اَرڏ يَنتا
جوئي ديکهي بِنچي سارا
اَڙ اَڙ اونچا جاڦا ماري
اِک اِک نيارا نيارا

کوئي ايک ساڌ آوي
پتنگ بتاؤن نوين چيلي کو بتلاوي
ايسي اِشٽ جي کوئي جهالي
انت پرليے ۾ جاوي

اوهے ديس اِن آنکهيان سون ناهين درستي
جو درسئي آکارا '
اوهي لوچن لکئي اور وِويکي
جس کا سَنتان کي پاس وچارا

اس جگ مين ايسا گر چيلا
جُونا ويراٽ بتاوي
جونا اَرڏ بِنب کا نشانا
گر چيلا بهت غوطا کاوي

مت هي اُوچهي کري بُهت گيانا
سيکي ساک آڏاري
سيت سنگ ۾ واد وِوادي کر
کرما کي اڏ کاري

جيون ڏونڊي اُوپر سوان هوئي پيڙا
وَس وَس کرنت لڙائي
دعوئي باندي اگياني انڌا
کانچو تاڻ مانهے مرجائي

سِکيا سُنيا گيان بهون باکي
دانت کتا لي کرتا
بنا کماڻ پوَ ساگر مانهے
ڏُب ڏُب گر چيلا مرتا

جو کوئي آوي هنس وِچاري
جوئي جوئي کري گر پُورا
اصل بات کي بڙي پرکا
سانچ لکي کوئي سُورا

سانچ لکي کوئي جو هري کَهيے
پرکي لا لان هيرا
کاگر پتر پگان سَون نيلي
لجاوي نے (استاد اپنا) گر پِيرا

ميرا هوئي جو نَر سچيارا
سر پر چاپ ڏيرائيے
نام همارا انت ۾ راکي
(اَس کا هَنس) امر لوک ليجائيے

امر لوک کا ديس اگوچر
اگر اگاڌي آگا
کلجڳ هي سڀ لاندا پنٿي
اُنهان نهين لاڀي ماگا

لاندا پنٿي لوڀ للچاٺا
جُونا جگت ڀر ماوي
جونا شبد کان ۾ ڦوڪي
جونا سَنک ڏِلاوي

پُتل باند ڏاپ کا کيا
جُونا کلش ٺپايا
ڏاگا باند سات ڦونکا جِيا کيا
جس پر جِيو چڙهايا

يُون گر جِيوِ اُهان نهين پگي
موندرا ڏات اور سيگن بانڌي
جُونا چيپ لگاوي جوني تون
رونا رادو رانڌي

بِيج سبيج اَبِيج سُون نيرا
جوني اگي سوني جونا
جو سِينچي سو برڄ بک کا
جڙان سميت نہ راکي بُونا

هِندُو ٽُرک سُون هر هون نيارا
راجا پرجا ديهہ ڏاري
اور ساڌ ڀيک برهما چاري
ڏر مرين بکياري

درسن پرسن ۾ هر ناهين
درسَي پرسَي سڀ سُونچا
کنيار کانچا لِيکر کانچا
گد کانچا اور ڏونچا

ڏيان ڀي کانچا گيان ڀي کانچا
جک جک مُووا بچارا
مَن مستي سون سبد ساکي ٻهُون جوڙيا
کر جيت راک اور کري پُکارا

کيرت اُپاوي جگت ڀلاوي
اور پانچ نام کا ڀجن بتاوي
سَت سُکرت کا سبد سِکاوي
لِک پروانا ڀيلا مُک پاوي

ايسا گيان گر چيلي کو ديوي
بِيچ ۾ جاوي لٽيا
سَنان گيت مَن جاٺيا
واهين ماند کال کيٻي کُٽيا

سُورتي اُونيَ جوني ويسي
جُوني جُونا ڌرٺي ڏِيانا
صُورت لِئي گوت کو ملاوي
(وهہ هَيسي) اُپجي اوليا گيانا

جو سَتِ سُکرت کي رهڻي رَهي
توهي آجر آمر نهين هو وي
جو هنسا نو لاک گهاٽ جيپي
(تو کيا) جم اسنک لاک گهاٽي پر جيوي

جو هنسا کشٽ کري بَهوُ کيتا
جو ست لوک ۾ جائي
ايسا شبد گر چيلا گِرهي
بانڌ کال پَکڙ لي جائي.

امر پوري ۾ امرت آچري
توئي کال کبهوُ نهين چوڙي
کر ايسا سُمرن سُکرت کو ڏياوي
گهاٽ جال جم روڙي

اصل ڏام پُگا بن
کيُو آجر امر نهين هوسي
ست لوک کي نگري گئي ڦيرا
چوٽ کال لٽ لي کيونسي

روحل جس پر گر کي دِچا
اسي جُونا سبد سُناوي
اي هنسا آد وچ الجهيا
امر لوک نهين جاوي

آپ آپ کو کس بِڌ ابارسي
اور هاٿ هنس کي پيڙا ديا
اور هنس آپ کي ساٿ نهين هالي
بن کماڻ بيچ ۾ گهر کيا

کال پُرس سون چٽي ناهين
گر چيلي کا من پرچائي
کري باکيا سبد اپني کي
جي سني جگت سارا تر جاوي

يون کهہ کر بخشش چيلي پر
اميان شِوَ کا سبد سُنايا
کل جگي گر يون پر بوڏي
گپتي لايا رنڌو بتايا

آجري پيت نهين لوپي
اِن سبد سُون جُونا پيڙا داکي
ست لوک جُونا کان سُکرت کا
جُونا کر ياو جوٽ وه باکي

جيوت مکتي لاڏي ناهين
مُووا پيچي کر پاوي (پائيے)
پران پِنجر کا جد بهرا پڙيا
پيچي کِن گهر جائيے

انڌا لوک سمجهہ نهين راکي
ٽِر ابهان نهين رهڻا
گهر مايا سُوت انرڌ گيا ناري
سب چوڙ اکيلا بهڻا

اِس جگ مين کوئي کس کا نهين
راکي جُوني آسا
آسا سب من ۾ هي رهسي
جاسي ڦوک نِراسا

آسا سانچي (ميري) نام کي
جس راکي انتي مانهہ
پِوِ ساگر کي سِير مُون
پکڙ اتاري بِانهہ

وچن همارا مان ليوي
(کوئي) سُورا نَر سچيار
سَهج سيياهو ستنام کا
پجن کرو نِرڌار

ايهہ جگ سارا جُوٺ هي
آخر پرلے هوئي
آمر لوک پهنچي نهين
بِنا وسيلي کوئي

وَسيلا پوري ستگر کا
ستنام سبد کا جور
آنا سُورت کي ڊور لگائيکي
پُگي امر لوک کي نور

امر لوک سهاوٺا
(کوئي) سُنت ليوي وسرام
روحل کا اُوهي ديس هي
نِرڀَيي اگر گڙهہ گام

ڏکين لفظن جي معنيٰ

(الف)

آتم رام = هردي واري رام، دل واري رام
آپ = پاڻ، آتما
آپا = پاڻ کي
آدماد = گوڙ
آس = اميد
ايمان = بي مانو
ات = بلڪل
اتمان = مان، رهت
اپاڏ = مايا جو پردو
اپت کپت = اتپت، ناش
اپر = جنهن جهڙو ٻيو ڪونهي
اجواڙا = روشني
اجيا = رڍ
اجهار = اجهاڳ، بي انت
اچرت = اچارجي ٿي
اچنيا = عجيب ڳالهيون
ادراک = چاڻ، عقل، فهم
اڏارو = سڏاريو
اڏ ٻڌ = ٻڌي کي آتما سان ملائڻ وارو يا اوچو ڪندڙ
اڏک/اڏکو = وڏيک
ار = دل، من
ارٿ = سچي معنيٰ، بيان
اَرڌ = هيٺ
اُرڌ = مٿي
اروپ = روپ کانسوءِ، بدشکل
اڙکيا = ڏنو
اڙين = ڪڙي
ازل = مخلوق جي پيدا ٿيڻ جو ڏينهن، مُنڍ
استوُل = ٻاهريون جسم يا قدرت جو چولو
اصل کاڻ = روح، آتما
اکڙ = اکل، جنهن جي کل نہ پوي
اکڙکل= جنهن جاءِ جي کل نہ پوي
اکڙکر = جنهن هنڌ جي کل نہ پئجي سگهي
اکڙکڙا = جنهن جي کلا جي خبر نہ پوي
اکل کڙيو= اکل جي کل نہ ٿي پوي
اکنڊ = سک
اکنڊ = حصن رهت
اگاد = بي انت
اگاڌ = اپار اونهائي
اگم = جنهن جي خبر نہ پوي
البيلي = بي پرواھ، آزاد طبع
الٿي بات = ابتي ڳالهہ
الوکي = انوکي، عجيب
امين رس = اوم روپي رس
امين جهري = امرت رس نکري
امراہ = امير، معزز
امل = خوش يا بود ۾ آيو
انيو = اندرين چاڻ
انيئي = اندر ۾
ارٿ = بي مقصد ڳالهيون
انتَ = بلکل، آخر، پڇاڙي
انتُ = ڳجهہ
انت انوپ = بلکل اوچي، تمام اوچي
انتر = ويچو، فاصلو، دوري

انتر جامي = هر چيز جو اندر، شيءِ
اندر رهي هلائڻ وارو
انتي = ڳڻم اوديا، ڪام ۽ ڪرم
جي
انجن = سرمو، ڪجل
انحد = ازخود آواز
انڙڪو = اناڙي يا بي سمجهه ڪي
انمن = اوم (ايشور) سان ڳنڍ
اوٽ = آسرو، مدد
اوسر = وقت
اوکد = دوا، دارون، علاج
اوگي = اپڙڻ، زيور، لباس
اوکيا = اپريو، پوکيو
اوگهٽ = مهڻي سهڻي
انوپ = عجيب، بي مثال، لاثاني
انيڪ پند = گهڻن نمونن سان
ڳالهائين ٿا
اهه = ڏينهن
اهه نس = رات ڏينهن
امير ڪائي = پورهيت ڳنوار
اٺوکي = ڏاهي، مثالي
اير = ڏگ، رستو
ايڪو ترسو = هڪ سؤ هڪ (101)
ايڪ ميڪ = هڪ ٿي وڃڻ

(ب)

بازي = رائند
باطن = لڪل، ڳجهو
بجڙيا = وجهيو
بجيا بکيا = طاقت
برم = برهم، خالق ڪائنات
برهما = جهان يا جڳت جو اپائيندڙ
براجي = رهي ٿو، رونق افروز ٿئي ٿو
برنن، برني = بيان ڪرڻ

بسنت = وسي ٿو
بسرت = وسري
بکيا = بخشش
بلميا = ترسيا
بيچون = بي مثل، بي نظير
بيک = نمونو، پوش، ويک
بيک = بکيا
بين = واڻي
بشي = ڪڙي ڦل (جنهن ٿيائو ۾
شراب يا دوا ٺاهجي)
بيهه = بيهڪ

(ڀ)

ڀاپ = ڀيڻ
ڀاڏي = ڀڄي
ڀال ڪنوار = سرسوتي
ڀاڻ = تير
ڀاون = سيتل
ڀسنارو = وسنار، ڀڪريل
ڀورهي = وساهي
ڀهڙ = ڀيڙ
ڀيلڙا = سهڻا پيارا

(پ)

پاجن = پچڻ
پان = سچ
پانت پانت = قسمين قسمين
پانچ = پڇاءِ
پاونچ = پنهنجو سچو پاءُ يا پريت
پاءُ = سڄي خواهش
پايا = پيارو
پڇان = پانهون
پرمنا = پٽڪڻ
پرمي = بي سمجهيءَ ۾ پليو

پرميلا = سير ڪيائين
پوترا = واس وٺندڙ من
پوچل = سنساري سنسار
پورا = پورا ڀريا
پيئيو = ڳنڍيو
پيڻ = ڳجهه سچ
پيڙيا = هڪ ٻئي کي ڳنڍيا
پيهين = نلي

(ت)

تاري = آڌار، سهاري
تانگهه = ڇڪ
تانگي = ڇڪي ٿي
تاڻي = ڇڪين، ڇڪي
تاڻون = گرميون، سختيون
تج = ڇڏي
تحصيلون = (منزلون) طئي ڪيون
ترشنا = اڃايل، چاهت
ترکيا = ڏٺو
تڪبير = سير وجهڻ، ڪهڻ
تل = تر
ترور = وڻ
تلي = تري، هيٺان
تمام ڪيون = پوريون ڪيون
تول = تور، تک تور، ويچار
تنت = آتم ويچار
تنت = آتم تتو
تنت = سچو تت يا وستو
تنت = چيني بتان = آتم چاڻ بنان
تور = ترپون
تور = انحد جا شبد
تورا = تريءَ جو آواز
تير = ڪناري
تين کٽ = ارڙهن، کٽ يا ڇٽ

(ٿ)

ٿاڪي = وهارڻ
ٿان = جاءِ
ٿانور = بيٺل
ٿوڪ = فائدو

(ٺ)

ٺام = جاءِ
ٺام ٺام = جڳهه جڳهه، جاءِ بجاءِ
ٺور = جاءِ
ٺهرت = ترسڻ

(پ)

پار = پريون ڪنارو
پاڪڙي = پٽا
پاڳي = پيري، پيرادو
پاڳين = پيرن ٿي
پالا = پارو
پانچ ساڌ = پنج دوست يعني
پوترتا، سنتوک
پانچ سکي = پنج گڻ، جيڪي هي
آهن:
1. پوترتا، 1. پريم، 3. سنتوش
4. وڏيڪ ويچار، 5. مائي، مان
پانچ ڪنوار = پنج ديوتا
پايانسي = پائڻ جي
پتر = برتن، پتريو
پتيان = سازن جا قسر
پڇان = سڃاڻ
پڇمر = اولهه
پرتبنپ = پاڇو
پرتيت = وشواس، ويساهه
پرپنچ = وهنوار

پرجهڻ = سمجهڻ
پرچا = رهڻي
پرچا = واقفي
پرڏان = امير، وڏو
پرڏو = سمجهيو، پرجهيو
پرروپ = ٻين تي
پر نام ڪري = نمسڪار ڪري
پروار = پريوار، ڪٽنب
پروان = قبول
پرهرو = نيڪال ڪر
پرهريا = ناس ٿيا
پريا = پارٻيا
پرسيان = پيٽڻ سان
پريان = رهڻ جون جايون
پلاٽي = سنجي (اٹ پلاٹڻ)
پلٽي = اڇلي
پنٿ = رستو
پنڊ = سرير، بدن
پنج مواسي = جنهن ۾ هي پنج اوگڻ هجن.
1. ڪام، 2. ڪروڌ، 3. لوڀ، 4. موه، 5. اهنڪار
پنڊيرهمنڊ = شرير ۽ سرشتي
پُڻي = پوري ٿي
پَون = هوا
پهه = پُور
پهپ = گل
پيکي = ڏسي
پيکيا = ڏٺو
پيهه = پيءُ، ڏوگهه يا پي چڙ
پيهه پيون = هيو امرت تا پين.

(ج)

جات = ويئي
جاٿ = اصليت، حقيقت

جري = سڙي، جلي
جڙ = پار
جڙهڙي = چمڪي
جڳت = يڪت، رستو
جڳت = ملڻ جي جاءِ
جگياس = سوالي
جم = جيئڻ
جمل = جملي، سارو، سمورو
جنهار = تڪليفون
جوئي = ڳولهي
جيءُ = منش
جي ٻي = جي پيارا
جيوڙي = توڙي

(جهہ)

جهورا = جهوري، ڏک
جهڪور = آواز
جهلانو = لڏيو
جهوڪ = رهڻ جي جاءِ
جهميا = ڪاڏو
جهنگم = جانور
جهيلو = جهيڙو

(چ)

چڪچور = ٽڪرا ٽڪرا، چڪنا چور
چڪي = ست نڪري (لهي)
چڪي = چڪجي
چڪي = لڳي
چڪشيو = اکيون
چوراسي = جوڙيون
چيت اچيت = مورک ويچار ڪر
چين = آرام، سک
چين = ليو چاتو
چيني = چاتو

(ڇ)

ڇانئون = اونده
ڇايا = ڇانوَ، پاڇو
ڇيڇت = ڇڇي ٿي، ٽڪرا ٽڪرا ٿي ٿئي

(ح)

حد = سرير جسم
حد ۾ = جسم يا سرير جي نظر ڪان
حرف = ڏوراپا

(خ)

خواشيان = چاهون، خواهشون
خاڪ = پرٿوي، مٽي
خسم = پيارو

(د)

دار = محلات، گهر
درخن = خراب ماڻهو
درڙ = پختو
درسي = ڏسڻ ۾ اچي
درلڀ = ملڻ ۾ ڏکيو
دروتي = اندرين
دَل = لشڪر
دمامان = آواز (دهل دمامان)
دمامين = دهلين دمامين
دوا داس = ٻارهن (12)
دوُر = گهوم يا گشت
دوُر = ڊوڙي
دستؤن = هٿئون
درس = درشن ديدار
دوک = وير
دوئي = ٻيائي

دهائي = قسم
دهائي کهي = قسم کڻي چوان ٿو
ديلم = دل جو

(ڌ)

ڌرني = ڌرتي
ڌم ڌمـن ڌمـي = ڌم ڌم جـو آواز ڪري
ڌن = ڌني، لڳاتار آواز جيئن گهنڊ وڄڻ کان پوءِ
ڌوتي = خراب زال
ڌيانا = ڌيان ڪرڻ وارو

(ڏ)

ڏاسي = داسي ڪيو
ڏاندر = ڪنگالپڻي وانگر
ڏک = شاديءَ جو سعيو
ڏڳي = لڏي
ڏور = ڳول
ڏولا = رليو
ڏولي = پٽڪي، رلي
ڏهيلي = دکدائي
ڏيهڙي = شرير
ڏيو = ديوتائون

(ر)

راس = ملڪيت
راڳ = پريت
رتي = ذري
رجني = رات
رچ = خوشيءَ سان
رچ = ناهہ
رچ = پي، خوش ٿيءُ

رڄج = رنگج
رمز = ڳجهه
رضا = جيڪا ٻٽي اڇي، رب جي
مرضي
رلَ = ملي
رلمل = گڏجي
رلمل گيو = ملي ويو
رنجڪ = ذري به
رنگ رتي = پيار ۾ ڳاڙهي تي
رڻ = جهنگ
روم روم = هڪ هڪ وار يا هڪ
هڪ رڳ
رهت = رهڻي
رهت = پوتر

(س)

سانٽي = ڏيئي
ساڏٽي = سيتل، سياؤ واري
ساماٽن = وڏن
سانير = لوڻ جي ڍنڍ
ساٽي = گڏ، مددگار
ساوڏان = پورو ڌيان
ساهه = آرام ڪر، ساهي پٽ
ساهو = شاهو (روحل جو پٽ)
سائتن تا = ترسن تا
سباٽا = سمايو
سِير = پريل
سُير = سٺو
ست = پاڪائي، سيل
ست = طاقت، شڪتي
سٽ = پيٽ ۾ (ڏٽي سگوري ڪي)
سجود = سجدو ڪيو
سڌ = پاڪ، پوتر
سڌ = شد
سر = ديوتائون

سراپ = بد دعا
سُرت = ڌيان
سرپني = نانگڻ
سرت سماءُ = ان ڌيان ۾ گم ڪري
سرواهه = ترار يا جنگ جو سامان
سروپي = جهڙو
سس = چنبُ
سسم = هڪڙائي
سڪل = سڀ
سڪر = چوٽي
سُن = سانت، چپ چاپ
سنجم = پاڻيءَ تي قبضو
سنمک = سامهون
سنگين = پاڻ سان
سنتاپ = ڏک
سنجوڳ = ميلو، ميلاپ
سنوار = ڳالهه ٻولهه
سنوار = ناهه
سنوارت = وهنوار
سوانت بوند جل = ڌرم ميگهه
سنوانت = برسات
سوجهائون = ڄاتائون
سور = سچ
سوارا = پهلوان
سوُره = پهلوانن
سهجي = سولائي سان
سيان = سياڻو، ڏاهو
سيتي = سون
سيتي = ساڻ
سيري = ڍئيندڙ
سيري = ساري
سيڪ = سڪيا
سيل = ست، پاڪائي
سيلي = وارن جي مالها
سين = سريا اشارو

(ش)

شال = ساڻ
شڌ = پوتر، پاڪ
شش يا سس = چنبُ
شنگهه = شينهن

(ق)

قلوب = دليون، دل اندر
قيوما = قيامت ڪان

(ڪ)

ڪاتب = تقدير لکڻ وارو
ڪارٽي = ڪارٽي، وسيلو
ڪامڻ = جادو
ڪاري = تکو
ڪاهه = ڇا، ڪوهه
ڪاءِ = لک
ڪاياسود = شرير ڪي سڌار
ڪٻڏيا = ڪوڙي مت
ڪتڪون = ڇو
ڪٽ = حئي
ڪپاٽ = دروازو
ڪپبري = خراب پير
ڪسل = خوشي
ڪسلات = خوشي
ڪفر جو تاڙو ڪلف= بي ايماني
وئي
ڪلا = شڪتين جو ڪيل
ڪلا مان ڪاءَ = قسم ڪاڏو
ڪلپنا = جوش سان ڳالهائڻ
ڪلس = پاڻيءَ جو ٽانوُ يا باسڻ
ڪم = ڪيئن
ڪليس = ڏک

ڪنت = پتي، مڙس
ڪنجن = سون
ڪنڊلي = تارازي
ڪنڌ = ڪنڌي، ڪنارو
ڪوپ = ڪوهه
ڪورا = مٿاچور
ڪونٽ = ڪنڊون
ڪيبر = تير
ڪي = ڪيئن
ڪيئي = ڪئلي
ڪيجت = ڪر
ڪيس = وار
ڪيف = دارون
ڪيها = ڪهڙو

(گهه)

گهاٽ = رستو، لنگهه
گهٽ = اندر ۾
گهٽ = سرير، دبن، جسم
گهٽ ڌاري = جسم ۾ رهڻ وارو
گهڙت = ٺهي
گهور = زور سان
گهور = ڳوڙها
گهول = گهوري

(ل)

لٽڪي = لڳل، لڙڪيل
لساني = زبان سان
لقاءُ = عجيب ڳالهه
لکي = ڏسي
لگت = پريم، دل لڳي
للاٽ = پيشاني
لوٽ = ليٽي
لوچن = اکيون

لوڙين = ڳولين
ليس = ذرو به نه
لين پيو = گر ٿيو

(م)

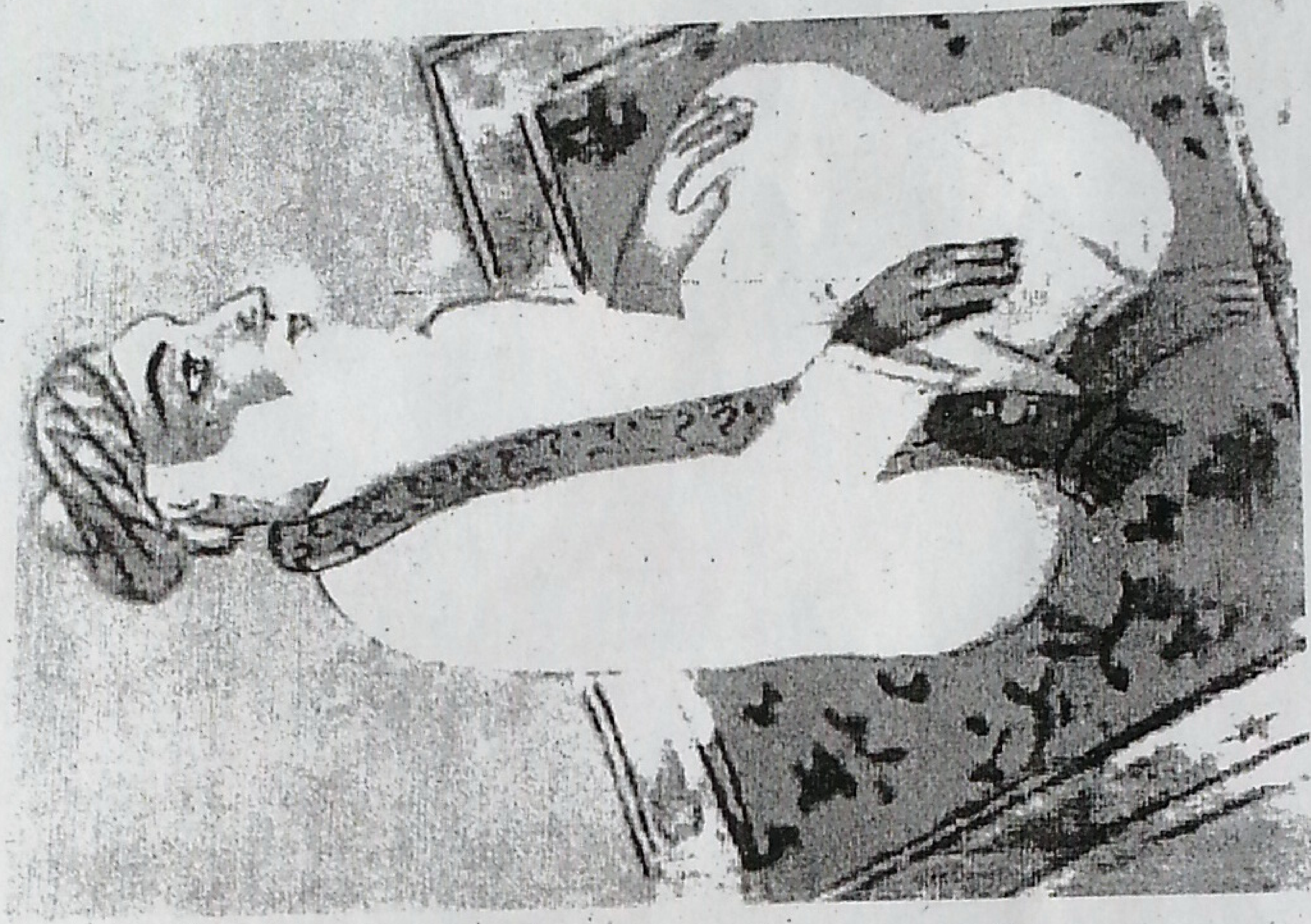
مانگي = گهري
ماهلا = منهنجا
ماهي = کير ڏيڻ وارو
مَٽ ماڻ = اندر جو وهم گمان
مٽي = ٻر
مر = مير، خرابي
مر = پلي
مڙچ = پري ٿيءُ
مڙدنگ = مڙهيان
مرکهه = هرڻ
مطلوب=محبوب جنهن کي چاهجي
مس = لڪيل اکر
مکتا = مٽيو
ملامت = گلا
منجا = آس، اميد
مندي ماندي = مانداٽو منديو
منشا = مراد، پاونا
مُني = جيڪي ٻڌل گيان کي کم آڻين ٿا
موتو ٿي = موت کان اڳ مري
مورا ويرا = منهنجا پاءُ
مواس = مست
مواس = نادان، مورک
مول = اصل روح، آتماموڻ ماٽ
مين = مڇي

(و)

وار = وقت
واڙي = ماڙري، وادي
واڙي = ول
واسا = واسو
وجير = وزير
وڏار = ٽڪرا ڪري
وروندي = وندريل
وگهن = خرابي
ونڪ = ونگڙي
ونيڪ = رنڌڪون

صوفي روحل فقير

صوفي مراد فقير

کنڊڙيءَ جي فقيرن جو شجرو "الف"

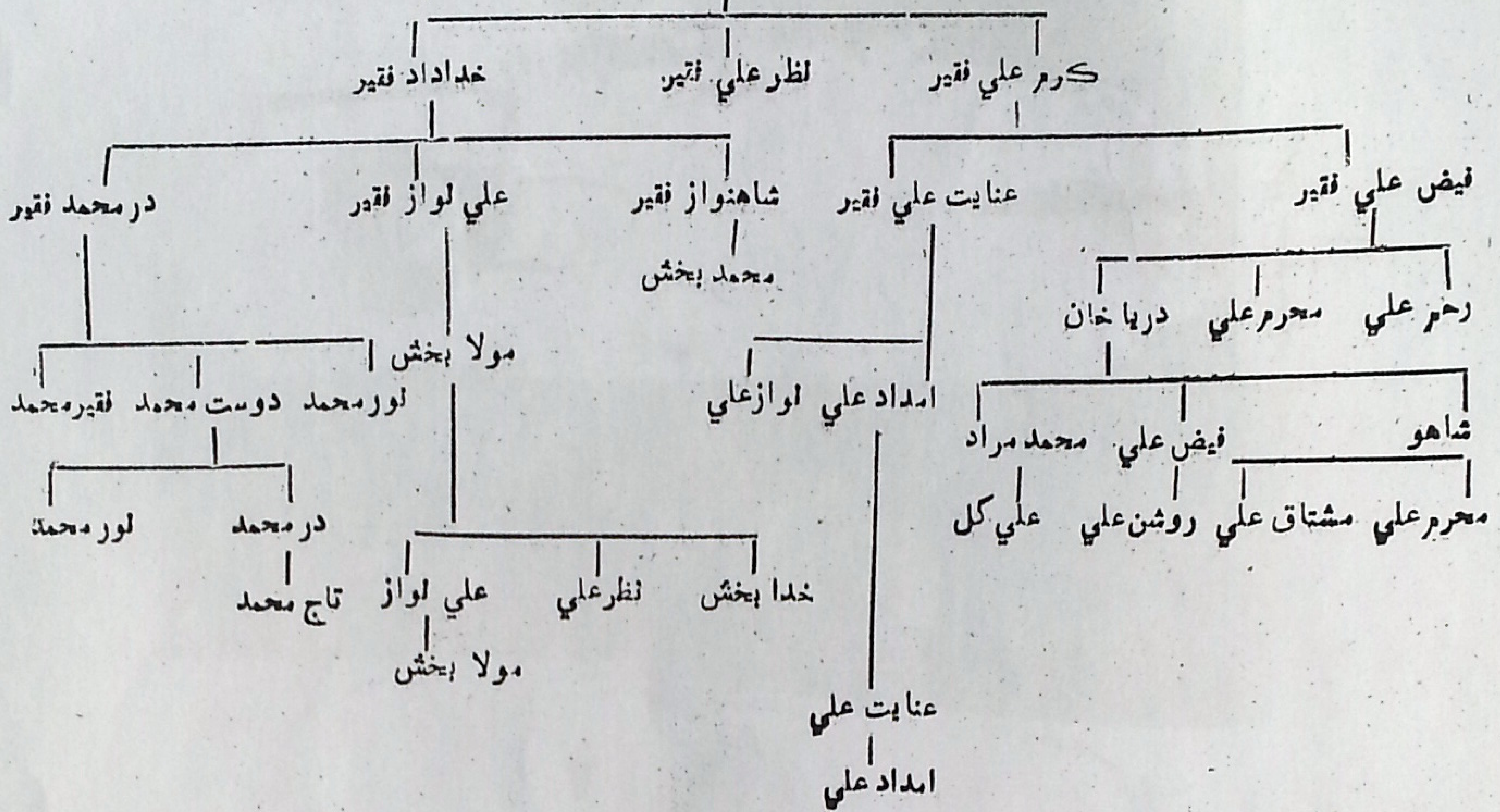
(۱) روحل فقير ذات زنگيجو 'بلوچ' پاڙو شاهاڻي

- شاهو خان
  - سلطان خان
  - روحل فقير ۱۲۳۴-۱۸۰۴ع
    - شاهو فقير (متوفي ۱۸۱۵ع)
    - غلام علي فقير (متوفي ۱۸۳۹ع)
      - روحل پيو
        - محمد حسن فقير
      - لواب فقير
        - غلام علي فقير پيو
          - محمد مٺل فقير
            - غلام رسول
            - غلام ٻيو
          - قلندر بخش
    - خدا بخش فقير* (متوفي ۱۸۴۳ع)
    - دريا خان فقير (۱۲۶۵-۱۸۵۳ع)
  - ميرو خان

* شجرو ايندڙ صفحي تي.

ڪنڊڙيءَ جي فقيرن جو شجرو "ب"

(٢) خدا بخش فقير ولد روحل فقير (ٻيون نمبر فرزند)

(١) مراد فقير ذات زنگيجو (بلوچ) پاڙو پرڪاٽي

